

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**GÜRCİSTAN ACARA BÖLGESİ HALK KÜLTÜRÜ
(KEDA İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

Guranda ABESLAMİDZE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz KÖKTAN

ŞUBAT - 2023

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GÜRCİSTAN ACARA BÖLGESİ HALK KÜLTÜRÜ
(KEDA İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Guranda ABESLAMİDZE**

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 15/02/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Serdar UĞURLU	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi YAVUZ KÖKTAN	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Erol EROĞLU	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Guranda ABESLAMIDZE

15/02/2023

ÖNSÖZ

Acara bölgesi, halk kültürü açısından Gürcistan'ın zengin bölgelerinden biridir. Bu bölgede yüzyıllar boyunca zengin halk kültürü biriktirilmiştir. Keda ilçesinde, halk edebiyat ürünleri, gelenek-görenekleri ve yaşam tarzı nesilden nesile aktarılmaktadır.

Bu ilçede yaşayanların halk kültürü bu çalışmanın araştırma konusu olmuştur. Bu çalışma, Keda ilçesindeki halk kültürü ile ilgili bir alan araştırmasıdır. Dolayısıyla, bu çalışmanın amacı, Keda ilçesindeki var olan gelenekleri, halk edebiyat ürünleri, geçiş dönemlerinin kayıt altına almaktır.

Tez hazırlama sürecinde bana destek olan, çok değerli görüşlerini aldığım, saygıdeğer danışman hocam, Dr. Öğr. Üyesi Yavuz KÖKTAN'a teşekkür ederim. Üniversite hayatım boyunca, lisans ve yüksek lisansta, her konuda yanımda olan dedem, Osman ABESLAMİDZE'ye ve aileme, değerli arkadaşlarıma, Alla PAGAVA, Salome TSETSKHLADZE ve Mihriban ESEN'e çok teşekkür ederim.

2018 senesinden beri, uluslararası bir öğrenci olarak, Türkiye'de eğitim öğretim gördüğüm süreç boyunca, bana maddi ve manevi olarak destek veren Yurtdışı Türkler ve Topluluklar Başkanlığı'na (YTB) da şükranlarımı sunarım.

Guranda ABESLAMİDZE

15/02/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii

GİRİŞ.....	1
-------------------	----------

BÖLÜM 1: ARAŞTIRMA SAHASININ TANITILMASI.....	3
--	----------

1.1. Gürcistan: Genel Bilgiler.....	3
1.2. Acara Özerk Cumhuriyeti: Genel Bilgiler.....	3
1.3. Batum: Genel Bilgiler.....	4
1.4. Keda İlçesi: Genel Bilgiler	5

BÖLÜM 2: KEDA HALK KÜLTÜRÜ	7
---	----------

2.1. Dağlık Acaralıların Yaşamı.....	7
2.2. Acara Halk Mimarısı	7
2.3. Halk Ekonomisi	11
2.4. Beslenme – Mutfak- Kiler, Yemek Çeşitleri ve Mutfak Düzeni.....	12
2.6. Giyim Kuşam –Süs.....	14
2.6.1. Erkek Giyimi	14
2.6.2. Kadın Giyimi	14
2.7. Halk İnançları, Törenler, Adetler, Gelenek-Görenekler.....	15
2.7.1. Törenler- Sünnet Düğünü	15
2.7.2. Sünnet İçin Kirve Seçimi	15
2.7.3. Vaftiz Töreni	16
2.8. Acaralıların Adetleri ve Gelenek-Görenekleri	16
2.8.1. Yeni Yıl Karşılama Geleneği	16
2.9. Tarla Sürme ve Çiftliği ile İlgili Gelenekleri.....	18
2.9.1. Nadi Geleneği.....	18
2.9.2. Kaşatoba ve Lazaroba Gelenekleri	19
2.10. Geçiş Dönemleri –Doğum, Evlenme, Ölüm.....	20
2.10.1. Doğum.....	20

2.10.2. Beşik Getirme Geleneği	21
2.10.3. Kırklama	21
2.10.4. Ortodoks Hristiyanlarda Doğum	22
2.10.5. Doğum Sonrası	22
2.10.6. Hristiyanlarda Beşik Getirme Geleneği.....	23
2.10.7. Hristiyanlarda Ad Koyma.....	23
2.11. Evlenme	23
2.11.1. Elçilik İle Evlenme Geleneği.....	23
2.11.2. Kız Kaçırma ve Kaçma Geleneği	24
2.11.3. Dacdoma - Ailede Oturma Geleneği	25
2.11.4. Düğün Hazırlıkları.....	25
2.11.5. Nikah Geleneği	25
2.11.6. Kızın Çeyizi.....	26
2.11.7. Sadili Getirme Geleneği	26
2.11.8. Ortodoks Hristiyanlarda Evlilik	28
2.11.9. Kilise Nikahi – Taçlanma Töreni	28
2.11.10. Şarap İçirme Ritüeli.....	29
2.12. Ölüm	29
2.12.1. Sesli Ağlama Geleneğinde Söylenen Ağıt Örnekleri	29
2.12.2. Tabut.....	30
2.12.3. Yıkama ve Kefenleme İle İlgili Ritüelleri	30
2.12.4. Ölüm Sonrası	31
2.12.5. Yas Yemeği Geleneği.....	31
2.12.6. Ölünün Eşyaları	32
2.12.7. Ortodoks Hristiyanlarda Ölüm İle İlgili Ritüelleri	32
2.12.8. Yıkama ve Kefenleme	32
2.12.9. Ölünün Gömülmesi	32
2.13. Bayramlar, Karşılamalar – Uğurlamalar	33
2.13.1. Ramazan Bayramı	33
2.13.2. Kurban Bayramı	34
2.13.3. Aşure	35
2.13.4. Ortodoks Hristiyanların Bayramları- Paskaliya Bayramı.....	35

2.13.5. Kutsal Doğuş Bayramı	36
2.13.6. Alilo Şarkısı.....	36
2.13.7. Yerel Nitelikli Bayramlar	37
2.13.8. Kedeloba – Keda Bayramı.....	37
2.13.9. Merisoba Bayramı	38
2.14. Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar.....	38
2.14.1. Fal ve Rüya Yorumu	38
2.14.2. Rüyaların Yorumlanması	39
2.14.3. Keda İlçesinde Yaygın Olan Batıl İnançları.....	40
2.14.4. Büyücülük	41
2.14.5. Nazar	42
2.14.5. Nazar Duası Shelotsva.....	42
2.14.6. Nazar Duası 2. Shelotsva 2.....	43
2.14.7. Nazar Duası 3. Bebekler İçin Shelotsva 3. Bagnebistvis.	43
2.14.8. Nazar Duası - Hamile Kadınlar İçin Shelotsva Orsuli Qalebistvis	44
2.15. Halk Türküleri	45
2.15.1. Düğün Türküleri - Gelino Türküsü	46
2.15.2. Padiko Türküsü.....	47
2.15.3. Vin Mogitana (Kim Getirdi) Türküsü	47
2.15.4. Aşk Türküleri - Cilveloy Türküsü	48
2.15.5. Gandagana Türküsü.....	49
2.15.6. Hiday Nano Türküsü	50
2.15.7. İş Türküleri- Hertlis Naduri Türküsü	50
2.16.8. Doğum Türküsü- Nay Nay Türküsü.....	51
2.16. Halk Dansları -Khorumi (Acara Horonu).....	53
2.16.1. Gandagana Halk Dansı	54
2.16.2. Halk Müzik Araçları - Tulum, Çiponi.....	54
2.16.3. Panduri.....	55
2.16.4. Davul, Doli	55
2.16.5. Garmon.....	56
BÖLÜM 3: HALK EDEBİYATI	57
3.1 Halk Efsaneleri	57

3.1.1. Keda İlçesindeki Yaygın Efsaneler – Gvantsa-Lela Efsanesi	57
3.1.2. Kedelaury ve İavela Efsanesi	58
3.1.3. Süleyman Keleşoğlu (Evliya Efsanesi)	59
3.1.4. Nuh'un Gemisi İle İlgili Efsaneler	59
3.1.5. Taşlanmış Aile Efsanesi	61
3.2. Masallar	62
3.2.1. Tembel Çocuk	62
3.2.2. Arkadaşlık	63
3.2.3. Fakir Sazcı	65
3.2.4. Azrail'in Yeryüzüne İnmesi	66
3.2.5. Ölümden Kaçan Çocuk	67
3.3. Alkışlar ve Kargışlar	69
3.3.1. Keda'da Yaygın Alkış Örnekleri	70
3.3.2. Kargış Örnekleri	70
3.4. Atasözleri	71
3.4.1. Atasözü Örnekleri	71
3.4. Deyimler	72
3.4.1. Deyim Örnekleri	72
3.5. Fıkra	73
3.5.1. Fıkra Örnekleri - İki Yaşlı Nine	73
3.5.2. Babamız Yok Cemal	73
3.5.3. Tren	74
3.5.4. Kilise Yolunu Bilmeyen Papaz	74
3.6. Bilmece	75
3.6.1. Bilmece Örnekleri	75
BÖLÜM 4: ADLAR	76
4.1. Yer İsimleri - Keda İlçesinin Etimolojisi	76
4.2. Gegelidzeebi Köyü Etimolojisi	76
4.3. Dandalo Köyü Etimolojisi	76
4.4. Dologani Köyü Etimolojisi	76
4.5. Dzentsmani Köyü Etimolojisi	77
4.6. Zvare Köyü Etimolojisi	77

4.7. Kvaşta Köyü Etimolojisi.	77
4.8. Vaio Köyü Etimolojisi.....	77
4.9. Mahuntseti Köyü Etimolojisi	78
4.10. Merisi Köyü Etimolojisi	78
4.11. Oktomberi Köyü Etimolojisi	78
4.12. Pirveli Maisi, (Sağoreti) Köyü Etimolojisi.....	79
4.13. Tskhmorisi Köyü Etimolojisi	79
4.14. Tsoniarisi Köyü Etimolojisi	79
4.2. Keda İlçesindeki Yaygın İsimleri	80
4.2.1. Müslüman Acaralıların İsimleri (Yaşlılar)	80
4.2.2. Hristiyan Acaralıların İsimleri.....	80
4.2.3. Müslüman Acaralı Kadınların İsimleri (Yaşlılar)	81
4.2.4. Genç Kız İsimleri	81
4.3. Soyadıları.....	82
SONUÇ	85
KAYNAKÇA.....	89
EK	93
ZGEÇMİř	158

KISALTMALAR

km : Kilometre

km² : Kilometrekare

mm : Milimetre

m : Metre

M.Ö. : Milattan önce

M.S. : Milattan sonra

s : Sayfa

ÖZET	
Başlık: Gürcistan Acara Bölgesi Halk Kültürü (Keda İlçesi Örneği)	
Yazar: Guranda ABESLAMİDZE	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz KÖKTAN	
Kabul Tarihi: 15/02/2023	Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 88 (ana kısım) + 65 (ek)
Bu çalışmada Gürcistan'ın Acara bölgesinde bulunan Keda ilçesinin halk kültürünü araştırılmıştır. Acara bölgesi Gürcistan'ın güneybatısında bulunmaktadır. Bölge Gürcistan'a bağlıdır. Acara'da yaşayan nüfüsü Gürcülerden oluşmaktadır. Acara bölgesi; halk kültürü bakımından Gürcistan'ın oldukça zengin ve araştırma için değerli bölgelerinden biridir. Araştırma konusunun kapsamını içeren Keda ilçesi Acara bölgesinde bulunan büyük ilçelerden biridir. Bu ilçede on büyük köy bulunmaktadır. Araştırma için Keda ilçesinin büyük köyleri seçilmiştir ve bilgileri elde etmek amaçlanmıştır. Keda ilçesinin kültürel mirası yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarımını koruyarak günümüze ulaşmıştır. Bu zengin kültürel mirasın izlerini halk inançlarında, adet-gelenek-göreneklerinde, yaşam tarzında ve genel kültüründe yoğun bir şekilde görmek mümkündür. Keda ilçesi üzerine yapılmış bu çalışma alan araştırmasıdır. Alan araştırması için yerlilerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın büyük kısmı kaynak kişiler tarafından verilen bilgilerle doldurulmuştur. Köylere giderek bilgileri ve görselleri elde edilmiştir. Bu Araştırmanın temel amacı, Keda ilçesinde yüzyıllarca biriktirilen bu zengin kültürel mirasın izlerinin kayıt altına alınarak korunmasıdır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Gürcistan, Acara, Batum ve Keda ilçesi hakkında genel bilgilere yer verildi; ikinci bölümünde Keda halkının gelenek-görenekler, yaşamı, geçiş dönemleri başlıkları altında araştırma yapıldı. Üçüncü bölümünde halk edebiyat ürünleri, halk masalları, halk arasında yaygın efsaneleri, alkış-kargışları, dualar, atasözleri, fıkralar, bilmeceleri, son bölümünde ise isim-soyisim, yer isimleri ve etimolojiyi başlıkları hakkında inceleme yapıldı. Araştırmaya ek olarak görselleri elkenmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Acara Bölgesi, Batum, Keda İlçesi, Halk Kültürü	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Georgian Adjara District People's Culture (Example: Keda Province)	
Author of Thesis: Guranda ABESLAMIDZE	
Supervisor: Assist. Prof. Yavuz KÖKTAN	
Accepted Date: 15/02/2023	Number of Pages: viii (pre text) + 88 (main body) + 65 (add)
In this study, the public culture of Keda province in Adjara, Georgia was studied. The Adjara region is located in the southwest of Georgia. The region is dependent on Georgia. The population of Adjara is made up of Georgians. The Adjara region is one of Georgia's very rich and valuable areas for research in terms of public culture. The Keda province, which includes the scope of the research, is one of the major districts in the Adjara region. There are ten large villages in this district. The large villages of Keda province have been selected for research and are intended to obtain information. The cultural heritage of Keda province has been relayed from generation to generation for centuries, reaching the present. It is possible to see the traces of this rich cultural heritage intensely in the public beliefs, tradition-traditions, lifestyle and general culture. This work on Keda province is field research. There were interviews with the locals for field research. Most of the work is filled with information provided by the source persons. They have been informed and visualized by going to villages. The main purpose of this research is to keep track of this rich cultural heritage collected for centuries in Keda province. The study consists of four sections. The first part included general information about Georgia, Adjara, Batumi city and Keda province: In the second part, research was conducted under the traditions and traditions, life and transition periods of the people of Keda. In the third part, folk literature products, folk tales, popular legends among the people, applause-carts, prayers and proverbs, jokes, riddles, the last chapter, were examined on the title of name-surname, place names and etymology. In addition to the research, their visuals are elated.	
Keywords: Georgia, Adjara Region, Batumi, Keda Province, People's Culture	

GİRİŞ

“Halkbilimi doğumdan ölüme kadar insanların yaşamında yer alan maddi ve manevi bütün kültür öğelerini bilimsel olarak araştıran, değerlendiren, insanlığın kültür tarihini ve özellikle halk kültürünün genel gelişme kurallarını inceleyen, kültürel arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyip ortaya koyan, gerektiğinde de bu bilimsel sonuçları halkın yararına olacak biçimde düzenleyip halka aktaran bir bilim dalıdır. Halkbilimi halk yaşamının temel dinamiklerini, töre ve geleneklerini, tutum ve davranışlarını yaratı ve becerilerini inceleyip araştırarak ulusal kültürün doğru bir biçimde işlenmesine ve değerlendirilmesine önemli katkılarda bulunur (Artun, 2010:1).”

Bu çalışmada Acara bölgesi kapsamındaki Keda ilçesinde yaşayan insanların halk edebiyat ürünleri, yaşam biçimi, gelenek-görenekleri ve halk kültürü araştırılmıştır. Araştırma alanı olarak Acara bölgesi içerisinde yer alan Keda ilçesi seçilmiştir. Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Gürcistan, Acara, Batum ve Keda ilçesi hakkında genel bilgilere, ikinci bölümünde, Keda halkının gelenek-görenekler ve yaşam tarzı, doğum, evlenme, ölüm, mimari, sanatları, mutfak kültürü, giyim, kuşam, süsleme tarzları, üçüncü bölümünde, halk edebiyat ürünleri, geleneksel danslar, masallar, efsane, atasöz, alkış-kargışlar ve konu ile ilgili örneklerle, son bölümünde ise isim-soyisim ve etimoloji hakkında araştırma bilgilerine yer verilmiştir.

Araştırmanın Konusu

Gürcistan’ın Acara bölgesi içinde bulunan, Keda ilçesinde yaşayan halkın gelenek-görenekleri, yaşam biçimi, halk edebiyat ürünleri, folklor, geleneksel dans ve halk kültürü üzerine bir araştırma yapıldı.

Acara bölgesi geleneksel kültürü, folklor, sözlü edebiyat ürünleri açısından zengin ve değerli bir bölgedir. Yüzyıllar boyunca biriken zengin kültürel bir mirasa sahip olması yapılan araştırmanın önemini artırmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Keda ilçesinde yaşayan halkın, yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar ulaşan bu kültürel mirasının izlerinin kayıt altına alınarak korunması, tanıtılması ve yazılı kaynağın oluşturulması bu araştırmanın amacıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Halkbilimi alanında yapmış olduğumuz bu çalışma bir alan araştırmasıdır. Alan araştırması; araştırma yapılacak konu ile ilgili araştırma kapsamındaki bireylerle doğrudan görüşmeye dayanan bir yöntemdir. Araştırma başlamadan önce araştırma yapılacak olan yer-mekan belirlenmiştir. Araştırma için Gürcistan'ın Acara bölgesi içerisinde bulunan Keda ilçesi seçildi. İkinci aşamasında Keda merkezi ve köylerde nitel görüşmeler yapılmıştır. Keda halkından alınan halk edebiyatı bilgileri not alındı ve bilgiler analiz edildi.

Literatür tarama kısmında seçilen konu bağlamında bilimsel ve diğer çeşitli kaynaklar araştırılarak incelemeler yapıldı. Türk halkbilimci, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek'in tasnifine göre konuların sınıflandırılması yapıldı. Tasnif yapıldıktan sonra Keda halkından seçilen kişilerle görüşmeler yapıldı. Bu yöntem ile araştırmanın konusu kapsamında gerekli olan bilgiler elde edildi. Araştırma yapıldığı dönemde pandemi süreci aktif olması nedeniyle kaynak kişilerle görüşme sırasında ciddi zorluklar yaşandı, bilgilerin çoğu telefon görüşmesi aracılığıyla sağlandı ve alınan bilgilerin Gürcü dilinden Türk diline çevirisi yapıldı.

Araştırmanın Önemi

Gürcistan, Acara ve Keda ilçesi hakkında literatür taramasını yaparken konu ile ilgili kaynakların az olduğu ve özellikle halkbilimi, halk kültürü, gelenek-göreneklerini anlatan kaynakların yeterli olmadığı tespit edildi. Zaman geçtikçe insanların yaşam biçimlerinde değişimler görülmeye ve bu değişimlerle birlikte toplumun gelenek-görenekleri, kültürü unutulurken yok olma tehlikesi altına girmektedir. Çalışmanın temel önemi, Keda halkını oluşturan değerleri ve birikimleri bu araştırma ile kayıt altına alarak kültürel korunmanın sağlanması ve kültürel mirasın yok olmaması için yazılı kaynak oluşturması açısından büyük katkı sağlamaktadır.

BÖLÜM 1: ARAŞTIRMA SAHASININ TANITILMASI

1.1. Gürcistan: Genel Bilgiler

Kafkasya; coğrafya, dil, kültür ve etnik bakımından çok zengin ve çeşitli bir yapıya sahip bölgedir. Kafkasya Bölgesi Kuzey Kafkasya ve Güney Kafkasya olarak ikiye ayrılır. Gürcistan, güney Kafkasya'da bulunmaktadır. Batısında Karadeniz, kuzeyinde Rusya Federasyonu, güneydoğusunda Azerbaycan, güneyinde Ermenistan ve güneybatısında Türkiye ile komşudur. Gürcistan küçük bir ülkedir. Yüzölçümü 69,7 000 km², başkenti ise Tiflis'tir. Büyük şehirleri Tiflis, Kutaisi, Batumi, Rustavi, Zugdidi, Telavi, Gori, Poti, Akhaltsikhe'dir. Genel ülke nüfüsü ise 3,5 milyondan oluşmaktadır (Gürcistan Resmi Hükümet Sayıfası. "Gürcistan Hakkında", E.T. 21/05/2022).

Gürcüler kendi dilini ve alfabesini vardır. Gürcüce; güney Kafkas dillerinden İberya-Kafkas dilleri içerisinde yer alır ve Gürcistan'ın resmi dilidir. Halkın çoğunluğu da Gürcüce konuşmaktadır. Gürcü dili Kafkas dilleri arasında en önemlisi olarak sayılmaktadır. Gürcüce; dilbilgisi yapısı ve zengin sözcük hazinesiyle ön plana çıkmaktadır. Avrupa dillerinden farklı kılan özelliklerinden birisi de bir alfabeye sahip olmasıdır. Modern Gürcücede 33 harf bulunmakta ve dünyanın 14 alfabe listesinde yer almaktadır (Peikrişvili, 2017:60).

1.2. Acara Özerk Cumhuriyeti: Genel Bilgiler

Coğrafi olarak Acara Özerk Cumhuriyeti Gürcistan'ın güneybatısında bulunmaktadır. Bölgenin güneyinde Türkiye, doğusunda Samtskhe-Javakheti, kuzeyinde Guria ve batısında Karadeniz yer almaktadır. Acara Özerk Cumhuriyet olduğu için Acara bölgesinde Gürcistan bayrağı ile beraber Acara bayrağı da kullanılmaktadır.

Acara'nın kendi anayasası, arması ve hükümeti vardır. Buna rağmen, bölge Gürcistan'a bağlıdır. Resmi dili olarak Acara'da Gürcüce konuşulmaktadır.

Yüzölçüsü 2 880 km², nüfüsü yaklaşık 334 bindir. Bölgenin başkenti Batum şehridir. Acara'nın Türkiye sınırı 120 km, Karadeniz sahili ise 50 kilometredir. Şavşat ve Meksheti sıradağları arasında 2025m yükseklikte bir mevkiden doğan Acara suyu, kuzey-güney yönünde dar bir vadide akar ve Çoruh nehrinin Acara'da kalan kısmıyla birleşerek Karadeniz'e dökülür.

Acara Özerk Cumhuriyeti'nde Hulo, Keda, Kobuleti, Şuahevi ve Helvaçavur belediyeleri vardır (TDV İslâm Ansiklopedisi internet sitesi, E.T. 09/06/2022).

Acara'da köy sayısı 333'tür. Bölgenin % 5,3'ü ovalarla, % 9,3 tepe, % 85,4 etek ve dağlardan oluşmaktadır. En düşük yer İspan ovası (deniz seviyesinden 8m yükseklikte) en yüksek zirvesi, Arsiani sırtında bulunan Kanlı Dağı'dır (3007m) (Surmanidze, 2019:5).

Acara yukarı ve aşağı olarak iki bölüme ayrılır. Keda, Hulo, Şuahev belediyeleri yukarı bölümde ve Batum, Kobuleti şehirleri ve Helvaçavur ilçesi aşağı sınırların içerisinde bulunmaktadır (Abaşidze, 2017:13).

1.3. Batum: Genel Bilgiler

Batum şehri, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti ve aynı zamanda Gürcistan'ın önemli şehirlerden biridir. Şehir; eski ve yeni mimari yapıları, kültürel miras alanları, müzeleri, Batum limanı, sahil bulvarı, Petra ve Goniyo kaleleri, botanik bahçesi, dünya standartlarına göre uygun otel ve kafeleriyle Gürcistan'ın modern tatil şehridir.

Batum hakkında ilk bilgiler M.Ö. IV. Yüzyıl Yunan filozofu Aristoteles'in eserinde karşımıza çıkmaktadır. Yazar, Karadeniz kıyısında, Kolkheti'de (Egrisi) "Batusi" adında bir şehirden söz etmektedir. "Batusi" Yunanca bir kelime olarak, "derin" anlamına gelmektedir. Gerçekten de Batum, Karadeniz'de Kırım Yarımadasındaki Sevastapol şehrinden sonra en derin ve elverişli limana sahiptir (Gürcü org. İnternet sayıfası, "Batum tarihi" E.T. 09/06/2022).

Coğrafi olarak Batum Kahaberi ovasında yer almaktadır. Şehir düz ve yüksek yer şekillerine sahiptir. İklim kıyusal, nemli subtropikaldır. Kış mevsimi yumuşak, çoğunlukla yağmurludur.

Şehrinin turistik yerleri; Alfabe Koşkü, bulvar sahili, 55 metre yüksekliğinde atraksiyonu, hareket eden Ali ve Nino anıtı, Batum teleferiği, Çaça kulesi, Batum sütunları, Yunan mitolojisinde yer alan Medea Heykeli, Venedik (Piazza) Meydanı, Meryem Ana Kilisesi, Aziz Nilcolas Kilisesi, Batum Orta Cami, Nurigeli ve Ardagani Gölleri, Batum Botanik Bahçesi, Batum Limanı, Goniyo ve Petra Kaleleri bulunmaktadır (Georgian Travel Guide internet sayıfası, E.T. 11/06/2022).

1.4. Keda İlçesi: Genel Bilgiler

Keda ilçesi Acara'da, Acaristskali nehrinin (Acara Suyu) ortasında bulunmaktadır. İlçenin kuzeyinde Kobuleti, doğusunda Şuahevi, batısında Helvaçavur belediyeleri vardır. Güneyinde Türkiye ile sınırdır. Keda ilçesi 10 idari birimi içerir, bunlar: Daba Keda, (Keda merkezi), Dandalo, Zvare, Mahuntseti, Dologani, Merisi, Oktomberi, Pirveli Mayısı, Tskhmorisi ve Tsoniarisi köyleridir. Keda'nın en yüksek Ghoma Dağı 2441 metredir. Keda, deniz seviyesinden 256m yükseklikte, Batum şehrinin 41 km doğusunda bulunmaktadır. İlçenin yüzölçümü 452 km²'dir. Nüfusu – 16.824 Keda merkezinde ise 1510 kişi yaşamaktadır. Keda, hayvancılık, tarım, turizm, mineral suları ve doğa güzellikleri ile zengin çeşitliliğe sahip ilçelerden biridir (Abaşidze, 2017:5-6).

Keda antik çağlardan beri yoğun nüfuslu bir yer olmuştur. Keda'da arkeologlar ve araştırmacılar, M.Ö. III. bin yılın ikinci yarısına kadar uzanan maddi kültür anıtlarını bulmuştur. Orta Çağlarda Keda ilçesi oldukça yoğun nüfusluydu. 1921 yılından itibaren Keda, Batum'a dahil edildi, 1924'te Batum'dan ayrılmıştır. 1930'dan itibaren ilçe olarak yapılaşmaya başlamıştır. 1966'da Keda'ya ilçe statüsü verilmiştir. 2006'dan itibaren Keda Belediyesi olarak yeniden adlandırılmıştır (Partenadze, 2020:7).

Keda adının etimolojisi hakkında pek bir şey bilinmemektedir. Keda kelimesi Gürcüce Kedi kelimesinden gelmiş olabilir, Kedi kelimesinin Türkçe karşılığı sıradağdır. Coğrafi olarak ilçe kayalı ve dağlı yerşekline sahip olması sebebiyle, Keda kelimesiyle isimlendirildiği düşünülmektedir (Bakradze, 1987:49).

Keda İlçesinde on büyük idare birimleri bulunmaktadır. Bunlar:

1. Keda idari birimi - Keda, Gulebi, Hunkuda, Ortsva, Arsenauli, Şevaburi, Dzentsmani, Koromheti, Tskhemna, Akutsa, Zendidi köyleri.
2. Dandalo idari birimi - Dandalo, Takidzeebi köyü, Mosiaşvili köyü, Gogiaşvili köyü, Baladzeebi köyü, Haraula köyü ve Calabaşvili köyü.
3. Dologani idari birimi - Dologani, Çalahmela, Çinkadze köyü.
4. Zvare idari birimi - Zvare, Zesopeli, Kvaştı, Sirabidzeebi köyü, Vaio.

5. Makhuntseti idari birimi - Zeda (Yukarı) Makhuntseti, Kveda (Aşağı) Mahuntseti, Zundaga, Zeda (Yukarı) Bzubzu, Kveda (Aşağı) Bzubzu, Uçhiti, Namlisevi, Kosofeli, Milisi.
6. Merisi idari birimi - Merisi, Sihalidze köyü, Inaşaridze köyü, Garetke, Gundaure, Namonastrevi, Silibauri.
7. Oktomberi idari birimi - Kuçula, Medzibna, Agota, Goginidze köyü.
8. Pirveli Mayisi idari birimi - Pirveli Maisi, Zeda (Yukarı) Agara, Kveda (Aşağı) Agara, Kolotauri.
9. Tskhmorisi idari birimi - Tskhmorisi, Aho, Chetkidze köyü, Gobroneti, Kokotauri, Gegelidze köyü.
10. Tsoniaris idari birimi - Tsoniarisi, Varjanisi, Tibeta, Kantauri, Abuketa, Sabaduri (Partenadze, 2020:7).

BÖLÜM 2: KEDA HALK KÜLTÜRÜ

2.1. Dağlık Acaralıların Yaşamı

Dağlık Acara'nın Keda, Hulo ve Şuahevi ilçelerinde yaşayan nüfusun geçimini sağlaması için çok çalışması gerekir: yerliler köylerde ya da yaylalarda çok çalışırlar. Acara bölgesi dağlık bir bölge olduğu için Acaralılar tarla işleriyle çok zaman harcamaktadırlar. Dağın dik yamaçlarında üzüm bağları bulunur, üzüm çeşitleri yetiştirilerek şarap üretimi yapılır. Hayvancılıkla birlikte ise süt ürünleri üretirler. Elde ettikleri süt ürünlerini yaylalardan köylere, köylerden Batum'a getirerek pazarda satmaktadırlar. Dağlık Acara'da köy yaşam şartları oldukça zordur. Kışın çok kar yağar. Kar 4 metre kadar yüksekliğe ulaştığında, köylerde yaşamak imkansız hale gelir.

Yollar kapandığı için nüfus geçici olarak, dağlardan kentlere veya kasabalara taşınır. İlkbahar geldiğinde ise Acaralılar köy evlerine dönerler.

Acaralıların yaşadığı evler dışında, hayvanları beslemek ve kış için gıda malzemelerini biriktirmek amacıyla halk yaylalara gider. Acara bölgesinde hemen hemen her köyün kendi yazlık yaylaları vardır. Yaylalarda yaşamak Mayıs ayından Eylül ve ya Ekim aylarına kadar devam eder. Yaylalar köylerden kilometlerce uzaklarda bulunmaktadır. Hayvanlarla beraber halk yaylalara doğru yürüyerek, yada arabalarla ulaşım sağlamaktadırlar. Yazın, köydeki nüfusun büyük çoğunluğu yaylalara göç etmektedir.

Yaylalara gitmek Keda'da yaşayanlar için çok önemli bir iştir. Kışın, köyde yaşaması zor olduğu için köy halkı kış hazırlıklarını yazın başlarlar. İneklerle beraber yaylaya giderler, yayladan köylere hayvanlar için saman getirirler. Yayladayken kadınlar havuç, soğan, sarımsak, çilek ekerler, hayvanlara bakarlar, sütün peyinir ve tereyağı biriktirirler, elde ettiklerini pazarlarda satarlar ve aldığı parayla un, şeker, yağ gibi önemli gıdalarını alırlar (KK1).

2.2. Acara Halk Mimarısı

Acara, geleneksel toplumu ve ahşap mimarisiyle ilgi çekici bölgelerden biridir. Gürcistan'ın farklı bölgelerinde farklı mimari türleri geliştirilmiştir. Eşsiz eski halk mimari anıtları, Acara'da bol miktarda bulunmaktadır. Acara toprakları eski yerleşim

sistemine göre iki gruba ayrılır: Kalıcı veya kırsal yerleşim ve geçici veya mevsimlik yerleşim.

Acaralı bir ev inşa etmeden önce yaşayacağı bir yer seçer. Seçim yaparken birçok faktörün dikkate alınması gerekmektedir. İlk olarak ikamet yeri seçimi için işaret konulur. Acaralılar, ikamet yeri seçimi için işaret ettiği yere bir taş koyarlar ve birkaç gün sonra kontrol ederler. Taşın altında karıncalar yuvalarını yaparsa, o yerin yaşamak için iyi bir yer olarak algılanır. Eğer taşın altından bir solucan çıkarsa, o yer yaşanmaz olarak sayılır (Kveliashvili, 2015. Acara Evler Mimarısı, E.T. 11/07/2022).

Acara'daki evler çoğunlukla dağlarda inşa edilir. Seçim aşamasında yerleşimin yerinde heyelan ve çığ tehlikelerinden korunmak ve etkisini azaltmak için büyük dikkat gösterilir. Evin yapı malzemesi olarak kestane, meşe ve çam ağaçları kullanılır. Meşe ve kestane ağaçları evin kapı ve pencere bölümlerini yapmak için da uygun görülür. Acaralılar evlerini inşa etmek için ilk çalışmalarını pazar gününde başlarlar. Mutluluk ve uğur olarak seçilen Pazar gününde, evin sağ köşesine temel taşı atılır ve evin inşaatına başlarlar. Ev sahibi evin temeline bozuk parasını atar. Bunu yapmadaki amaç ailede bereket çoğaltacağına inanılmasıdır.

Geleneksel Acara halk mimarisinde evin en önemli bölümü mutfaktır. Mutfağın ana özelliği şöminedir. Şöminenin yanında iki kapılı küçük bir oda bulunur. Bu odalardan biri kiler, diğeri ise banyo olarak kullanılır. Şömineler geniş, süslü ve güzel yapıda olmalıdır (Mgeladze, Tunadze, 2018: 332).

Son zamanlarda Keda'da ve bütün Acara bölgesinde ev mimarısı değişime uğramıştır. Eskiden mutfak kısmında şömine mutlaka bulunurdu. Şöminede mısır ekmeği ve ya fasuliye yapılırdı. Günümüzde mutfakta şömine moda değil, hem şömineden duman çıkabilir, oda kirletebilir bu yüzden şömine yapmak uygun görülmez. Şömineler salon odasında sadece güzellik için yapılır (KK6).

Eskiden ahşap evleri daha yaygındı, günümüzde ise, taştan yapılmış evlerini daha tercih edilmektedir. Bunun sebebi, taş evin ahşap evinden daha sağlam olmasıdır. Buna rağmen, köylerde birinci kat taş, ikincisi ahşap olan evleri de görmek mümkündür. Bu ailenin maddi durumuna bağlıdır. Taş evleri iki katlı, daha büyük, balkonlu, olmalıdır. Misafir odası mutlaka ikinci katta düzenlenir.

Ahşap evleri daha çok yazlıklar için yapılır ve üç ve ya dört küçük odadan oluşur. Şehire taşınmış yerliler yazın köylerine dönerler ve bir ya da iki aylık tatil yaparlar (KK2).

Evlerin bahçelerinde gıdaları saklanmak için geleneksel ambarları görmek mümkündür. Bu yapıya Gürcüler nalia derler. Nalia, genellikle ahşaptan yaparlar ve dört ayak üstünden durur. Bu ambarda köy halkı mısır, fındık, şarap ve diğer gıdaları saklarlar. Naliaya farelerin girmemesi için merdivan yapmazlar. Üstelik, ağaçların olduğu yerlerde de naliayi inşa etmezler çünkü fareler naliyaya ağaç dallarından girmeye çalışırlar.

Acara bölgesinde Osmanlı döneminden kalan zengin ibadet yerleri bulunmaktadır. Keda ilçesinin 17 köyünde Osmanlı döneminde inşa edilmiş camiler bulunmaktadır. Bazı camiler kiliselerin kapatılarak yeniden inşa edilmesiyle yapılıyordu ve o yerlerde kiliselerin izleri hala görülmektedir. Camiler iki katlı, ahşap ve evlerin mimarisine benzer şekilde yapılmıştır. Duvarları, kapıları ve iç salonları farklı farklı figürlerle süslenmiştir.

Keda ilçesinde 17 cami bulunmaktadır. Bunlar: Çinkadzebi köyü, Abuketa, Zeda Bzubzu, Varcanisi, Dologni, Gulebi, Gegelidzebi köyü, Tsoniarisi, Dzentsmani, Tskhmoris, Kveda Makhuntseti, Uçhiti, Kolotauri, Kokotauri, Zvare, Oktomberi ve Aho köylerindeki camileridir. (Harris, Wheeler, Shioshvili, 2018: 23).

Günümüzde Keda ilçe merkezinde cami bulunmamaktadır. Buna rağmen, Keda ilçesinde incelediğimiz camilerden kitabesine göre en eski örnek 1818 tarihinde yapılan Aho Camii'dir. Fakat yapılan çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlara göre, bu bölgedeki camilere 18. yüzyıl başından itibaren imam atamalarının yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla elimize ulaşan tarih belgelerden çok daha önce, bölgede camilerin kullanım halinde olduğu anlaşılmaktadır (Seçkin, 2018:31).

Gegelidzebi köyündeki bulunan cami, taş temeli üzerine inşa edilmiş iki katlı ahşap bir yapıdır. Caminin iç salonu, direkler, mihrabi, Gürcü tarzında ahşap oyma desenleri ile dekore edilmiştir.

Caminin dış cephesi maviye boyanmıştır. Yapının uzunluğu 7 metre, genişliği 6,5 ve yüksekliği 4,5 metredir. Sovyet döneminde cami ibadet için kapatılmış ve bir depo olarak kullanılmıştır. Şimdi ise, ibadet için açık durumdadır (Darchia, 2020, Acara'daki İbadet Yerleri. E.T. 15/07/2022).

Aho köyündeki cami iki katlı ahşap bir yapıdır. Caminin birinci katı bodrum, ikinci katı ise ibadet yeridir. Çatısı için kiremit kullanılmıştır. Cami, dikdörtgen şeklinde balkonlu, güneyde mihraplı, üstünde yazıları bulunan bir yapıdır.

Tavanı kubbeli, kubbenin içi yağlı boya ile boyanmıştır. Caminin iç tarafı süslüdür. Minaresi 2 metre yüksekliğe ulaşmaktadır.

Cami, buradaki Keda ilçesinin camilerinden en eskilerinden biri olmasıyla ayırt edilir. İbadet için açık ve korunmuş durumdadır (religious cognitive tourism “Akho Mosque”, Georgia, E.T. 17/07/2022).

Zvare köyündeki bulunan cami üç katlı bir yapıdır, birinci kat kireç harcı üzerine düzgün ve işlenmiş dikdörtgen taşlardan yapılmıştır. Zamanla yardımcı depo olarak kullanılmış, yapının ikinci ve üçüncü katları kestane malzemesinden yapılmış, geleneksel Acara evlerinin mimarisiyle benzerlik göstermektedir. Caminin içi, sütunlar, mihrap ve duvarlar benzersiz ahşap oyma sanatı ile Gürcü tarzında dekore edilmiştir. Caminin uzunluğu 8.2 m, genişliği 6.9 m, yüksekliği ise 4.3 metredir. Sovyet döneminde, mineral maddelerin ve tütün saklanmak amacıyla depo olarak kullanılmıştır. Caminin durumu iyidir ama kullanılmamaktadır (Abashidze, 2019. E.T. 27/07/2022).

Dzentsmani köyünde bulunan cami XIX. yüzyılın sonlarında taş temeli üzerinde inşa edilmiş bir yapıdır. Cami iki katlıdır ve geleneksel Acara evleri tarzında yapılmıştır. Giriş kapısı oymalı ve süslüdür. Caminin birinci katı açık bir balkonla çevrilidir. İç salonu benzersiz ahşap oymalar ve süs eşyaları ile Gürcü tarzında dekore edilmiştir. Sovyet döneminde diğer camiler olduğu gibi bu cami de depo olarak kullanılmıştır. Cami bakımsız durumda ve ibadet için kapalıdır. (Keda Cultural Heritage Guidebook, 2018:52).

2.3. Halk Ekonomisi

Keda ilçesinde yaşayan nüfusu tarım, hayvancılık, meyvecilik ve bahçecilikle uğraşmaktadır. (Mgeladze, 2016:102-110).

Keda'da tarımsal faaliyetlerden en yaygın ekilen tür üzüm, tütün, mısır, sebze ve meyvelerdir. Her aileye 1 hektar ekilebilir arazi düşer. En fazla üretimi yapılan sebze fasulye ve patatestir. Bu yüzden, Keda'da fasulye için ekilen alan 30 hektar alanı kapsamaktadır (Tatanaşvili, 2018: 95-104).

Keda'daki tarım faaliyetlerinden mısır ve tarla işleri dışında tütün üretilmesi de oldukça gelişmiş durumdadır. Tütün üretimi en çok Kvaşta, Zesopeli, Abuketa, Tsoniarisi köylerinde görmek mümkündür. Bu köylerde tütün güzelce kurutulur. Tütün yetiştirilmesi çok zor bir iştir ve çok çalışması gerektirir. Yerliler tütünü Şubat ayında ekerler ve Eylül'e kadar bu işle meşgul olurlar. Tütünü genellikle bahçelerde kurutulur, ağaç sopalardan bir yapı yaparlar, onu berrak bir poşetle sarılır ve içinde tütünün yapraklarını kurutulur.

Yerliler tütünü her sene ekerler. Gündüzleri sıcak olduğu için tarlaya akşamüstü gidilir. Tütün yapraklarını skladi denen bir yapıda koyarlar. Bu iş sadece kadınlar tek başına yapamaz, erkekler de yardımcı olurlar.

Tütün yaprakları asmak için uzun bir iğne ve ipler gerek. Yağmurlarda tütün ıslanmamalıdır, ıslanırsa çabuk bozulur. Kadınlar tütün yaprakları bozulmadan iplere asarlar ve kurutmaya bırakırlar. Havalar güzel olursa, tütün yaprakları 25 gün içerisinde kurutulur. Tütün yaprakları altı rengi olunca bahçelerden evlere getirirler. Alıcı bulana kadar evin tavanına asarlar. Sonra ya evden satarlar ya da satmak için Batum pazarına götürürler (KK13).

Üzüm yetişmesi Keda'da çok yaygındır. Genellikle üzümden şarap üretilir. Ürettikleri şarap pazarlara satılır ve ya içmek için evde bırakılır. Bazı ailelerin iki ve ya üç üzüm bağları vardır. Keda'da genellikle beyaz (Tsolikauri) ve ya siyah (Adesa) üzüm türleri çok yaygındır. Yerliler üzüm bağlarına sonbahar mevsiminde girirler. Üzümlle uğraşan aileler üç ton üzüm toplarlar ve yaklaşık beş yüz litre şarap üretirler (KK19).

Keda'daki üretilen çileği lezzeti ile bütün Acara'da meşhurdur. Keda'nın Pirveli Maisi köyünde çilek Mart ayının sonunda ekerler ve Mayıs ayında olgunlaşmaya başladığında toplamaya başlarlar. Her aile yaklaşık dört yüz kilo çileği üretir. Çilekten reçete, meyve suyu yaparlar ve ürünü satmaya Batum pazarına götürürler (KK7).

Hayvancılık Kedalıların geçinme kaynaklardan biridir. Köy halkı hayvanlara bakmakla çok uğraşır. Genellikle inekler, keçilere bakarlar. Ev hanımlar günde iki kez, sabah-akşam ahıra girerler, sabah inekleri sağlarlar, onlara yem yedirirler sonra ise ahırdan inekleri çıkarırlar. Bunu her gün bu şekilde devam eder.

Ev hanımlar günde yaklaşık yirmi-otuz litre kadar süt alırlar. Yazın ineklerle beraber yaylalara gidilir, saman biriktirilir (KK16).

2.4. Beslenme – Mutfak- Kiler, Yemek Çeşitleri ve Mutfak Düzeni

Acara mutfak çeşitliği ile oldukça zengin bir bölgedir. Acara mutfağında en önemli kişi evin hanımıdır. Yemekleri evin hanımı yapar ve mutfak düzeninin sorumluluğu ona aittir. Her evinde kiler ve deposu mutlaka bulunmalıdır. Bu gibi depolarda fasulye, soğan, un, mısır unu, süt ürünleri bulunur. Mutfak için kullanılır araçlar, tavalar, kazanlar da oraya koyarlar.

Keda ilçesinde yapılan yemeklerinde malzeme olarak fasulye çok kullanılır. Fasülye ile Malahto, (cevizli fasulye) Phal-lobio, (lahanalı fasulye) Şavi lobio (kuru fasulye) yapılır.

Phalobio, malahto ve şavi lobio yemekleri Keda'da çok yaygındır. Bunlara daha çok kış yemekleri derler. Ayrıca, yapması da kolaydır. Phallobio yemeği yeşil pancar yaprağı ve fasulye ile yapılır. Haşlamış yeşil pancar yapraklara haşlamış fasulye eklenir ve karıştırılır. Sonra ceviz, sarımsak, karabiber, tuz eklenir ve bu şekilde hazır hale gelir (KK20).

Kuru fasulye yapmak için fasuliyenin taneleri suya batırılır. Ev hanım ertesi gün fasuliyeyi suda haşlanır. Haşlanmış olan fasuliyeye sonradan maydonozlar, tuz, soğan eklenir ve hazır hale gelir. Bu yemeği Keda'da çok yaygındır. Özellikle kış mevsiminde yenir ama ailede kuru fasuliyeyi seviyorlarsa sık sık da yapılır (KK6).

2.5. Halk Sanatları ve Zanaatları

Acara, gelenek-görenekleri, adetleri, özellikle ahşap mimarisi, halk sanatları ve zanaatları açısından ilgi çekici bir bölgedir. Erkekler becerikli ustalardandır, odundan konutlar, çiftlikler, ibadet yerleri yaparlar. Keda ilçesinde yerli ustalar tarafından ahşaptan yapılan onlarca cami bulunmaktadır. Ustaların birçoğu demircilik, marangozluk ve metalurji bilgisine hakimdir (Saladze, 2018:5).

Keda'da fındık ağacından sepetler yapmak çok yaygın bir iştir. Ustalar ince fındık ağaçlarını örerek sepetler yaparlar. Geleneksel sepete yerliler godori, küçük olana ise gideli derler. Ustalar yaptıkları sepetler satarlar ve ya tarla işleri için kullanırlar. Sepet örmek için usta birkaç gün uğraşır (KK17).

Yerli ustalar değirmen yapmakla da çok meşhurlardır. Mısırla uğraşanlar için değirmenlerin olması büyük önem taşımaktadır. Bir köyde bir ve ya iki değirmen mutlaka olmalıdır. Köyde herkesin mısırı olunca, halkın değirmene çok ihtiyaçları vardır. Değirmen yapmak çok zor bir iştir. Usta önce odun keser, ormanlardan getirir ve suyun bol olduğu derelerde değirmenleri yapar.

Odun getirdikten sonra, usta borları, çarkı, değirmen taşları yapar. Ustaya bu işe köy erkekleri yardım ederler. Köyde yaşayanlardan biri, değirmene bakmaya sorumluluk alır. Değirmeni çalıştırır, sular verir. Değirmen işini bitirince sular kapatır ve içerisini temizler. Keda ilçesinin Kvaşta köyünde değirmen ustaları çok vardır. Bundan dolayı, köyde birkaç değirmen bulunmaktadır (KK14).

Marangozluk köylerde yaygın iştir. Marangozhane eve yakın düzenlenir. Marangozlar pencereleri ve kapıları, tabureler, masalar ve ev için gerekli çeşitli ahşap eşyaları yaparlar. Bu işin ustaları Kvaşta köyünde çok vardır. Bu iş yaparken dikkatli olmak gerek çünkü dikkatsizlikten dolayı, kaza olayları çoktur. Marangozhanede tablalı testereler vardır usta ise bu aletle çalışmayı iyi bilmeli. Acemli usta testerede işi yaptığında parmaklar da kaybedebilir (KK21).

2.6. Giyim Kuşam –Süs

2.6.1. Erkek Giyimi

Acara’da erkekler tarafından giyilen günlük kıyafetlere Çakura denir. Geleneksel Acara erkek giyiminde Çokha, Shali (pantolon), Zubuni (gömlek), Kalamani (ayakkabı), ve Kabalahi (şapkası) vardır. Sosyal tabaka olarak üst sınıfın kıyafetleri değerli kumaşlardan dikilirdi ve gümüş bir kuşaklı hançerle süslüydu. Dağ ve ova kıyafetleri birbirinden farklıydı.

Ovaların nüfusu, subtropikal iklimden dolayı ince kıyafet, dağlık Acaralılar ise daha sıcak kıyafetlerini tercih ederlerdi. Çakura adının etimolojisi ilk dikildiği yer olan Çakvi ile ilgilidir. Çakvi Acara bölgesinin Kobuleti ilçesindeki bir kasabanın ismidir. Çakura’nın ilk Çakvura olarak adlandırılması, daha sonra değiştirilerek Çakura olarak kabul edildiği düşünülmektedir (Topçışvili,2019:12-17).

2.6.2. Kadın Giyimi

Acaralı kadınların giyiminin iki türü vardır: dışarı için ve ev için giyecek kıyafetler. Dışarı için giyecek kıyafetler; düğünler, cenazeler ve özel günler için kullanılırdı. Genellikle bütün kadın kıyafetlerinin desenleri birbirine benzerdir ama zengin bir kadının kıyafeti sıradan kadının kıyafetinden farklıdır. Acara’da genç kadınlar neşeli, açık renkleri seçerken, yaşlı kadınlar daha koyu renkleri giymektedir. Acaralı kadınların elbiseleri süslü ve boncuklarla doludur. Vücudunun üst kısmındaki giyilen gömleğe sikhma denir. Sikhma kadife kumaştan yapılır. Daha genç olanlar kırmızı, yeşil, yaşlı kadınlar ise siyah gömlekler kullanmaktadır. Sikhma’dan sonra kadınlar Çataka denilen gömlek giymeye başlamıştır. Sonradan Çataka gelinlikler, evli ve bekar genç kadınların en çok giydiği giysilerden biri olmuştur. Çataka nakışlı ve kalçasına kadar uzun bir gömlektir. Kumaşın hammaddesi, kadife ve ipekten oluşmaktadır. En çok yeşil, kırmızı ve sarı kumaşlar tercih edilmektedir.

Çataka ve Sikhma’nın yakalarındaki desenleri aynıdır ve sol tarafında küçük bir cebi vardır. Çataka’nın altından giyilen kıyafete Acara’da içluği derler. İçluği ancak zengin kadınların giydiği elbisedir (Kvinitadze, 2018:5-6).

2.7. Halk İnançları, Törenler, Adetler, Gelenek-Görenekler

2.7.1. Törenler- Sünnet Düğünü

Sünnet Düğünü, erkek çocukların sünnet oluş zamanında yapılan merasimdir. Acara'daki İslam'dan kalan törenlerden en meşhur törendir ve yerli müslüman aileler bu gelenek hala devam etmektedir.

Eskiden Acara'da erkek çocuk 1 yaşına girdiği zaman ebeveynlerini sünnet düğünü için hazırlıklar yapar ve kirve adaylarını seçmeye başlardı. Sünnet düğünü için en uygun yaşlar 1'dan 7'ye, en geç 13 yaşına kadar uygun görülürdü.

Bir sünnet düğünü töreninde birkaç çocuğun sünneti de yapılırdı. Eskiden, sünnet düğününe komşular, akrabalar, müzikçiler davet edilir ve şenlik düzenlenirdi.

Sünnet törenini gerçekleştirirken davul zurna ile müzik çalınır, kirveleri ise sünnet çocuklarını için bol bol şekerler ve tatlılar getirirlerdi.

Çocuğun iyileşmesi 3 güne kadar sürer, 3 gün sonra çocuk yatağından kalkar, iyileştikten sonra kirvesi sünnet çocuğuna hediyeler verirdi.

Eskiden, kirvesi sünnet çocuğuna at, inek gibi pahalı hediyeler verirdi, ama bugünlerde sünnet geleneği değişime uğramıştır (Nogaideli, 1935:14).

Günümüzde sünnet düğünü eskisi gibi gürültülü değildir. Müzikçiler, zurna, davul ve şenlikler düzenlenmemektedir. Sünnet düğünü sonra ziyarete gelinir, sünnet çocuğuna para hediye edilir. Eskisi gibi pahalı hediyeleri verme kültürü ortadan kaldırıldı (KK19).

2.7.2. Sünnet İçin Kirve Seçimi

Sünnet töreni gerçekleştirmek için aile bir kirve seçmelidir. Genelde kirve ailenin yakın akrabası yada aile dostu da olabilir. Kirve için aile bir kişiyi sünnetten önce seçer. Keda ve bütün Acaralılara göre kirve sünnet edilen çocuk için öz babası gibi önemli bir kişidir (Nikabadze, 2018:101).

2.7.3. Vaftiz Töreni

Terim olarak vaftiz Hristiyanlığ'a girmek ve kişinin bilinçli bir yaşta verdiği kişisel bir karardır. Vaftiz edilmiş kişi Hristiyan olur. Vaftiz töreni sırasında kişi suya batırılır, Suya batırılmak kişinin eski hayatından ve eski doğasından vazgeçtiğini sembolize eder ve sudan çıktıktan sonra Tanrı'ya yeni bir hayat yaşayacağına söz verir. Acara ve bütün Gürcistan'da her Hristiyan ailenin vaftiz töreni kilisede gerçekleşmektedir (Ortodoks Kilisesi Yayınları, 2013:1). Vaftiz yaşı için bebeğin en az 40 günlük olması gerekir. Yetişkin kişiler Hristiyan olmaya karar verdikleri zaman vaftiz edilirler. Çocuğu vaftiz eden kişiye vaftiz annesi yada vaftiz babası denir. Vaftiz babası/annesi vaftiz ettiren çocuğa altın haç takmalıdır. Haç vaftiz töreni için en önemli eşyadır.

Kilisede vaftiz töreni başlamadan önce, vaftiz anne/baba beyaz yumuşak kumaştan yapılmış bir vaftiz gömleği veya elbise alırlar. Vaftiz töreni 1 yada 2 saat sürer.

Yetişkinler, Hristiyan olmalarına karar verdikten sonra vaftiz törenine katılırlar. Vaftiz töreni başlandığı zaman papaz kutsal metinleri okur, vaftiz olacak yetişkin ise "Amin" der. Papaz, vaftiz olana azizların kutsal isimini koyar. Vaftiz olan kız ise, elbisesiz kiliseye giremez. Vafiz töreninde ayakları çıplak olmalıdır. Vaftiz olanı, kilisede papaz ile beraber birkaç kez dolaşır. Sonra, vaftiz olanın saçına su dökülür. Bundan sonra papaz vaftiz olana birazcık saç kestirir ve başına kullanılmamış bir havlu koyar.

Kesilmiş saç, kullanılmamış havlular ve mumlar yetişkinde kalmalı ve onu hayatı boyunca saklamalıdır. Bundan sonra vaftiz anne ve ya baba vaftiz olana altın haç takar ve bu şekilde ritüeli biter. Vafiz töreni bir ya da iki saat sürer. Törenden sonra vaftiz olanın akrabaları eve gelirler ve kutlama yaparlar (KK22).

2.8. Acaralıların Adetleri ve Gelenek-Görenekleri

2.8.1. Yeni Yıl Karşılama Geleneği

Dağlık Acara'da yeni yıl hazırlıkları Aralık ayının ortasında başlar. Yılbaşı gecesi saat 12 olduğunda, aile bireyleri evden dışarı çıkmazlar, dışarıdan eve ilk giren kişiye "Mekvle" denir.

1 Ocak sabahı, Acaralılar birbirleriyle konuşmadan önce büyük bir kabak keserler ve çekirdeğinin içini yerler. Bu geleneğin yerine getirilmesindeki amaç işlerin iyi gitmesine neden olacağına inanılır. Geçen yıl, herhangi bir ağaç meyve vermediyse, Yılbaşı sabahı, "ağaç korkutma geleneği" yapılır.

Ağaç korkutma geleneğinde evin erkeği kimseyle konuşmadan önce eline balta alır, çorak ağaca gider, baltayı birkaç kez kaldırarak "Meyve vermiyorsan seni keserim" der. Ağaç korkutma geleneği ile meyve vermeyen ağaçların o yıl meyve vereceğine inanılır.

Önümüzdeki yılın bereketli olabilmesi için Acara'da yeni yılın ilk gecesinde mısır pişirirler. Mısır pişirirken, mısır taneleri büyümesine göre ailelere bereket çoğaldığına inanılır (Mgeladze, 2018:44-46).

Mekvle, yılbaşı gecesinin önemli ritüelidir. Yeni yıl geldikten birkaç dakika sonra, aileye komşunun çocuğu gelir. Çocuk mutlaka erkek olmalıdır. Kız çocuğundan mekvle olamaz, erkek çocuğu daha uğurlu olarak algılanır. Mekvle yetişkin kişi de olabilir. Mekvlenin elinde şeker ve tatlı vardır. Mekvle şekerlerini odaya atar ve evdekilere yeni yılı kutlar, güzel dileklerini söyler. Mekvleye mutlaka şekerler verilir, yemekler yedirilir. Mekvle yetişkin erkek ise ev sahibi ile beraber sofraya oturur ve şarap içer, şerefine söyler (KK5).

Bütün Gürcistan'da yılbaşı gecesinde evde noel ağaçları süslerler. Bu ağaç doğal bir çamdan da olabilir. Noel ağacına şekerler, oyuncaklar, hediyeler, kurdeleler asarlar. Noel ağacı Müslüman ve Hristiyan ailelerde de görmek mümkündür. Eve gelen çocuklara çikolata, pasta, şekerler verilir.

Yılbaşı için Keda merkezinde büyük bir noel ağacı da bulunur. Herkes oraya gider, fotoğraflar çeker, eğlenirler. Akrabalarını birbirine ziyaret ederler, birbirine tatlı verirler. Ailelerde sofralar düzenlenir, şarap içerler ve Tanrıdan yeni yılın bereketli olmasını dilerler (KK8).

Yeni yılında ev hanımlar bol bol yemekler yaparlar. Bunun sebebi, yeni yılında bolluğun getirilmesidir. Bazı aileler büyük kazanlarda mısır taneleri ve ya pirinç haşlarlar. Bu davranışla yeni yılında bereket arttırmasına inanırlar. Geleneksel yılbaşı sofrasında geleneksel yemeklerine de yer verilir. Sofralarına Gürcü pideleri, baklava, su

böreği, salatalar, meyveler koyarlar ve sofralarını süslerler. Acara'da, yılbaşı kutlaması her zaman gürlütüdür. Yaklaşık sabaha kadar içki içerler, yerler ve şerefine söylerler. Evde erkekler sevinçle havaya tüfek atarlar (KK4).

2.9. Tarla Sürme ve Çiftliği ile İlgili Gelenekleri

Bahar mevsimi geldiğinde, Acaralı köylüler tarla sürmeye başlarlar. Eski zamanda teknik araçları olmadığı için öküz yada atlar Acara'da tarla sürmek için kullanılıyordu. Keda'da tarla sürme işleri dolunayda başlar. Yerliler ay takvimine büyük önem verirler çünkü dolunay vakti ürün için bereketli olacağına inanılır. Dolunay olmadığına tarlada çalışmazlar, ürün gelmez, gelirse kusurlu bir şekilde gelir diye inanılır (KK2).

Tarla sürmesi için Salı, Perşembe ve haftasonları seçilir. Salı ve Perşembe günleri Tanrı'dan vermiş uğurlu günlerin olduğunu inanılır. Çarşamba ve ya Pazartesi uğursuz günler olarak bilinir. Pazartesi zor bir gündür, Çarşamba günü ise insan tarlaya gitmez, bu gün hayvanlar tarlaya girebilir (KK12).

2.9.1. Nadi Geleneği

Nadi batı Gürcistan'da yaygın tarla işleri ile ilgili gönüllü olarak yapılan geleneklerinden biridir. Nadi, saman toplamaya, biçmeye, ormandan odun kesmeye, getirmeye, evler inşa etmeye, evler ve çiftlikler için malzeme yapmaya yani, ailenin tek başına halledemeyeceği işlerin, komşuların gönüllü olarak yardım etmesidir.

Her aile tarla ile ilgili zor işlemleri komşularının yardımıyla çözerler. Dağlık Acara'da, diğer bölgelerde olduğu gibi gönüllü gelenekleri yüzyıllar öncesine dayanıyor. Bölgedeki hemen hemen tüm gönüllülük türleri "Nadi" olarak bilinir. Nadi geleneği erkek ve kadın nadı olarak ikiye ayrılır (Shamiladze, 1961:13).

Nadi geleneği için önceden komşuya haber verilir. "Tek bu işi yapamıyorum, nadi yapmam lazım, sen de bana yardım eder misin?" diye sorulur. Komşu kadınlar yardım için gelirler ve beraber çalışırlar. Bu şekilde işlerini daha çabuk bitirirler, beraber yerler, kahve içerler, eğlenirler, konuşurlar ve işlerini daha çabuk bitirmiş olurlar (KK15).

2.9.2. Kaşatoba ve Lazaroba Gelenekleri

Köy halkı, ekilen tarlalarını sel tarafından bozulmaması için özel geleneklerine başvururlar. Kaşatoba geleneğini Nisan ayının ilk Cumartesi günü düzenlenmektedir. Kaşatoba gününde demirden yapılan eşyalar; çapa, balta, kürek gibi aletler ile tarlada çalışmazlar. Acara'da Bu geleneğe Kaşatoba denir (Nogaideli,1936:33).

Köyde, kuraklık başladığı zaman Lazarya geleneği yapılır. Lazarya geleneğinde köylüler bir kukla yapar ve bütün tarlanın etrafında dolaşarak şarkı söylerler. Lazarya kuklası büyük olmalıdır. Ritüelin sonunda kukla tarlada kalır. Lazarya geleneğinde biri şarkı söyler, diğerleri Amin der.

Lazarya şarkısını bazılar dua gibi okur ve şarkı tarzı ile söylemez. Bu ritüale kadınlar katılırlar. Bu geleneği ile kurakların gitmesine ve bolluğun gelmesine inanılır (KK17). Bir kadın öne gider, diğerleri arkaya sıraya girerler ve tarla tarla kukla ile beraber dolaşmaya başlarlar. Lazaroba ritüeli yapmanın amacı kurakların gitmesi ve yağmur yağmasıdır. Bu ritüele kadınlar katılırlar. Ritüel bittiğinde yine toplanırlar ve yemek yerler. Bazen yemeği dağıtırlar (KK3).

Lazarya Şarkısı

Lazarias Simgera

"Lazar gelmiş kapıya,

Lazar modga karsao,

Sallar başını,

Aknevs tavsao,

Haydi herkes eve

haide kvela sahlshi,

Kuş korkuttu bizi,

Chitma shegvashinao,

Omzumu kırdı.

Mhrebi mogvatekhao,

Tek omuzla kaldım

Tsali mkharı dagvrchao,

Abla hanım kalksana,

Ablakhanum kalksana,

Yağlar var sana,

Karaqi gvaq shentvin,

Abla rafa gider,

Abla taroze mivao,

Yüzü aya benzer.

Sakhe mtvares ugavso,

Tanrı ver bize suları, Gmerto, mogve tsvimebi,
Sakla güneşin gözlerini" Sheinakhe mzis skhivebi.

(KK3).

2.10. Geçiş Dönemleri –Doğum, Evlenme, Ölüm

2.10.1. Doğum

Doğum, her toplulukta mutluluğun bir sembolüdür. Acara'da bir çocuğun doğumuyla ilgili birçok eski gelenek vardır. Bu geleneklerin çoğunu unutulmuştur bazıları ise Dağlık Acara köylerinde sürdürülmektedir. Eskiden Bir kadın doğum sancıları yaşamaya başladığında, hemen yardım eden bir kadın çağrılırdı. Bu kadına bütün Gürcistan'da "Bebiaqali", Dağlık Acara'da ise "ebe" derler. kadın doğum yaptığında, erkekler evden ayrılır, çocuğun doğduğu haberi ona sonradan verilirdi. Bebek doğduğunda ebe onu yıkar, toparlar ve kadına ve çocuğuna nazar değmemesi için dualar okurdu. Acaralıların erkek çocuğu olursa, ebe çocuğun babasından hediyeler alırdı. Bir oğlun doğması Acara halkı için iki kat daha sevinçliydi. Oğul, "gözün ışığı", "diz gücü", "evin direği" - olarak kabul edilirdi. Doğumunu kutlamak için direğe bir at nalı bağlanırdı. Bir kızın doğumu pek sevinçli olay kabul edilmezdi. Bir oğul doğduğunda, ailede pilav, kız olunca yulaf lapası yaparlardı. Kadın yatakta kaldığında, yemekleri komşuları getirir. Erkek çocuğu doğduğu zaman babası havaya tüfek atardı (Nogaideli, 1936:44).

Çocuk doğmadan önce doğacak bebek için hazırlıklar yapılır. Bebeğin kullanacağı her türlü kıyafet, yatacağı beşik ile ilgili takımları hazırlanır. Günümüzde, maddi durumun müsaitliğine göre doğumdan önce bebek için gerekli olan gömlek, zıbın, bez, kundak, beşik, çarşaf takımları, battaniye, bebek arabası gibi eşyaların hazırlıkları yapılır. Bunların hepsi hamile kadın tarafından yapılmaz. Anne, baba, kaynana, görümce, kardeşler, koca da bu hazırlıklara katkı sağlar. Günümüzde evde doğum yapma oranı oldukça düşüktür. Genel olarak aileler doktor kontrollerine gider. Bebeğin ve annenin sağlık durumlarını takip ederek doğumun olacağı gün için hazırlıklarını sürdürürler (Nikabadze, 2018:70).

2.10.2. Beşik Getirme Geleneği

Doğumdan önce, hamile kadınlar hazırlıklarını yaparlar, doğum için kıyafetler, gerekli eşyalar alırlar, hamileyken kebndilerine dikkat ederler, örneğin, cenazelere gitmezler. Hamile kadınların cenazeye gitmesi uğursuz olarak algılanır (KK18).

Çocuk olmayan çiftçiler hastaneye gider, tedavi etmeye çalışırlar. Tedavi olumsuz bir şekilde biterse çift çocuğu edinirler. Kedalıların inanışına göre, ziyaretlerine gitmekte de fayda vardır. Örneğin, Keda ilçesinin Hohna köyünde bir kutsal mezarı bulunur. Oraya giden çift abdest alır, dua okur ve mezarlıkta uyuyacaklar. Uyku sırasında bir rüya görecekler. Rüyada çocuğu olup olmayacağına dair bir haber alacağına inanılır (KK13).

Bir ailede bir bebek doğduğunda kadının ebeveynlerine haber verilir, kızın anne-babası torunu görmeye gitmeye başlarlar. Kadının ailesi, damadın evine yeni bir beşiği ve bebek için gerekli malzemeleri, yatağı, kıyafeti, çarşafı bebek arabasını getirirler. Beşik getirmesi Acaralıların özel, eski bir geleneğidir. Bazen beşik çok geç getirilir, bu da kız ailesinin maddi durumu ile bağlıdır. bu nedenle yeni doğmuş bebeğin babaannesi, beşiği getirene kadar beşiği komşu yada akrabadan ödünç alırlar.

2.10.3. Kırklama

Lohusa kadın ve çocuğunun, doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına ve hastalıklara “kırk basması, kırk karışması, lohusa basması” gibi adlar vermektedir. Annenin ve çocuğun bir süre içerisinde hastalanmamaları, yani kırk basmağa uğramamaları için başvuru olan önlem ve çarelerden en önemlileri şunlardır:

1. Anne ve çocuk kırk gün evden dışarı çıkmaz,
2. Kırklı kadınlar ve çocukları birbirleriyle karşılaşmamaya dikkat ederler. (Örnek, 1995:146).

Bütün Türk topluluklarında doğum sonrası lohusalık döneminde hem annenin hem de çocuğun geçireceği ilk kırk gün çok önemlidir. Dolayısıyla annenin ve çocuğun çeşitli tehlikelere maruz kalabileceğine inanılan ve ona göre tedbirler alınan bu kırk günlük sürenin bitiminde “kırklama” adı verilen bir tören yapılmaktadır. Kırklamanın asıl

amacı yeni doğan çocuğa yönelik bir tehlike olan “kırk basması”nı önlemektir (Sevindik, 1996: 22).

Acara bölgesinde çocuğun doğumundan itibaren kırk gün çocuk ve annesi için özel bir süreç olarak kabul edilir. Kırk gün boyunca kadının zayıflanmış olduğuna inanılır. Nazar ona çabuk bulaşır. 40 gün boyunca kadın bebeğini yalnız bırakmaz, evde kalır. Akşam vakti dışarı çıkmaz, çünkü bebeğe nazar değeceklerine inanılır. Ziyarete gelenler olursa, kadının başını koyduğu yastığın altında bıçak, sarımsak veya kibrit mutlaka olmalıdır. Kırk çıkana kadar bebeğe kolay nazar değeceklerine inanılır. Nazardan herkes çok korkar. Nazar değmiş bebeği huzursuzlanır, çok ağlar, süt içmez, hastalanır ve ölebilir diye inanılır. Yine de akrabalar bebeği görmeye gelirse, bebeğin alına kömür sürünür, nazar duaları okunur (KK6).

2.10.4. Ortodoks Hristiyanlarda Doğum

Hristiyanlar için doğum en önemli olaylardan biridir. Doğum mutluluğun, bolluğun, ailenin devamının bir sembolü olarak bilinir. Hristiyanlığa göre, doğum ile yeni bir hayat başlar. Tanrı için her insan eşsizdir. Hristiyan hamile kadınlar bebeği doğmadan önce çok dua ederler. Mümkün olduğunca kiliseye gitmeye çalışırlar.

Kiliseye Pazar günü gidilir. Kilise ritüelleri papaz Pazar gününde yapar. Hamile kadın, kilisede mum yakar ve geleceği bebeği için dua eder. Bunun nedeni anne karnındaki bebeğin dua duymasına inanmasıdır. Bebeği doğmadan önce, kadınlar ad koymak için isimlerini seçerler. Hristiyanların isimlerini aziz kişilerin isimleri olabilir. Örneğin, Nikolozi, Giorgi, Anastasia, Mariam gibi (KK22).

2.10.5. Doğum Sonrası

Hristiyanlar yeni doğmuş bebeğinin yanında da çok dua ederler. Bu davranışla bebeğe karşı sevgiyi gösterirler. Anne bebeği kucağına aldığı zaman da dua eder. Onu uyuttuğu zaman da dualar okur ve yüz yüzerine haç şeklini çizer. Yeni doğmuş bebeği üzerine haç şeklini çizerek Tanrı o bebeği korur, nazar değmez ve şeytanlar o bebeğinden uzak kaçarlar.

Bebeği doğduktan kısa süre sonra, yaklaşık 1 ay ya da 40 gün sonra onu vaftiz ederler. Vaftiz Hristiyanlar için çok önemli bir olaydır. Vaftiz edilen kişi günahlarından kurtulur

ve günahsız bir şekilde yaşamaya başlar. Vaftiz edilmiş bebek artık Hristiyan olarak kabul edilir ve eline haç takılır (KK22).

2.10.6. Hristiyanlarda Beşik Getirme Geleneği

Bebek doğduktan sonra, Hristiyan aileler kızına beşik getirmezler. Beşik getirme geleneği Müslüman Acaralılarda görülür. Hristiyanlar bebeği için gerekli malzemeler, bebek arabası, bebek yatağı, kıyafetler ve hediyeler verirler ve gelen misafirler kutlama yaparlar (KK4).

2.10.7. Hristiyanlarda Ad Koyma

Yeni doğan bebeğe ilk olarak ad verilmektedir. Hristiyanlar azizlerin veya Gürcü kralların isimlerini koymaktadır. Gürcü isimlerinden, Mariam, Anna, Davit, Giorgi, Tamar, Erekle gibi isimler verilir. İsimleri hastanede verilir ve doğum belgesini bebeğin ismi belli olunca düzenlenmektedir. Bebeği vatfız ederken onun Hristiyan ismini değişmezler. Hristiyan ismi yoksa verilir (KK4).

2.11. Evlenme

Evlenmek her toplumda önemli olaylardan biridir ve kadın ile erkeğin aile kurması demektir. Evlenme, Acaralılarının hayatının en önemli kısmıdır. Dolayısıyla, düğün geleneklerine ve ritüellere Acara'da büyük önem verilir. Acara'da evlenmenin eski ve modern gelenekleri vardır. Genellikle, Acara'da evlenmenin üç türü; elçilik ile evlenme, Kız kaçırma ve "dacdoma" ("Ailede oturma"). gelenekleri vardır.

2.11.1. Elçilik İle Evlenme Geleneği

Eski evlenme gelenekler arasında elçilik ile evlenme geleneği çok yaygındı. Eskiden elçi yada görücü, evlenme işlerinde önemli kişiydi. Bu tür evlenme Gürcistan genelinde olduğu gibi, Acara'da oldukça yaygındı. En yaygın olan evlenme türü – elçilik ile evlenmektir. Evlenme konusunda kız ve oğlanın aileleri anlaşarak karar veriyorlardı. Her iki tarafı, aile geçmişine, zenginliğine ve dürüstlüğüne çok dikkat ederdi. Elçi hem erkek hem kadın da olabilirdi (Nogaideli, 1936:55).

Evlenme konusunda elçinin büyük bir rolü vardı. Elçi akraba, komşu, aile dostu da olabilirdi. En önemlisi her iki aile hakkında bilgi sahibi olmalıydı. Elçi olarak her zaman saygılı, hoşsohbetli ve tecrübeli kişileri seçilmesine büyük önem verilirdi (Phutkaradze, 2019:20).

Elçi ilk kez kız tarafını araştırır. Kızın ailesi, sülalesi, hangi köyden geldiklerini, asıl nereli olduklarını, kızın annesi, babası, kız kendisi nasıl olduklarını öğrenir. Elçi kız tarafını beğenirse, erkek tarafına gider ve her şeyi anlatır. Elçi erkek olduğu gibi, kadın da olabilir. Elçi kız ailesine yalnız da gidebilir yada damadın bir akrabasını da yanına alabilir. Elçi kızın babasını görür, onunla konuşur ve asıl ziyaret sebebini anlatır. Erkek tarafının iyi olduklarını, damadın iyi biri olduklarını söyler. Kız babası düşünmesi için zaman ister. Bu durumlarda, kız tarafı erkek tarafını araştırmaya başlar.

Araştırma yapmadan evlenmek uygun görülmez. Her iki aile birbirlerini araştırır. Birbirlerinin maddi durumlarına dikkat ederler. Eğer kızın babası elçiye cevap vermezse, elçi tekrar konuşmaya gider. Kızın babası sonunda olumlu veya olumsuz cevabını elçiye verir. Olumsuz bir durum olursa ve kızın babası kızını evlendirmek istemezse o zaman iş bozulur. Kızın babası elçiye olumlu bir cevap verirse, o zaman kızın ailesine erkek tarafı ziyaret eder. Babalar birbirleriyle konuşurlar. Kız ve erkek buluşurlar, konuşurlar ve birbirlerini beğenirlerse gerekli hazırlıklar yapılmaya başlatırlar (KK23).

2.11.2. Kız Kaçırma ve Kaçma Geleneği

Gürcistan'da kızın istemediği durumda kaçırması cezalandırılmaktadır. Kaçma olayları ise oldukça görülür. Kız ve erkek birbirlerini seviyorlarsa ve kız ve ya erkek ailesi bu evlenmek istemezse kız ve erkek birbirleriyle anlaşarak kaçabilirler. Acara'da bir kız, babasının izni almadan kaçarsa büyük bir utanç olarak görülür ve kızın anne babası kızına küser. Kavga çıkma olayları da vardır ama çoğu zaman kıza selam bile vermezler. En çok 1 sene boyunca kızını sormazlar, ona gitmezler. Ancak kızın çocuğu doğduğunda barışırlar. Böyle bir olayları Keda'da çok görülür (KK9).

2.11.3. Dacdoma - Ailede Oturma Geleneği

Eskiden Acara’da evlenmek ile ilgili eski geleneklerinde dacdoma – ailede oturma geleneği de vardı. Dacdoma geleneğinde, kız erkekten hoşlandığı zaman, evden gizli kaçar ve oğlanın ailesinin yanına giderdi. Erkeğin ailesinin, kızı kendi evine geri getirme hakları vardı, ancak bu davranış büyük bir utanç olarak görülürdü. Günümüzde ailede oturma geleneği görülmemektedir. Bu gelenek ortadan kaldırıldı çünkü bazılar bunun utanç verici bir davranış olarak görürler (Nogaideli,1936:55).

2.11.4. Düğün Hazırlıkları

Acara’da düğün hazırlıkları erkenden başlanır. Düğün için ilkbahar ve sonbahar mevsimleri daha uygun görülür. Bunun nedeni çok sıcakların olmaması ve sonbahar için kış hazırlıklarının bitirmiş olmasıdır. Mart, Mayıs aylarında düğün yapılmaz. Mart ayında doğa ağlar derler, Mayıs ayında ise sadece güller açar, güller sadece biz mutlu oluruz demişler (KK2). Düğün yapmadan önce düğün tarihini belli edilir. Yakınlarını sözlü olarak davet edilir, misafirlere ise davetiyeleri dağıtılır. Düğün yapmadan önce erkek tarafı evini güzelleştirmeye çalışır. Tadilatlar başlar. Bunun nedeni, yeni gelinin gelmesinin yeni, güzelleştirilmiş evde yaşatma arzusudur.

2.11.5. Nikah Geleneği

Eskiden, Müslüman Acaralılarda evliliğin resmiyeti olması için hoca nikah yapardı ve damat ile gelinden imzaları alınırdı. İmzalı kağıt resmi evlilik cüzdanı olarak sayılırdı ve gelinin tarafına verilirdi. Günümüzde, nikah töreni değişime uğramıştır. Erkek tarafı kızın tarafına gelir ve altın getirir. Kız tarafı sofraya düzenlenir, misafirler yerler, içerler ve düğün tarihi hakkında anlaşılır. Nikah ritüelinde kıza para hediye edilir, damadın kız kardeşleri varsa geline yüzükler hediye ederler. Erkek tarafı pasta, baklava, çikolata ile gelir. Pastalar damat ve kız beraber keserler, ilk dilimlerine onlar tadına bakarlar.

Bu sırada erkek kıza yüzük takar. Sofrada bol bol şarap içilir şerefine söylenir. Acara’da nikah ritüeli akşamüstü başlar ve saat 11’e kadar biter. Kızın annesi erkeğin annesine de tatlılar verir.

Erkeğin aneesi kendi evine gittiğinde tatlıları komşularına verir. Nikahtan sonra, ertesi sabah, kızın annesi komşulara çağırır, onlara tatlı ile ikram eder. Erkek tarafından getirilmiş şekerleri herkese dağıtır (KK23).

2.11.6. Kızın Çeyizi

Acara'nın eski düğün geleneklerinin ayrılmaz bir parçası kızın çeyizidir. Kız çeyizine her zaman büyük önem verilirdi ve evlenecek kızın çeyizini hazırlamak için kızın ailesi evlenmeden önce tedbir alırdı. Kızın çeyizi büyük bir sandıktan oluşmaktadır.

Sandığın içinde farklı farklı çekmecelerde parfüm, ayna, çoraplar, havlular, kendi eliyle yaptığı nakışlar vardı. Kiyafet ve mücevherler için farklı sandıklar bulunmaktaydı (Diasamidze, 2020:15).

Günümüzde, kızlar kendi elleriyle nakışlar yapmazlar. Bugünkü çeyiz, nevresim, yatak takımı, havlu, halı, mutfak malzemeleri ve yatak odasından oluşmaktadır. Evlenecek kız için çeyiz yapmak annesinin sorumluluğudur. Annesi bunları yavaş yavaş biriktirir ve ya hep beraber alır.

Yatak odası mobilya mağazasından alınır ve kamyonla damadın evine gönderilir. Nevresim, bataniye ve diğer mutfak malzemeleri ise düğünden sonra gönderilir (KK4).

2.11.7. Sadili Getirme Geleneği

Sadili geleneği Acaralıların İslamiyeti kabulundan beri yapılan hem Hristiyan, hem Müslümanların düğünün ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkan bir geleneğidir. "Sadili" Gürcüce bir kelimedir ve Türkçe karşılığı "öğle yemeğidir".

Düğüne ya da düğünden sonra kız tarafı beş sepet getirir. Sepetler baklava ve şekerlemeden oluşur. Standart sepetlerine üç yüz adet baklava ve seksen adet şekerleme konur. Beş sepetten biri diğerlerden farklıdır ve gelin ile damada aittir. Sadili için yapılan sepetlerde, gelin ve damat sepeti düğün ritüelinde özel bir öneme sahiptir.

Bu sepet diğer sepetlerden farklıdır, gelin sepetinde armut veya elma şeklinde iki şekerleme bulunur. Bu şekerlemelerin birinde bozuk para, diğerinde kağıt para yerleştirilir. Bazen para ve altın da vardır.

Damat ve gelin bu iki şekerlemelerini açarlar ve hangisinden altın çıkarsa onun evlilikte şanslı olduğuna inanılır. Kızı sadili getirmemek ayıp olarak kabul edilir ve her kızın ailesi sadili getirmeye çalışır (KK23).

Sadili getirme geleneği düğünlerde yapılır. Eğer çift düğünü yapmazlarsa o zaman damadın evine getirilir. Sadili getirmek kızın annesinin sorumluluğudur ve getirmemek büyük ayıp olarak görülür.

Kızın annesi köyde baklava iyi yapan kimseye sadili siparişini verir. Sadili paketinde üç yüz taneden beş yüz taneye kadar baklava ve iki sepet şekerleme olmalıdır. Sepetlerin miktarı kız ailesinin maddi durumuna bağlıdır. İmkanları varsa, beş yüz, altı yüz, değilse de yüz elli, iki yüz tane baklavayı getirirler (KK20).

Acaralılar arasında Sadili geleneği ile bir rivayet bulunur. Bu rivayetine göre Peygamber Efendimiz bir ev inşa etmesi için üç usta tutmuş. Ustalar, evi inşa ettiğinde, Peygamber'in kızıyla evlenmek istemişler, Peygamber kararsız kalmış, ne yapacağını bilememiş ancak şöyle bir çözümü bulmuş: bir gece bir köpeği ve eşeği kızın odasında kapatmış. Sabah odaya girmiş ve üç güzel kızı görmüş. Köpek ve eşek kız olmuşlardı. Peygamber bu üç kızını o ustalarla evlendirmiş. Bir gün kızlara ziyaret etmeye karar vermiş, sepetlere tatlılar koymuş ve kızlara gitmiş. İlkine gidip sormuş:

- Gelininiz nasıl?

-İyi ama eşek kadar inatlıdır diye cevap almış. O anda, kızın eşek soydan olduğunu anlamış. İkinci kızına gitmiş aynı soruyu sormuş.

- Çok iyi, ama kötü bir alışkanlığı var - kötü sözler söylüyor, bize köpek gibi davranıyor diye demişler. Peygamber ikinci kızının da köpek soydan olduğunu anlamış. Üçüncüye gidip sormuş,

-Çok iyi, her şeyinde insan davranışları var diye cevap vermişler. O anda Peygamber o kızın kendi kız olduğunu anlamış ve çok sevinmiş, elindeki tatlı ile dolu sepetler kızın ailesinde bırakmış. Acaralılarda da evlendiği kızların evlerine tatlı ve sadili getirme geleneği de bundan meydana gelmiş (Nogaideli, 1935:24).

2.11.8. Ortodoks Hristiyanlarda Evlilik

Hristiyanlıkta evlilik kutsal bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanrı demiş: “yalnız kimse kalmasın, herkesin bir arkadaşı, yoldaşı lazım, Havva’yı Adam için yarattım”. Bundan dolayı, Hristiyanlıkta her erkeğin yanında bir eşi, her kadının yanında ise bir erkeği durmalıdır. Evlenince çocuk doğar, aileye bolluk ve bereket, neşe, yeni hayat ve huzur gelir. Bu yüzden evlilik kutsal bir olay olarak algılanır. (Ortodoks Kilise yayınları, 2006:21).

Hristiyanlıkta evlilik ile ilgili kuralları vardır. bu kurallara göre:

1. Evlilik bir sorumluluktur. (İnsanlar bu sorumluluğu yerine getirmelidir).
2. Evlilik ölmeye kadar geçerlidir. (çiftlerden biri ölürse evlilik güçsüz hale gelir).
3. Evlilik her Hristiyan için kanunudur. (her Hristiyan kanunlara göre yaşamalıdır).
4. Dindar dindarla evlenmelidir. (Hristiyan Hristiyanla evlenmeli).
5. Evlenmeyi yasaklamak dinsizliğin bir işaretidir. (evlenmek isteyen evlenmelidir).
6. Evlenince çiftler evliliği yürütmelidir, birbirini anlamalıdır.
7. Evlenmek uygun görülmezse, çiftler boşanır. (boşanmak için ciddi şartlar olmalıdır) (Hristiyan Kilise Gazetesi, ortodoks.ge, 1992:33 E.T. 01/12/2022).

2.11.9. Kilise Nikahi – Taçlanma Töreni

Kilise nişanı ve kilise nikâhı olmak üzere iki tür Hristiyan nikâhı vardır. Evlilik, Ortodoks Kilisesi’nde kutsal yedi gizemlerden biridir. (Nikabadze, 2018:95).

Hristiyan nikahi kilisede düzenlenmektedir. Bu ritüeli papaz gerçekleştirir. Papaz, damat ile gelinin yüzüklerini alır ve onların yüz üzerine haç şeklini çizer. Papaz bu ritüel sırasında dualar okur ve “ Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un adıyla” der. Sonra ise ikisinin başına taçlar takar. Taçlanma nikah töreninin en önemli ritüelidir ve Tanrı’nın evlenen çiftte verdiği görkem ve onurun temsilcisidir (KK4).

2.11.10. Şarap İçirme Ritüeli

Taçlanma töreninden sonra ikinci önemli ritüel şarap içme ritüelidir. Papaz, geline ve damada şarap uzatır ve içirir. Şarap ortak bir kadehten içilir. Bu ritüelin amacı çiftin her zaman beraber olma ve huzur içinde yaşamaktır. Papaz ve çift kilisede bulunan İncil ve haçlar etrafında üç kez yürüyüş yaparlar.

Üç sayı Hristiyanlıkta çok önemli bir rakamdır. Hristiyan inancına göre Tanrı üç şekildedir: Baba, Oğul ve Kutsal Ruh. Kilise ritüelleri bitince çift Tanrı tarafından evlidir. Bundan sonra çift düğün salonuna gider ve düğünü devam ederler (Ortodoks Kilise yayınları, 2006:21).

2.12. Ölüm

Acara'da İslam dininin etkisi en çok ölüm ve ölümle ilgili geleneklerinde görülmektedir. İnsan ölümü Acara'da çok acı olarak kabul edilir ve yas tutması da uzun süre devam eder. Acaralılar, bir kişinin öldüğünü fark ettiğinde ölenden ayrılmazlar, kişi ölünce onun ellerini ve ayaklarını düzeltirler, çenesi küçük bir kumaşla bağlarlar ve kadınlar yükses sesle ağlamaya başlar. Sesli ağlamak - cenaze töreninin önemli unsurudur.

Gürcüler cenazelerini hemen toprağa vermiyorlar. Duruma göre değişmekle birlikte 3-5 gün arasında cenazeyi bozulmayacak şekilde bekletiyorlar. Bu geleneğin temelde üç nedeni bulunmaktadır. İlki öldüğü düşünülerek defnedilen insanların, ölmediğinin anlaşılmasının yarattığı tedirginlik duygusunu ortadan kaldırmaktır. İkinci neden ise ölen kişinin uzunca bir zaman yaşaması ve bu yakınlığa istinaden hemen toprağa verilmesinin yanlışlığına ilişkin düşüncedir (Karakuş, 2015:485).

Ölü, odanın ortasında tahtta yatırılır, başına annesi, çocukları ve yakın akrabalar otururlar. Cenazede genç kadınların sesli ağlamaları gerekir. Sesli ağlama geleneği hemen hemen bütün Gürcistan'da bilinir.

2.12.1. Sesli Ağlama Geleneğinde Söylenen Ağıt Örnekleri

1. Evladım, nereye gidiyorsun.
2. Zavallı annen, zavallı baban.

3. Herkes hayata devam eder zavallı gidendir, ölen zavallıdır.
4. Gözlerini kapatıp bizi bırakıyorsun.
5. Bu ne acı sabahımız oldu.
6. Öbür dünyada seni karşılayacaklar.
7. Sen bizi düşünme (KK2).
8. Biz sıcak yatağıma girerken, sen soğuk mezara gidiyorsun.
9. Bizi niye acımadın, hiç acımadın.
10. Allah bana neden kıydı da seni benden neden aldı.
11. Allah'ım bana evlat acısı niye yaşattın.
12. Annene ne söyleyelim, babana ne söyleyelim (KK3)
13. Zavallı seni, ne gördün ki bu dünyada.
14. Ben ölseydim de sen yaşasaydın keşke.
15. Karını bıraktın, çocuklarını bıraktın evladım.
16. Mışıl mışıl uyu, cennet köşklerinde uçacaksın evladım (KK10).

2.12.2. Tabut

Tabut Cenaze töreninin önemli unsurlardan biridir. Müslüman Acaralıların tabutu açık durumdadır, Hristiyanların ise tamamen kapalı durumdadır. Eskiden Acaralı Müslümanlar İslam'dan dolayı tabutu kullanmıyorlardı ölü toprağa tabutsuz şekilde verilirdi. Bunun nedeni öbür dünyada tabutun ölen tarafından gezdirileceğine inanılmasıydı. ama bu gelenek zamanla değişime uğramıştır (Sordia, 2021: 16).

2.12.3. Yıkama ve Kefenleme İle İlgili Ritüelleri

Toprağa vermeden bir gün önce, hoca ile ona yardım eden biri ölüyü yıkar, Erkeği erkek yıkar, kadına ise kadın yıkar. Ölüyü yıkadığı zaman ağlamak yasaktır çünkü bu sırada hoca, Kuran'ı Kerim'den ayetler okur.

Yıkama sırasında hocaya iki kişi yardım eder, biri su döker biri de yıkar ya da hocayla beraber dualar okur. Yıkama ritüeli ölüyü toprağa vermeden bir gece önce, gece yarısında yapılır.

Yıkama sırasında ölünün her tarafı yıkanır, öyle ki, kuru bir et bırakmamalıdır. Ölü öbür dünyaya temiz gitmelidir, kirli gitmesi büyük günah olarak görülmektedir. Yıkadıktan sonra ikinci ritüeli ölünün kefene sarmaktır. Ölü kadın ise göğüsten dizine kadar, erkek ise göbeğinden dizine kadar örtülür (Nikabadze,2018:105).

2.12.4. Ölüm Sonrası

Ölüyü camiye götürme ritüeline kadınlar katılmazlar, çünkü bu erkeklerin yapması gereken işidir. Erkekler camide cenaze namazı kılarlar ve tabutu caminin avlusunda bırakırlar. Ölünün cennete gitmesi için hoca dualar okur, halk ise amin diyerek mezarlığa giderler. Halkın inanışına göre, günahlı, dinsiz, hırsız ve ahlaksız biri kolay kolay ölmez, can vermez ve yaşamaktan sıkılır. Böyle birine "hortlağı" derler.

2.12.5. Yas Yemeği Geleneği

Ölüyü defnedikten sonra cenazeye gelenler, insanlar için cenaze sofraları kurar. Bunun temel amacı cenazeye uzaktan gelen halkın aç kalmamasıdır. Cenazeye gelenlerin aç kalması Acara'da ayıp olarak görülür. Yas yemeğine Acaralılar ve Gürcüler Kelehi derler. Kelehi geleneği Gürcistan'da yüzyıllardır devam etmektedir.

Acara'da cenaze töreni birkaç gün sürmektedir. bu nedenle, cenazeye gelenler için komşular yemekler getirirler, para biriktirirler, bir ihtiyacı olursa aile kullansın diye. Komşular pilav, kuru fasuliye, balık getirirler (KK6).

Yas yemeği cenaze sahibi hazırlar. Günümüzde cenaze sonrasında cenazeye gelenler restorana giderler. Cenaze sahibi her şeyi kendisi halleder. Tabutu evden çıkarıldığı zaman helvalar dağıtırlar, defnedikten sonra da helva dağıtma geleneği yapılır.

Yas yemeği ritüelinde şarap içilir, Müslümanlar dini kurallarından dolayı şarap içmezler. Hristiyanlar için şarap içmenin önemli bir yeri vardır (KK15).

2.12.6. Ölünün Eşyaları

İnsan öldükten sonra, onun kullandığı, ona ait olan eşyaları evde bırakılmaz. Kiyafetleri yıkanır ve fakirlere dağıtılır yada bazı aileler sevap olacağını düşündüğü için kiyafetleri de toprağa gömer. Bir kaç tane eşya, ya da sevdiği eşya hatıra olarak evde kalabilir. Ölünün evinde ölen kişinin çerçeveli bir fotoğrafı duvara asılır. Asılmış fotoğrafı evde birinin öldüğünü anlamına gelir ve bir sene boyunca asılı durur. Bir sene geçtikten sonra fotoğrafı saklarlar.

Evin balkonunda siyah kurdele ve "Elveda sevgili ailem" yazısını yazarlar. Bu hareketlerle uzaktan gelenler yada evi görenler bu evin bir üyesinin eksikliğini anlarlar.

2.12.7. Ortodoks Hristiyanlarda Ölüm İle İlgili Ritüelleri

Ortodoks Hristiyanlıkta, bir kişinin ölümü onun neslinin tükenmesi anlamına gelmez. İnsan ruhu ölümsüzdür, sadece ruh ve beden birbirinden ayrılır. Ölünün ruhu ahirette, cesedi ise mezarlıkta yaşamaya devam eder. Ölmeden önce, eğer kişi hastaysa ve yataktan kalkamıyorsa, bir papaz çağırılır. Papaz hasta için dualar okur ve günahlarının affetmesi için dua eder. Öldükten sonra ölünün ruhu için, defnedilmeden önceki ilk günden itibaren, ölünün başına bir mum yakılmalı, buğday, su, şarap, tuz konulmalı ve İncil'den duaları okunmalıdır. Ölünün eline yada göğsüne haç konulur. Haç ölünün Hristiyan olduğunun bir göstergesidir (Ortodoks Hristiyan Takvimi, 1996:193).

2.12.8. Yıkama ve Kefenleme

Ortodoks Hristiyanlarda da yıkama ve kefenleme cenaze töreninin önemli bir ritüeldir. Ölü kadın ise ailesindeki kadınlar veya yaşlı kadınlar, erkek ise kendi ailesinden erkekler yıkarlar. Ölü yıkandıktan sonra beyaz kumaşla kefenlenir, iç çamaşırları ve elbiseleri giydirilir ve tabuta koyulur.

2.12.9. Ölünün Gömülmesi

Ortodoks Hristiyanlarda kişi vefat ettikten üç ya da beş gün sonra gömerler. Mezarına kiyafet ve eşyalar koymak yasaktır, ölüyü gömüldükten sonra, mezara haç dikilir. Haç dikilme ritüeli çok önemlidir çünkü Hristiyanlık inancına göre, haçsız Hristiyanların mezarlarına kötü ruhlar sahip çıkarlar. Ölünün defnettikten sonra, onun ruhu için en

yakın akrabaları ve arkadaşları arasında küçük sofralar hazırlanır. Hristiyanlara göre, ölünün ruhu kırk gün kendi evinde dolaşır. Ancak kırk gün geçtikten sonra ruh ahirette yaşamaya devam eder.

Kırkıncı günü ölünün yakınları toplanır, papaz çağırılır ve ölen kişinin ruhu için dualar okunur, sofralar hazırlanır ve mezarına gidilir. Ölünün eşyaları kırk gün evde saklanır, kırkı geçtikten sonra fakirlere dağıtılır (Ortodoxy.ge, 1992: 58).

2.13. Bayramlar, Karşılamlar – Uğurlamalar

Bayram - herhangi bir önemli olayla ilgili bir kutlama anlamına gelir. Bayramlar resmi, ulusal ve dini bayramlar olarak 3'e ayrılır. Keda ilçesinde olduğu gibi bütün Acara'da, dinsel bayramlarla birlikte yerel bayramlar ve halk şenlikleri aktif olarak düzenlenmektedir. Acara'da Hristiyan ve Müslümanlar beraber yaşadığı için her iki dinin önemli günleri kutlanmaktadır.

2.13.1. Ramazan Bayramı

Ramazan bayramını Acara'da çok sevilen bayramlardan biridir. Halkın inanışına göre, Ramazan bayramı gününde sevinmeyen biri cehenneme gider ve bu özel günde sevinmemek büyük bir günah olarak sayılırdı. Yaklaşık bir ay boyunca Acaralı Müslümanlar oruç tutarlar. Oruç tutanlar 18 saat yemek yemezler.

Oruç tutmak büyük bir rahmet olarak görürler, vücutlarının temizlediğini düşünürler. Ramazan bayramı gününde, geleneksel olarak Müslümanlar birbirlerine ziyarete giderler. Geleneksel bayram tatlılarından olan helva, Acara'da birçok aile tarafından yapılmaktadır. Ölülerini anmak için mezarlara giderler ve helvalarını oraya götürürler (Sordia, 2021:18).

Ramazan ayında Acaralılar oruç tutarlar. Oruçlu Acaralı çok çalışmaz, dinlemeyi tercih eder. Oruçlular için ev hanımlar güzel yemekleri yaparlar, iftar için birbirlerine giderler, davet ederler, beraber yerler. Yaşlılar dua ederler, tatlı tatlı konuşmaya çalışırlar. Yerlilerin inanışına göre, ramazan ayında kötü konuşulmaz, dedikodu yapılmaz, aksine, herkes sevap yapmalı ve birbirine yardım etmelidir (KK16).

Acara'da iftar ve ya sahur için eğlenceler pek yapılmaz. Halk uslu bir şekilde yapar iftarlarını. Müslüman olmayanlar oruç tutanlar için yemekler getirirler, bu davranışla saygı göstermeye çalışırlar. İftar vakti için komşular davet edilir. Beraber iftar hazırlıkları yapılır (KK22).

Bayram günleri en çok çocuklar severler. Büyükler misafirlere gittiği zaman onları da yanına alırlar. Çocuklara şeker ve tatlı verilir. Ramazan bayramı için mezarlığa gidilir. Mezarlığa gitmenin amacı vefat eden ruhlarını ziyaret etmektir. Mezarlıkta helvalar götürülür, dualar okunur ve mezarlıkları temizlenir (KK22).

2.13.2. Kurban Bayramı

Kurban bayramı Müslüman Acaralılar için önemli bayramlardan biridir. Kurban Bayramı sırasında köylerde kurban kesilir ve her aile yedi çeşit yemek pişirir. Kurban bayramı üç gün sürer. Acara'da Kurban bayramı ile ilgili bir rivayet bulunur.

Rivayetine göre, İbrahim (Abraham) Peygamber'in çocuğu yokmuş. Peygamber, Tanrı'dan çocuk vermesini istemiş, doğacak çocuk ise kurban olarak keseceğine söz vermiş.

Kurban kesme vakti gelince Peygamber birkaç deve ve koyun kesmiş ama Tanrı kabul etmemiş, çünkü çocuğu kesmek için söz vermiş. Bunu anlayan Peygamber eşine yalan söyleyerek çocuğu alıp bir yere götürmüştü. Çocuk babasının onu keseceğini anlamış ve babasına eğer Tanrı'ya sözün varsa beni kes ama elimi ayağımı bağla demiş. Babası çocuğun ellerini ve ayaklarını bağlamış. İbrahim Peygamber bıçakla çocuğun boğazını kesmiş ama kan gelmemiş.

Peygamber ne olduğunu anlamamış, bıçağı almış taşa vurmuş taş iyike bölmüş. Sonra İbrahim "Tanrım!" demiş ve Cebrail melek gökten bir koç göndermiş. İbrahim Peygamber koçu kesmiş. Bundan sonra Kâbeye gelmiş, İbrahim Peygamber Kâbe'de kurban kesmiş ve büyük ziyafet vermiş. Kurban kesme geleneği de bundan gelmiştir (Şioşvili, 2010:55).

Kurban bayramı geldiğinde Acaralı Müslümanlar kurban keserler. Kurban olarak koç, kuzu ve ya inek seçilir. Keda'da yerliler kurban bayramı yaklaştığında para biriktirirler ve bir inek alırlar. Böylece bütün köy kurban bayramı törenine katılmış olur.

Kestiği ineği bölünür ve ihtiyaç sahiplere dağıtılır. yaklaşık 1 veya 2 kilo et katılanlar alırlar (KK5).

2.13.3. Aşure

Aşure eski ritüellerden biri olarak Acara bölgesinde yaşayan Müslümanların kutladığı bayramdır. Acaralı Müslümanlar Aşure gününde Aşure yaparlar. Aşure yemeğinde insan tarafından ekilen tüm taneler vardır. Örneğin, buğday, pirinç, mısır, arpa ve diğerleri.

Acara’da yaygın Aşure ile ilgili rivayetleri Nuh Peygamber’in Gemisi ile bağlantılıdır. Halkın inanışına göre, kıyamet gününde yeryüzü sularla kaplıymış. Nuh Peygamber bir gemi yapmış ve içeri çeşitli hayvanlar almış. Yeryüzü yok olduktan sonra Nuh Peygamber gemisinden çıkmış ve insanları ve hayvanları çoğaltması ve yeniden hayat oluşması için Tanrı yeniden fırsat vermiş. Rivayetine göre, Nuh Peygamber’in bir oğlu çok uzun boylu olduğu için gemiye girememiş.

Geminin inşa etmek için gerekli malzemeleri getirdiği için Tanrı da onu acımış ve kurtarmış. Uzun boylu oğlunun ismi Ececiymiş ve 6565 yıl yaşamış. Yeryüzüne çıktıktan sonra hayatta kalanlar Nuh Peygamber’in emriyle çeşitli taneleri biriktirerek Aşure veya Aşura yemeğini yapmışlar. Böylece Aşure geleneği ortaya çıkmış. Acara bölgesinde aşure Müslüman ailelerde yapılmaktadır.

2.13.4. Ortodoks Hristiyanların Bayramları- Paskaliya Bayramı

Paskalya bayramı, Hz. İsa’nın ölümden sonra dirilişi ile ilişkilidir. Hristiyanlıkta, Paskalya, 12 önemli bayramdan en önemlisidir. Hristiyan geleneğine göre, çarmıha gerildikten sonra, Hz. İsa dirildi ve insanları yaptığı bütün günahlarından kurtardı. Paskaliya bayramı Hristiyanların en büyük bayramı olarak 4 Nisan - 8 Mayıs tarihleri arasında kutlanılır. Bayramdan önce en büyük ve en ağır 40 günlük oruç tutma geleneği vardır. Kutsal Hafta yada Çile Haftası olarak anılan zaman Paskaliye bayramının en önemli zamandır. Bu haftanın her gün belirli bir anlam taşır (Ortodoks Kilisesi.ge 1992:55. E.T.26/12/2022).

Perşembe günü Hz. İsa için kutsal Akşam Yemeğini düzenleme günüdür. Ertesi Cuma günü Hz. İsa çarmıha gerildiği günüdür ve Hristiyanlar bu güne Kırmızı Cuma günü

derler. Cuma günü için bütün Gürcü Hristiyanlar gibi Acara'daki Hristiyanlar da İsa'nın halk için döktüğü kanın bir sembolü olan yumurta kırmızıya boyarlar ve Paskalya kekleri yaparlar. Kutsal hafta'nın zor günlerini taçlandırmak içindir. Pazar, İsa Peygamber'in dirilişinin bayramı günüdür. Acaralıların bu özel günlerde kiliselere giderek, dua etme, paskalya kekleri dağıtma ve akrabalara ziyaret etme geleneğini vardır (Kartuli azri, Kilise Sayfası.ge E.T. 01/12/2022).

2.13.5. Kutsal Doğuş Bayramı

Kutsal doğuş bayramı 25 Aralık'ta kutlanan bir Hristiyan dini bayramıdır. Gürcü kilisesi de dahil olmak üzere bazı Ortodoks Kiliseleri bu bayramı 25 Aralık yada 7 Ocak tarihler arasında kutlarlar. Kutsal doğuş bayramı Hz. İsa'nın doğumudur ve büyük neşe ile kutlanılır. Hristiyanlar bayramdan önce kiliseye gider, ibadetlere katılırlar, oruç tutarlar ve doğuş bayramı için yürüyüşler yapmak için sokaklara çıkarlar. Sokağa çıkarken "Alilo" Hz. İsa'nın doğuş için söylenen şarkılar söylerler.

Kutsal doğuş bayramında Hristiyanlar her türlü kötülükten, zarardan ve öfkeden uzak durmaya, birbirlerini affetmeye çalışırlar ve ziyaretlere giderler.

2.13.6. Alilo Şarkısı

"Aralık ayının yirmi beşinde,	Otsa khutsa Dekembersa,
İsa Beytlehem'de doğmuş,	Kriste ishva Betlemsao,
Melekler şarkı söylemiş	Angelozni ugaloben,
En Yüce Tanrı'ya övgüler olsun!	Dideba magalta shina da!
Çobanlar bunu anlamış,	Mtskemsebma es, rom gaiges,
Gelmiş ona ibadet etmişler.	Mividnen da takvani stses mas,
Kuş çiteye konmuş,	Chiti gobeze shemojda,
İsa doğmuş demiş".	İeso Kriste dabadebulao.

2.13.7. Yerel Nitelikli Bayramlar

Acara bölgesinin her yerinde farklı zamanlarda çeşit çeşit festival, şenlik ve geleneksel bayramlar düzenlenmektedir.

Düzenlenen yerel bayramların amacı, Acara bölgesinin adet, gelenek-göreneklerinin ve yaşam tarzının yansıtılması ve nesilden nesile aktarılmasıdır. Geleneksel yerel bayramlardan "Şuamtoba", (Hulo, Şuahevi, Keda ilçeleri) "Kolhhoba", (Helvaçauri ilçesi) "Keda'da Sonbahar" yani "Kedeloba", (Keda ilçesi) "Tbeloba" (Hulo ilçesi), "Macahloba", (Helvaçauri ilçesi) "Selimoba", (Hulo ilçesi) "Gomarduloba", (Şuahevi ilçesi) "Merisoba" (Keda ilçesi) veya diğerleri öna çıkarmaktadır (Adjara Tourizm internet sayfası, E.T. 11/08/2022).

2.13.8. Kedeloba – Keda Bayramı

Keda ilçesinin önemli yerel bayramı olan, "Kedeloba" veya "Keda'da Sonbahar", adlı yerel geleneğe uygun olarak özel olarak dekore edilmiş Keda merkezinde bulunan parkta düzenlenen yerel bayramdır. Etkinlikte etnografik ve folklor eserler, geleneksel yemekler, Keda ilçesinin tarihi resimleri sergilenmektedir. Kedeloba festivalin amacı Keda ilçesinin kültürü ve yaşam tarzını göstermektir. Bayrama gelen misafirler, Keda ilçesinin lezzetli ve ünlü şaraplarının tadına bakma, tütün kesme sürecini izleme ve katılma fırsatları bulmaktadırlar. Kedeloba bayramında yerliler geleneksel yemekler veya tatlılar yaparak bayram yerine götürürler ve tiyatro veya skeç gösterileri yaparlar.

Etkinliklere paralel olarak, yerel ve davetli halk veya koreografi topluluklarının geleneksel Gürcü halk dans konserleri düzenlenmektedir (Keda'nın kültür ve turizm sayfası, E.T. 15/08/2022).

Kedeloba bayramı her sene yapılır. Bu bayram sonbahara denk gelir ve ilçenin kültürü misafirlere gösterilir. Bu etkinlikte danslar, şarkılar, skeç ve tiyatro sahneler canlandırılır. Kedeloba bayramı için yerliler yöresel yemekleri yaparak konserin olduğu yere götürürler. Eğlenceler birkaç gün devam etmektedir (KK8).

2.13.9. Merisoba Bayramı

Merisoba, Keda ilçesinin Merisi köyü halkı tarafından kutlanan ve 2008'den itibaren her yıl düzenlenen yerel bayramdır. Yerel bayramının temeli Ekim 2008'de başlatılmış ve Merisi ilçesine bağlı Inasharidze, Siholidze, Garekte, Çalati, Gundaury, Merisi merkez köyü, Katsitavi, Silibauri ve Namonastrevi köylerinin nüfusu tarafından kutlanmaktadır. Bayramın etnografik, folklor, halk el sanatları ve tarım ürünler sergilerini düzenlenmektedir. Geleneksel olarak, Merisoba'da çeşitli ödüllerle ödüllendirilen saygılı Meriselleri ortaya çıkarmaktadır. Merisoba gününde Meris'te kalan ve köyden ayrılan halk bir araya gelip toplanmaktadır.

Bayrama gelen misafirlerin, Merisi köyünün tarihi yerlerini gezme, yerli üretilen şaraplara tadına bakma ve halk şarkılarından "Çağma Çakrilo Venaho", "Hintskala" ve diğer Meris folklor şaheserlerini dinleme fırsatları vardır. Merisoba bayramı her sene, Eylül ayının veya Kasım aylarında düzenlenmektedir. Keda ve Acara bölgesinde düzenlenen yerel bayramlara Acara Özerk Cumhuriyeti Hükümeti Başkanı, Belediye başkanları, Hükümet üyeleri ve diğer yetkililer katılmaktadır (Visit Adjara İnternet sayfası, ‘Keda’daki Festivalleri’ E.T. 15/08/2022).

2.14. Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar

2.14.1. Fal ve Rüya Yorumu

Günümüzde fal, insanın gelecekte olabilecek olaylar hakkında bilgi sahibi olmak ve öğrendiğini sandığı kaderini istediği yönde değiştirmek, kötülöklere karşı tedbir almak, böylece merak, teselli ve ümit duygularına cevap vermek veya sadece oyalayıp vakit geçirmek maksadıyla çeşitli yollara başvurması ile bunun sonucunda elde ettiği netice ve anlamlarını içinde alacak şekilde kullanılmaktadır. Rüya ise, gerçekleşmesi imkansız durum, hayal ve gerçekleşmesi beklenen ve istenen şey, umut olarak açıklanmıştır. Halk, rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. Rüyasında gördüklerinden anlamlar çıkarıp geleceğe dair yorumlar yapar (Artun, 2010: 297).

Köylerde kadınlar genellikle kahve falına çok bakarlar. Komşu kadınlar birbirini kahve içmeye davet ederler, kahveleri içerler, sonunda kahve fincanları kuruturlar ve içine bakarlar. Herkes geleceğini merak eder, en çok yollar, seyahat, belli bir günler

içerisinde olumsuz veya olumlu bir haber alma, kızlar için baht açma, misafir gelme olayları fincanda görülür. Falcı, kahve fincanındaki çizgilerine göre gelecekteki olacak olayları söyler.

Ancak falcı fincana akşam vakti bakmaz, sabah ve ya gündüz vakti fala bakmak için daha uygun görülür. Akşam vakti fala bakılırsa fal gerçekleştirmez. Bazı falcı, fala bakmadan vazgeçer çünkü falcı lakabi koymak iyi değildir (KK13).

2.14.2. Rüyaların Yorumlanması

Keda ilçesinde rüyaların olumsuz ve olumlu olarak yorumlandırma yapılması oldukça yaygındır. Örneğin, Rüyada ağlamak güzel şeylerin olacağının işaretidir. Rüyada ağlayan kişi gerçek hayatta bir şeye sevinir. Rüyada gülen kişi ise üzülür (KK8).

Rüyada yemek yemek veya şişmanlamak bir şey kaybetmek anlamına gelmektedir. Tatlı yemek veya zayıflamak iyi işaretidir ama yedikten sonra dişleri kaybetmek veya yemeğin acı tadını çıkarmak olumsuz olarak bilinmektedir (KK4).

Rüyada ölü ile konuşmak, ölüyü görmek, ölü ile beraber bir yere gitmek, onunla tokalaşmak, onun sorularına cevap vermek, ölüyle beraber mezarlarda dolaşmak, ölünün kendi evine sık sık ziyaret etmek ve buna benzer kabuslar olumsuz olarak bilinir. Hastalanma, ölüm haberi almak, ölme ile ilişkilidir (KK24).

Rüyada at görmek uğurlu olarak bilinir, at baht, baht açma olarak değerlendirmektedir. Beyaz ata binen biri geç evlenir, siyah ata binen çabuk evlenir. At görmek, ona dokunmak, binmek evlenmek veya evlendirmek anlamına gelir (KK12).

Rüyada vahşi hayvanlar görmek ile ilgili bazı yorumlandırmak daha vardır. Örneğin, rüyada yılanlar görmek olumsuz olarak değerlendirilir. Yılan düşman, düşmanlarla kavga etmek olarak bilinir (KK3).

Diğer yorumlandırmaya göre, yılan evlat ile ilişkilidir. Örneğin, rüyada yılanı gören anne çocuğunun hastalanması veya kötü olması ile ilgili haber alır. Yılanın ısırması veya eve girmesi daha da kötü bir şeyin olacağının göstergesidir (KK7).

2.14.3. Keda İlçesinde Yaygın Olan Batıl İnançları

Keda ilçesinde halk çok fazla batıl inançlara inanır ve bunlara çok büyük önem verir. Keda ilçesindeki yaygın olan batıl inançlardan biri saç kesmek ile ilgili olan inançtır. Örneğin, Çarşamba günü saç kesmek yasaktır. Çarşamba günü kesilen saçlara çabuk ak düşer yada seyrekleşeceğine inanılır. Akşam vakti kesilen saçlar da uğursuz olarak değerlendirilir ve halkın inancına göre, akşam saç kesilen insan güçsüz haline gelecektir. Hamile kadınlar da saç kesmezler, bu durumda karnındaki bebeğinden bereketi gideceğini inanılır (KK6).

Elin içinin kaşınması Keda'da yaygın olan bir batıl inançtır. Halka göre, sağ elin içi kaşındığı zaman para gelir ve maddi durumu düzelir, sol elinin içi kaşındığı zaman ise para ve bereket azalır ve kayba uğrar (KK1).

Keda ilçesinde yaygın batıl inançlardan diğeri biri mezarlığa ziyaret ettiğinde mezar taşına oturulmaması gerektiğidir. Mezara doğru parmak kaldırılmaz, mezardan tabak, çiçek yada yemek eve götürülmez ve akşamları mezarların yakınlarında dolaşılmaz. Mezarlar ölümlerin yaşadığı evler olarak bilinir ve onları rahatsız edilmemesi gerektiği düşünülür, geceleri ölümlerin ruhlarının dolaştığına inanılır (KK2).

Keda'da "şeytan bağlama" olarak adlandırılan batıl inancı çok yaygındır. Evden herhangi bir şey kaybettiği zaman şeytan bağlama ritüeli yapılır. Ev hanım, küçük bir ağacın dalını alır ve onu çevin arkasında toprağa gömer. "Şeytan, eşyamı bulana kadar seni bağladım burada, bulursam seni özgür bırakırım, bulamazsam da burada olursun" diye üç kez söyler. Kaybettiği eşya bulunduğunda, dalı sapladığı yerden alır ve "şeytan, özgürsün, gidebilirsin" der (KK2).

Batıl inançların bazıları da yemek yemekle ilişkilidir. Keda'da yaygın inancına göre, yemek yerken yere çatal düşmesi eve aç mısafırın geleceğinin işaretidir. Yemek sol el ile yenmez, sol el ile yenen yemeğin şeytanın yediğine inanılır. "Bismillah" demeden yemek yenmez, (bu gelenek en çok Müslümanlarda yaygındır) bu durumda kişinin karnı doymayacağına, şeytan da onunla beraber yemek yiyeceğine inanılır. Yemek mutlaka oturarak yenmeli, ayaküstü yemek yenmemeli, su damla damla oturarak içilmelidir (KK18).

Keda ilçesinde hayvanlarla ilgili bazı batıl inançlar da bulunur. Örneğin, evde tavşana bakmak uğursuz bir davranış olarak algılanır. Tavşanın eti yenmez, tavşana iyi baktığı zaman bile tavşanın dudaklarıyla sahibini beddua eder. Tavşanın ettiği beddua mutlaka sahibinin başına geleceğine inanılır (KK5).

Evde domuzlara bakmak da günah olarak bilinir. Domuz eti yiyenler çok ama domuza bakan aile ileri gidemez, bereketli ve şanslı olamaz. Domuz sahibinin ömrü kısa olacağına inanılır. En çok Müslüman Acaralılar buna inanırlar çünkü İslam'da domuz helal değildir (KK16).

Ahırdaki hayvanları Çarşamba günü satılır. Çarşamba günü ahırdaki hayvanlarına aittir. Satılacak hayvan başka bir günde ahırdan çıkarılmaz. Evde sandaliye yere düşerse inek ayağını kırar. Yere düştüğü sandaliye hemen alırlar (KK10).

Başka bir batıl inancına göre, her ailede bir yılan vardır. bu yılan iyi bir yilandır ve bodrum katında yaşamaktadır. Evi güçlendirir, evin direği o yilandır. Yılan ölürse o zaman aileden bereket gider, aile zayıflar. Bu iyi niyetli yılanı kızdırmamalıyız. Sürekli o yılan hakkında "Yılan sen iyisin" demeliyiz. Yılan bizi duyar ve güzel sözlerinden hoşlanır. Boş bırakılmış, yıkılmış evlerde yılan ölmüş diye inanılır (KK2).

Gök ile ilgili inanışlara göre, dolunay her şeyi için uygun vaktır. Çok önemli işler dolunayda yapılır. Tarla işleri için dolunay uygun görülür. Nikah, nişan, kız görmeye gitmek, düğün, dolunayda yapılır. Dolunay değilse bereketli olmayacağına inanılır (KK10).

Göge bakan biri yıldız kaymasını görürse dilek tutmalı, tuttuğu dileği mutlaka gerçekleşir. Yıldız kayma birkaç saniye sürer ve kişi o birkaç saniye içerisinde mutlaka dilek tutmayı becermelidir. Tuttuğu dileği kimseye anlatmamalıdır. Anlattığı durumunda dileği gerçekleşmez (KK11).

2.14.4. Büyücülük

Büyü iyi ve kötü sonuç almak için tabiat öğelerini, yasalarını etkileyerek bu olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin tamamına verilen adıdır. Büyüleri iyi ve kötü olmak üzere ikiye ayrılır. İyi, olumlu büyüler hastalıktan kurtulma, ara düzeltmek, kurt ağzı bağlanmak, aşk ve muhabet, çalınan eşyayı bulmak, nazarı

önlemek diye sıralanabilir. Kötü olumsuz büyüler ise düşmanlık, kıskançlık, ara açmak, kısmet bağlamak, istemediği birisine varmasını sağlamak diye sıralanabilir. İnanişâ göre, büyü yapılan kişi uysallaşır, avareleşir ve ne yaptığını bilemez (Artun, 2010:284).

Din açısından büyücülük günah olarak sayılmaktadır ve halkın inancına göre büyü yapan öteki dünyada huzur bulamaz, yada cennete giremez. Keda'nın köylerinde büyü işleriyle en çok yaşlı kadınlar ilgilenmektedir. Keda'da büyü yapana Pateri veya Cazi olarak adlandırılır. En çok yapılan büyülerden biri evlendirmemek amacıyla yapılır. Örneğin, büyücü kızın evlenmemesi için belirli kelimeleri içeren dualar yazar onunla beraber bir ip alır, onu iyice bağlanır ve suya atar.

Yada diğer görüşe göre, iple beraber yazdığı duayı toprağa gömer. Böylece kızın bahtı kapanır ve o evlenemez. Büyü açmak için büyücü büyü açmalıdır. Büyücü büyü yapıyorsa onun açmasını de bilmelidir (KK13).

2.14.5. Nazar

Nazar anlamındaki Arapça kelimesi, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerindeki hastalık, ölüm, nesne üzerinde sakatlama kırılma gibi olumsuz bir etkini meydana gelmesi anlamını taşımaktadır. Herhangi bir zararlı olay, böyle bir sebebe yüklendiği zaman "nazar değdi" deyiimi kullanılır.

Nazar, halk arasında göz değme, göz gelme, nazara gelme, nazara uğrama olarak tanımlanır. Nazar halk inanişlarında çok yaygındır. Nazarlık, koruma ve korunma amaçlıdır. Nazardan ilk akla gelen korunma çaresi ise zarar görmesi ihtimali olan kişiyi "kem gözlerden" kaçırmaktır (Artun, 2010: 287).

2.14.5. Nazar Duası

Shelotsva

"Alisasa malisasa,

Alisasa malisasa,

nazar değmesin,

Tvali ar getses,

Akrabalardan mı? Dostlardan mı,

Natesavidan? Megobridan?

Topaldan mı? Güzelden mi?

Kochlidan? Lamazidan?

Mavi gözlüden mi? Siyah gözlüden mi?

Sana kötü gözle bakanın,

Gözleri kör olsun.

Ona vuy da vay, vay da vuy".

(Yedi kez üflenir). (KK17).

2.14.6. Nazar Duası 2.

"Alalisa malalisa,

Nazar değmesin,

Evdekilerin, dışardakilerin,

Kızın mı erkeğin mi?

Tomruğun altında yılan yatmış,

Yan gözü suya batmış

Yan gözü ateşe batmış,

Yılan çevirilmiş gözleri patlamış.

Kem gözle bu kıza bakanın

Gözleri yılan gibi patlasın, kör olsun".

(Üç kez üflenir) (KK2).

2.14.7. Nazar Duası 3. Bebekler İçin

"Alisasa malisasa,

Nazar değmesin bu çocuğa,

Mavi gözlü kadından,

Mavi gözlü adamdan,

Chreltvalaidan? Shavtvalaidan?

Vints avi tvalit shemogkhedos

Tvalebi deevses,

İmas vui da vai, vai da vui.

Shelotsva 2

Alisasa malisasa,

Tvali ar getses,

Sakhlidan? Garethidan?

Gogosi? Bichisi?

Moris qveidan gveli tsevs,

Tsali tvali tskalshi aq,

Tsali tvali tsetskhlshi aq,

Gveli amobrunda, tvalebi guuskda,

Vints avi tvalit shegkhedos,

Tvalebi im gvelivit guuskdes.

Shelotsva 3. Bagnebistvin

Alisasa malisasa,

Tvali ar etses am baganas,

Chreltvala qalidan,

Shavtvala katsidan,

Siyah gözlü kadından,

Siyah gözlü adamdan,

Siyah tenli kadından,

Beyaz tenli kadından,

İyinin, kötünün,

Kimden olursa olsun,

Zi, zi, zi, bu çocuktan çık!

Başka çocuğa gir,

Kötü gözle bakan yaşamasın.

(Üç kez üflenir) (KK5).

Shavtvla qalidan,

Shavtvla katsidan,

Shavi katsidan,

Tetri qalidan,

Kais tu glakhis,

Vints ar unda ikos,

Zi, zi, zi, am baganas geekare,

Skhva baganas sheekare,

Avi tvalit vints gikurebs ar geikharos.

2.14.8. Nazar Duası - Hamile Kadınlar İçin

Shelotsva Orsuli Qalebistvin

"Tanrı adına,

Baba, oğul,

Kutsal Ruh'tan.

Ani hareket etti,

Bani hareket etti,

Gani hareket etti,

Kale hareket etti,

Şehir hareket etti,

Dünya hareket etti,

Onofre ata bindi,

Döndü ve durdu.

Sakhelita Gvtisata,

Mama dze,

Sulitsminda.

Ani geeqana,

Bani geeqana,

Gani geeqana,

Tsikhe geeqana,

Qalaqi geeqana,

Dunia geeqana,

Onopre tskhenze shejda,

Motrialda da gacherda,

Onofre köprüden geçiyordu

Döndü ve durdu.

Onofre yoldan geçiyordu

Döndü ve durdu.

Üç kez değirmen çarkı

Döndü ve durdu.

Bir atın karnında

Tay döndü ve durdu.

Bir ineğin karnında

Dana döndü ve durdu.

Bir keçinin karnında

Yavrusu döndü ve durdu.

Bir koyunun karnında

Kuzusu döndü ve durdu.

Bir kadının karnında

Bebek döndü ve doğdu.

Bu kadına kötü gözle bakan

Dönsün de dursun" (KK6).

Onopre khidze midioda,

Motrialda da gacherda.

Onopre gzaze midioda

Motrialda da gacherda.

Samjer tsiskvilis qva,

Dabrunda da gacherda,

Tskhenis mutselshi

Kvitsi dabrunda da gacherda,

Dzrokhis mutselshi

Khobo dabrunda da gacherda,

Tkhis mutselshi

Nakopi dabrunda da gacherda.

Tskvaris mutselshi

Batkani dabrunda da gacherda,

Qalis mutselshi

Bagana dabrunda da deibada.

Am qalze avad shemkhedvare

Dabrundes da gacherdes.

2.15. Halk Türküleri

Acara halk müziği, Gürcü folklorunun önemli unsurlardan biridir. Tek , iki, üç ve dört tonlu şarkılarla zengin Acara folklorunde, Acaralıların halk müziği en çok iş, düğün, yolculuk, dans motifleriyle doludur (Abuladze, 2020:5).

Kedahlıların tarla işleri yaptıkları zaman yada biraraya geldikleri zamanlarda, halk müziği söyleme geleneği vardır. Köy halkının repertuarında "Gelino", "Vin Mogitana", "Nanay Nana", "Hiday Nano", "Civleloy", "Nay nay", "Gandagana", güzel örneklerden bazılarıdır. Nanay nana yada nay nay şarkıları çocuk doğduğu yada onu beşiğe yattığında, Gelino şarkısı düğün ve eğlence sırasında söylenir.

Keda dahil bütün Acara bölgesinde, türkü söyleyene "Melekse", "Mtkmeli" "meşaire" denir. Bu ifadelerin Türkçe karşılığı şairdir. Acara geleneksel türküleri yüksek sesle, eğlenceli türküleri ise dans eşliğinde söylenir.

2.15.1. Düğün Türküleri - Gelino Türküsü

Düğünlerde de söylenen Gelino türküsü düğün türküsü olarak bilinir ve Acara folklorunda en çok sevilen halk türkülerden biridir. Gelino Türkçe bir terimdir ve Gürcücede dedopali anlamına gelmektedir.

Yaya aştım dokuz dağı, deni bulmaya	Tskra mta pekhit moviare, shens sadzebnada
Suyla doldurdum testimi, damla damla	Koka tskali shevagrove, tsvet tsetebada.
Ayla dertleştım geceleri, hayal kurarak	Game mtvares movukvebi, zgapars shenada.
Maniler söylerim, şafakla gelen güne.	Dilas mzesac davumgereb, leksad grdzelada.
Gelino, ağır ağır gel benimle,	Gelino, nel-nela tsamomkevio
Gelino, yüksektir kapının eşiğı,	Gelino, karis tavi magalia,
Gelino, kaynanan anandır ana gibi,	Gelino, dedamtili dedasavit,
Gelino, kaynatan babandır baba gibi.	Gelino, mamamtili mamasavit,
Toprak döşek olur uykumuza	Mitsa loginad gvekopa dasadzinada
Gökyüzünü örteriz yorgan diye üzerimize".	Tsas zetsad davikhuravt sabnada.

(Türkçesi: sözleri.net.tr. Gürcücesi Youtube).

2.15.2. Padiko Türküsü

Padiko türküsü Acara halk folklorunun düğünlerde söylediği geleneksel türkülerden biridir. Padiko türküsünün yanında kadınlar horonu da düzenlenir. Genellikle, Padiko türküsü geleneksel Acara dansıyla söylenir ve Keda'da olduğu gibi bütün Acara bölgesinde yaygın olarak söylenmektedir.

"Yaşlı bahtsız bir Dursun ben,	Bebrebshi dachagruli dursunai var
Bütün yaz boyunca yaşlı ninesiz kaldım.	Mteli zapkhuli ar megirsa dedaberi.
Nine sana elma armut getirmiştım,	Dedabero, vashli mskhali mogitane,
Yanıma otur sarıl, sevindir beni,	Modi, momijeqi gamakhare.
İhtıyar bırak beni, sırtım ağrıyor,	Bero tavi damanebe tseli mtkiva,
İhtıyar bırak beni, başım ağrıyor,	Bero tavi damanebe tavi mtkiva.
Yürüyemiyor, kalkamıyor	Ver viarebi, ver vdgavar zeze.
Bir ayağım çukura giriyor".	Tsali pekhi samareshi midis (KK16).

2.15.3. Vin Mogitana (Kim Getirdi) Türküsü

Vin mogitana türküsü düğün türküsüdür. Kız tarafı, evlendiği kıza çeyizindeki eşyalarının kim verdiğini sorma geleneğinden gelmektedir. Biri geline sorular sorduğunda, gelin de cevaplar verir. Vin Mogitana türküsü genç kızlar tarafından, grup halinde söylenir.

" Akordeon nerede? Nereye kaybolmuş?	Sadaa garmoni? Sad deikarga?
O guzel şali	İs lamazi shali
Kim getirdi sana voy	Vin mogitana, voi
Senin amcan, benim tatlım	Shenma bidzam chemma kakam
Getirdi bana voy.	Man momitana voi.
O güzel sandali	İs lamazi sandlebi

Kim getirdi sana voy,

Senin amcan, benim tatlım

Getirdi bana voy.

O güzel bilezikleri

Kim getirdi sana voy,

Senin amcan, benim tatlım

Getirdi bana voy.

O güzel beyaz elbiseyi

Kim getirdi sana voy,

Senin amcan, benim tatlım

Getirdi bana voy"

(Türkçesi: lyricstranslate.tr).

Vin mogitana voi,

Shenma bidzam chemma kakam

Man momitana voi. (KK8).

İs lamazi bilezukebi,

Vin mogitana voi,

Shenma bidzam chemma kakam

Man momitana voi.

İs lamazi kaba

Vin mogitana voi,

Shenma bidzam chemma kakam

Man momitana voi. (KK10).

2.15.4. Aşk Türküleri - Cilveloy Türküsü

Cilveloy, genellikle halka yapısı biçiminde oynanan bir kadın oyunudur. Oyun oynanırken atma türküler söylenerek karşılıklı soru ve cevaplarıyla oynanan oldukça estetik bir yapıya sahip sağa, sola, yürüme ve üçleme figürlerinden oluşur.

Cilveloy düğün ve eğlencelerde, daha çok türkü olarak söylenip kadınlar tarafından seslendirilerek oynanır (Hacibekiroğlu, Sürmeli, 1994:112).

Bütün Acara bölgesi olduğu gibi, Keda ilçesinde de cilveloy bilinen türkülerden biridir. Cilveloy türküsü Acara şivesine Türk dilinden gelmiştir.

"Kızım kızım güzel kızım nanayda,

Beyaz elbise giymişsin nanayda,

Senin eşini görmüştüm nanayda,

Gogov gogov patsiao nanaida,

Tetri kaba gatsviao nanaida,

Me sheni qmari devnakhe nanaida,

O ne salak biriymiş nanayda.

Bahçelerde büyümüşüm nanayda,

Meyveler de çiçek açmış nanayda,

Ağlama benim güzelim nanayda,

Ben dönerim yine sana nanayda".

İra blakvi rameao nanaida.

Bagchashi var gazrdilio nanaida,

Kotsakhursas askhiao nanaida,

Ar itiro sakvarelo nanaida,

Tsaval da isven mual nanaida (KK3).

2.15.5. Gandagana Türküsü

Gandagana Acara folk danslardan biridir. Bu dansin kendi türküsü vardır ve çoğu zaman türkü eşliği ile dans edilir. Gandagana türküsü tek yada grup tarafından söylenir.

"Kız, kıkırdayan kız

Buraya, su kenarına gel,

Testi ile su içir bana,

Öpücüklere doyur beni.

Tarnanani ninano

Tarnanina ninano,

Ambara çıkamam ben,

merdiven dayatmadan.

Ben oradan inemem;

Sana sarılmadan.

Rafta var beş elmam,

üçünü sana sakladım

Bahçede dört dönüyordun;

pencereden gördüm seni"

Gogov gogov kiskisav

Aq chamodi tsklis pirs,

Tskali masvi kokita,

Gamadzgebi kotsnita.

Tarnanani ninao

Tarnanina ninao,

Naliashi me ver eval,

Kibe uukudebeli.

Me iqidan ver chamoval,

Shenze chuukhutebeli.

Tarozea Khuti vashli,

Sami shen shiginakhe

Bagchashi rom pipinebdi,

Penjridan diginakhe.

(Türkçesi: yricstranlate.tr. Gürcücesi youtube. E.T. 02/05/2022).

2.15.6. Hiday Nano Türküsü

Hiday nano türküsü Keda'da olduğu gibi Hulo ve Şuahev belediyelerinde de bilinmektedir. Hiday nano Keda'nın aşk motifli türküsüdür ve düğün yada sofrta eğlencelerinde söylenir:

"Bir şiiri yazdım	Erti leqsi amovtsere
Dedemin defterinden,	Chemi dedeis ubidana,
Tanrım, beni acı,	Gamchenelo shimibrle,
Ölüyorum dertlerimden	Unda movkvde derdidana.
Canım yanıyor	Shignit guli damtsvari maq
Bir kız sevgisinden.	Erti gogois sevididana.
Hiday nani da hiday nano, (2 kez söylenir).	Hidai nani da hidai nano (KK17).

2.15.7. İş Türküleri- Hertlis Naduri Türküsü

Naduri türküleri Batı Gürcistan'da yaygın olan tarlada çalışırken yada kadınların örme işleri sırasında söylemiş türküleridir. Acara bölgesinin ilçeler ve köylerinde komşuların beraber çalışma ve birbirlerine yardım etme geleneği vardır. Kadınlar biraraya toplanarak örme işleri ile meşgul olurlar. Acara'da Beraber çalışmaya "Nadi" denir. Çalışırken türkü söylemenin amacı işleri kolaylaştırma, zamanı daha çabuk geçirme ve eğlenceli durumu oluşturmaktır (Abuladze, 2020:25)

Keda'da çalışırken türkü söylemek geleneği günümüzde de görmekteyiz. Naduri genellikle kadınlar tarafından söylenen türkülerin biçimidir ve tek kişi tarafından söylenmez, türküyü söyleyenin ardından türküyü arkadan eşlik eden kadınlar da olmalıdır. Böylece, türkü daha ritimli ve ahengli olmaktadır.

"Oy nani da nani da nana,	Oi nani da nani da nana,
Odeliye nani nana,	Odelie nani nana,

Oy nani da nani da nana

Musa'nın kızı evleniyor.

Oy nani da nani da nana

Çeyizini biz yapalım,

Oy nani da nani da nana,

Yünden çörap yapalım,

Oy nani da nani da nana,

Geline çörap yapalım.

Oy nani da nani da nana,

Renkli çöraplar verelim".

2.16.8. Doğum Türküsü- Nay Nay Türküsü

"Nay nay ninay nano,

Bu beşiği kestanedir,

Nay nay ninay nano

Yatan biri oğlandır.

Nay nay ninay nano,

Bu beşiği fındıktan,

Nay nay ninay nano,

Yatan biri oğlandır.

Nay nay ninay nano,

Bu beşiği gümüşten,

Nay nay Ninay nano,

Oi nani da nani nana,

Musas gogos atkhoveben.

Oi nani da nani da nana

Davumzadot mzitevio.

Oi nani da nani da nana,

Movuksovot tsindebio.

Oi nani da nani da nana,

Movuksovot tsindebio.

Oi nani da nani da nana

Movuksvot chreli tsindebio. (KK6).

Nai nai ninai nano,

Es akvani tsablisao,

Nai nai ninai nano,

Shita mtsoli bichiao.

Nai nai ninai nano,

Es akvani tkhilsao,

Nai nai ninai nano,

Shita mtsoli bichiao.

Nai nai ninai nano,

Es akvani vertsklisao,

Nai nai ninai nano,

Yatan biri altından".

Shita mtsoli oqroisaa. (KK6).

2.15.9. Kız ve Erkek Atışma Türküsü

"Annem bana elbise dikti,

Dedam kaba shemikera,

Düğmelerle süsledi,

Zed daakro gilebi,

Anne beni evlendirdi

Dedi gamatkhove,

yoksa iyice çıldırdım.

Torem gavgijdebi.

Bir kızı beğendim

Erti gogo mometsona,

Ona verdim çiçekleri

Mas vachuke kvavilebi.

Kız benden yüz çevirdi,

Gogom buki mobruna,

Türküleri söyleyeyim.

Duumgere shairebi.

Bir sırrım vardı,

Erti saidumlo mqonda,

Kalbimde sakladığım,

Gulshi shemovinakheo,

Sadece seninle söylemek istedim,

Martvai shenze tkma mindoda,

Adam, hiç bir yerde görünmedin.

Versad ver diginakheo.

Elma ağacı kestim,

Panta vashlis khe movchar,

Fidanları diktim,

Zed davarge pidnebio,

Seni yetişen annenin

Ra dedam shen gagzarda,

Ellerine sağlık.

Uukvavdes khelebio.

Yüksek tepede naliya,

ðsMagla mtaze nalia,

İçerde güzel kadını,

Shit lamazi qalia,

Girip sarıldım

Mivel movekhvie,

Tanrım, o ne güzeldir.

Nenev, ra lamazia.

Yüksek tepeye çıktım,

Boğaları getirdim,

Ablahanım kızını ver,

Sekiz gün yardım ederim.

Batum'dan buraya geldim,

Patatesler getirdim

Yedi sevgilim var ama

Hiç memnun da değilim.

Acara ve dağları,

Denize eser rüzgarı,

Onu bırak benimle evlen,

Ne yaparsın aptal kocanı.

Senin gibi türkü söyleyen kız

Hiç bir yerde değildir.

Kız bana da bir bak,

Sana geliyor gözlerimi

Kalbimde uyandırdın

Aşk kıvılcıkları".

Gagma goraze gedevel,

Gadavdene kharebio, ,

Ablakhanum gogo mome,

Rva dges mogekhmarebio.

Batumi'dan amovedi,

Amevtane kartopili

Shvidi shekvarebuli mkavs

Maints ar var kmakopili.

Adjara da misi mtebi,

Zgvaze qroda qarebi,

İs datie me tsamomkev,

Shen rat ginda blakvi katsi.

Shennairi meshaire gogo,

Hadmen ar ario,

Gogpv mets shemomkhede,

Shensken morbis tsali tvali,

Ratskha gulshi gimigvidze,

Sikvarulis napertskali (KK18).

2.16. Halk Dansları -Khorumi (Acara Horonu)

Kafkasya halk dansları grubuna giren Gürcü dansları, çok hareketli ve birbirinden farklıdır. Gürcistan'ın her bölgesinin kendine özgü dansları vardır. Acara bölgesinde Gandagana ve Hkorumi, yada Acara horonu olarak iki meşhur dans çeşidi vardır. Khorumi dansı, batı Gürcistan, Acara ve Guria bölgelerinde gerçekleştirilen bir savaş

dansıdır. Khorumi dansi dört, bazen beş ana bölümünden oluşuyor ve ilk bölüm, savaşçıların kamp yapacakları bir yer aramakla başlıyor. Dansın bu bölümünde dansçılar hızlı hareketlerle sallanarak, savaş eğitiminin planlamasını gösterir. İkinci bölümü ise, düşmanları gözetme sahneleri içerir, üçüncü bölüm de düşmanlara

saldırmak ve savaş hareketleri göstermek, son dördüncü bölümünde ise düşmana karşı kazanma ve zaferi anlatmaktadır (Tunadze, 2019:3).

2.16.1. Gandagana Halk Dansı

Geleneksel Gandagana dansi aşk motifleri içeren bir dansıdır ve sadece Acara'da değil bütün Gürcistan ve Kafkasya'da bilinen bir danstır. Bu dansta anlatmak istenen şey erkeğin kadına karşı duyduğu yüksek ruhu, saygısı ve sevgidir. Gandagana dansı, esas olarak iki bölümden oluşmaktadır. İlk başta hareketleri yavaştır ve "Tarnano" (yada Gandagana) türküsü ile başlar. İkinci kısmı daha hızlı ve hareketlidir.

Dansın önemli amacı, bir kadının ve bir oğlanın arasında gerçeklenlerin sevgiye dayanmasıdır (Tataradze, 2010:172).

Gandagana terimi hakkında farklı ifadeler söz konusudur. Gürcücede "Gani" kelimesinin Türkçede "yan" kelimesinin karşılığıdır. Bütün dansta kadınların yan yana giden hareketleri olduğu için dansın adı da zamanla "Gandagana" olmuştur. Zamanla dans şekillenmeye başladı ve sadece bir kadın ve bir oğlanın değil, aynı zamanda kadın ve erkeklerin de toplu dansı haline gelmiştir. Dansta önemli olan diz, ayak ve el hareketleridir. Günümüze kadar Gandagana, özellikle XX. yüzyılın 50'li ve 60'lı yıllarında belirgin hale gelen önemli değişiklikler geçirmiştir.

Koreografların ve bazı profesyonel sanatçıların görüşleriyle, dansın en iyi geleneksel unsurlarının çoğu kaldırıldı ve yeni sahne teknikleri ile zenginleştirildi (Bibileişvili, 2018:156).

2.16.2. Halk Müzik Araçları - Tulum, Çiponi

Acara bölgesinin müzik kültürü ve geleneksel çalgı araçları bakımından oldukça zengindir. Duval, tulum, akordeon, sazi, zurna, kemençe eskiden yaygın çalgılar arasındaydı. Bu çalgılardan en önemli olan tulum; Acara ve Karadeniz bölgesinde

oldukça yaygın bir çalgıdır. Bu geleneksel çalgıya halk Gürcistan'da Gudastviri, Acara'da ise Çiponi ismiyle adlandırır. Bugünlerde, tulum, dağlık Acara'da çok görülür ve en iyi tulum ustaları da Keda, Hulo veya Şuahev ilçelerinde bulunmaktadır.

2.16.3. Panduri

Panduri eskiden Doğu Gürcistan'da yaygın çalgılardan biriydi. Geniş araçtan yapılan çalgının iki teli vardı. Malzeme olarak genellikle dut ağacı seçilirdi. Doğu Gürcistan'ın Tuşeti bölgesinde yaygın olarak kullanılan pandurinin üç ile beş arası perdeleri vardı. Genellikle bu çalgı iş zamanında veya gelenek görenek törenlerinde kullanılırdı ve Gürcü atışmaları ve şarkılarına eşlik eden bir müzik aleti olarak bilinmektedir. Modern panduri yalnızca görünümüyle değil, işleviyle de farklılaşmıştır. Üç telli olarak, yeni perdeler eklenmiştir ve daha mükemmel hale gelmiştir. Onunla yalnızca Gürcü enstrümantal ve şarkı müzikleri değil, aynı zamanda dünya halklarının ve de klasiklerinin her melodisini çalmak mümkündür. Bu gelişmiş pandurinin yanında Gürcistan'da halk pandurisi (Halhuri panduri) de kullanılmaktadır. Gelişmiş panduri on iki perdelidir. Panduri çok sesli polifonik bir Gürcü müziği enstrümanıdır.

Çalma şekli sağ elin işlevi telleri çalmak ve istenen ritimleri vurmaktır. Sol el ise sap kısmındaki, tellerle kontakt haldedir ve parmaklar üç telin de üzerinde değişik perdelerde bulunur. Panduri oturarak çalındığı gibi ayakta da çalınabilir.

Bu çalgı, Acara dahil bütün Gürcistanın yaygın bir çalgısıdır. Keda ilçesinin farklı köylerinde panduri yapan meşhur ustalar bulunmaktadır (Medetoğlu, 2000: 31-32).

2.16.4. Davul, Doli

Davul vurmali bir çalgısı olarak özellikle Gürcistan'ın ovalarında yaygındır. Çalgı, her iki tarafında da deri bulunan küçük, silindirik bir ahşap gövdedir. Davullarla veya bazen sopalarla, Gürcistan veya Acara bölgesinde ise elleriyle oynarlar. Çalgı sol dirseğinin altında tutulur ve oturmuş halde çalınır. Çalgının gövdesi ahşaptan yapılır. Silindirik bir şekil verilir ve bir ip veya kayışla bağlanan deriye sarılır. Davullar çoğunlukla erkekler tarafından çalınır ve Acara halk danslarının ayrılmaz bir parçasıdır. Dans sırasında davul dansın ritmini vurgular.

Davula Gürcüce doli denir ama Acara şivesinde dual, davlo gibi terimleri de yaygındır. Davul, çoğunlukla tulum ile birlikte kullanılır (Gabisonia, 2018: 22).

2.16.5. Garmon

Garmon, körüklü çalgılar ailesinden bir enstrumandır. Körüklü müzik aletinin bu formu Kafkasya’da garmon adıyla bilinir. Genel yapısı itibarıyla akordeonla aynı sistemde çalışır. Garmona el yapımı Kafkas akordeonu diyebiliriz. Kafkasya’da üç tip garmon bulunur. Bunlar, Gürcü garmonu, Oset garmonu ve Azerbaycan (Azeri) garmonudur. Akordeonun çok sesli melodileri tek başına çalabiliyor olması, zaten kendi halk müziği ve şarkıları çok sesli olan Gürcülerin dikkatini çekmiş ve icadından kısa bir zaman sonra Gürcistan’a ulaşmasını sağlamıştır. Fakat Gürcüler akordeonu kendi kültürlerindeki danslara melodilere uygun tınıya getirmek için biraz değiştirmiş, kendilerine göre geliştirmişlerdir ve bu sayede Gürcü garmonu ortaya çıkıp Gürcü halk çalgıları arasında yer bulmuştur (Gürcü Ansiklopedi Sözlüğü, E.T.09/06/2022).

BÖLÜM 3: HALK EDEBİYATI

3.1. Halk Efsaneleri

“Evrensel olarak yeryüzündeki Halk Edebiyatı geleneklerinden birisi de efsane (legend) türüdür. Efsane terimi, Türk diline Farsçadan girmiştir. Efsane kavramı İslâm medeniyeti dairesine girmeden önce Eski Türkçede “sab”, “saw”, “kep” ve “irtegi” kelimeleriyle ifade edilmiştir.

Batı dillerinde Latince “legendus” kökünden kaynaklanan “legend”, “legenda”, “leggenda”, “leyenda” gibi kelimeler efsane karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Ayrıca, Almanca “sage”, Rusça “predaniya” ve “skaz” Yunanca “mythe” veya “mythos” kelimeleri de efsanenin karşılığı olarak kullanılır. Sözlü kültür ortamında yaratılan ve sözlü edebiyat geleneğinin bir türü olan efsanenin en yaygın olarak kabul gören tanımı “gerçek veya hayalî muayyen şahıs, hâdise veya yer hakkında gerçek olduğuna inanılarak anlatılan hikâye” şeklindedir.

Efsanelerde, tabiatüstü “aşkın” güç veya güçlerin tecelli ettiği olayların bağlı olduğu gizli ve esrarengiz bir âlem vardır. Bu âlemin sırlarına hiçbir zaman tam olarak erişilemez.

Bu bağlamda, yukarıda işaret edildiği gibi gerçeklik unsurunun yanında olağanüstülük ve kutsallık da efsanenin sahip olduğu unsurlardandır. Bir başka ifadeyle, bir efsanenin temelinde inanç unsuru mutlaka bulunurken, diğer özelliklerden bir veya birkaçı mevcuttur (Çobanoğlu, 2018: 127-128).”

3.1.1. Keda İlçesindeki Yaygın Efsaneler – Gvantsa-Lela Efsanesi

Gvantsa- Lela Gegelidzeebi köyündeki bir kayalı dağın ismi, aynı zamanda da bu efsanenin doğduğu yeridir. Efsane, Acara'da Osmanlı hakimiyetinin başlamasına dayanır ve Keda ilçesinde bilinen rivayetlerinden biridir. Bazıları bu efsaneyi bir gerçek bir olay olarak, bazıları ise efsane olarak görür.

Acara bölgesine Osmanlılar girdikten sonra halk İslamiyeti kabul etmeye başlamış. Hristiyan kız kardeşler bu duruma alışamamışlar ve yaşanan bu din değişikliğine karşı gelmişler. Onların amacı Osmanlılara karşı savaşmak ve halkı ayaklandırmakmış. Bunun için kız kardeşler geceleri haçlı mısır ekmekleri pişirip halka yedirmeye

başlamışlar. Bu hareketle halkı umutlandırmak ve Osmanlılara karşı ayaklandırma yapmayı planlamışlar.

Efsaneye göre, Osmanlılar buna karşı kızların ailesini yok etmişler ama kızlar kayalı dağlara kaçmayı başarmışlar. Kızları bulan ve Osmanlılara getirene de büyük ödülleri ve mücevhereler verileğini söylemişler ama halk kızlara kıyamamış ve onları Osmanlı askerlere teslim edememişler. Ancak, kötü niyetli açgözlü bir yaşlı kadın, Osmanlılara kızların dağın tepesinde bulunduklarını söylemiş.

Kız kardeşler kaçmayı başaramamışlar ve dağın zirvesinden kendilerini atmışlar. Bu efsaneye göre dağa kızların ismi verilmiş ve herkes bu dağı Gvantsa-Lela Dağı olarak adlandırmaktadır (KK9).

3.1.2. Kedelaure ve İavela Efsanesi

Kedelaure ve İavela efsanesi Keda ilçesinin Dandalo köyüne ait efsanedir. Dandalo köyünde eski bir köprü üstünde insanın ayak izlerine benzer izler bulunmaktadır. Köyde bu işarete bağlı bir efsane söylenmektedir. Efsaneye göre, köyde büyük düğün varmış, köyün en güçlü ve zengin erkeği o köyün en güzel kızıyla evlenmeye karar vermiş.

Düğün gününde gelin damadın evine yalnız gelmemiş ve yanına ondan daha güzel olan arkadaşını getirmiş. İki güzel kız damadın evine girer girmez damadın annesi onları görmüş, iki kızın eve girmesi kötü bir işaret olarak bilinirmiş ve damadın anneside ikisine de beddua etmiş. Ettiği bedduayla kızlar taşa çevrilmiş. Taşa çevirilen kızların yanına her gün İavela, yanı gelinin yanındaki kızın eşi gitmeye başlamış. Sevdığı eşinin taş olmuş haline dayanamayan İavela her gün hüngür hüngür ağlamış.

İavela'nın acı ağlamasından köylülerin huzuru kaçmış, ağaçlar meyve vermeyi kesmiş, çocuklar dünyaya gelmemeye başlamış ve felaketler, seller, yağmurlar, kuraklar başlamış. Bu durumu çözmek için Kedelura olarak adlandırılan genç bir kahraman zincirleri almış, dağın tepesine çıkmış ve ağlayan İavela'yı zincirlerle tutarak köprüünün olduğu yere götürmüş. İavela Kedelaure'ye:

- Beni serbest bırakırsan kimseyi rahatsız etmem, köy halkıda bundan sonra huzura kavuşacak diye yalvarmış. Kedelaure zincirleri çözer çözmez, İavela köprüünün üstüne

izleri bırakarak suya atlamış ve kaybolmuş. İavela ortadan kaybolmuş ama ayak izleri köprüde sonsuza kadar kalmıştır (Mikeladze, 2013: 132).

3.1.3. Süleyman Keleşoğlu (Evliya Efsanesi)

Rivayetine göre, Süleyman Keleşoğlu yada Süleyman Gogitidze, Keda ilçesinin Oktomberi köyünün bir sakiniymiş. Süleyman Gogitidze üzerine bir rivayeti bulunur. Halkın inancına göre, eskiden Oktomberi köyünde çok iyi, dindar bir Müslüman adam yaşamış.

Bu adam herkese karşı yaptığı iyiliklerinden dolayı herkes ona Evliya lakabı vermiş. Evliya ile yüz yüze görüşen insanlar onun havada uçabildiğini görmüşler, bundan dolayı Oktomberi’de yaşayan halk Evliya’nın uçtuğuna inanır. Efsaneye göre, Evliya Mekke’ye kadar uçuyormuş, Mekkedden de hurma, zenzem suyu gibi köyde bulunmayan yiyecekleri getiriyormuş.

Evliya, fakır biriymiş ve çoğu zaman ayakkabısız dolaşmış. Onu uçarken gören birkaç köylü, çok korkmuş, dili tutumuş ve sonsuza kadar kekeme kalmış. Evliya aynı zamanda kahin bir insanmış, Oktomberi köyü hakkında:

- "Bu köyde yüz yıl sonra büyük felaketler olacak, ben o zamanları göremem ama köylüler görecekler ve beni hatırlayacaklar, büyük heyelanlar meydana gelecek, ama ben öldükten sonra mezarımın olduğu yerde hiç bir şey olmaz, eğer beni bu köyde defnederseniz, bu köyde felaketler olsa bile, bu köyün halkı başka yerlere gitmez, köy boşaltılmaz ve herkes yaşamaya devam eder" diye söylemiş.

Halk Evliya’nın vasiyetini yerine getirmiştir ve onu doğduğu köyde defnetmişler (KK2).

3.1.4. Nuh’un Gemisi İle İlgili Efsaneler

Büyük su taşkını ile ilgili Nuh Gemisi efsanesi herkes tarafından bilinen efsanelerden biridir. Acara’da, Keda da dahil olmak üzere dini motiflere dayanan efsanelerden Nuh’un Gemisi efsanesi bilinmektedir. Nuh Gemisi efsanesinin kaynağı İncil’dir. İncil’e göre, Tanrı, Nuh Peygamber’i dünyaya gönderdi ve gelecekteki olacakları önceden bildirdi.

Tanrı Nuh’a kıyamet olacağını, deniz kabarmasını ve seller olacağı hakkında önden bildirmişti. Tanrı’nın tavsiyesine göre, Nuh, ustaları alarak büyük gemi yaptırmış ve her hayvan türünden gemiye iki çeşit alarak alarak kurtarmıştı.

Nuh Gemisi efsanesi İncil’e göre, kıyamet kırk gün boyunca devam etmiş, sular yükseldikçe gemi dağa çıkarmış ve yedinci ayın on yedinci gününde gemi Ağrı (Ararat) dağına ulaşmayı başarmış. Kırk gün sonra Nuh, geminin penceresi açmış ve dağların zirvelerini görmüş.

Keda’daki bilinen Nuh Gemisi efsanesi’ne göre Nuh, gemi yaparak çeşit çeşit hayvanları ve bitki tohumlarını gemiye almış. Gemideki hayvanlar arasında aç bir fare bütün tohumlu çuvallara girmiş ve yemeğe başlamış. Nuh çok kızmış fareye ve onu denize atmış. Fare gemiden vazgeçmemiş, geminin ucuna kadar yüzmüş, geminin tahta parçasını kazmış ve bu nedenle gemiye su girmiş. Gemideki yılan, kendi kuyruğunu deliğe sokmuş ve gemi kurtulmuş. Karşılığı olarak ise insan kanı istemiş.

Nuh mecburen kabul etmiş. Kıyametten sonra yılan Nuh’a arı ve kırlangıç göndermiş ve ne istediğini sormuş. Nuh ise, - “Haftada bir kurbağa onun yemeği olsun” diye cevap vermiş. Yılana haber getiren arı ve kırlangıç yılana ne cevap vereceğini tartışırken arı:

- "Kurbağadan söz etmeyelim, kandan söz edelim" diye karar vermiş.

Kırlangıç, - "Bu ne güzel düşünmüşsun, dilini çıkar öpeyim" demiş. Arı dilini çıkarken kırlangıç arının dilini koparmış. Arı konuşamamış ve vızılmaya başlamış.

Yılan - "Ne haberi getirdiniz Nuh’ten anlat bakalım" demiş. Arı vızılmaya başlamış. Yılan arıyı anlamamış ve kırlangıca neden sustuğunu sormuş. Cevap vermeyen kırlangıç uçmaya çalışmış. Yılan da her şeyi anlamış ve onu yakalamaya çalışmış. Yakalamaya çalışırken birdenbire kırlangıcın kuyruğunu ısırması ve kuyruğunun bir parçası almayı başarmış. Yılan kırlangıcı tehdit etmiş:

- "Benden kork, senin olduğun her yerine gelirim ve senin yavrularını yerim" demiş.

Kırlangıç da, - "Ben yuvamı senin asla giremediğin yerlerde yaparım" diye cevap vermiş. Bundan sonra insana yalvarmış, ve insanların evlerinin uzak köşelerinde yuva yapmaya başlamış (KK5).

Diğer efsanelerde olduğu gibi, burada da iyiliğin ve kötülüğün bir çatışması ve iyiliğin kötülüğe karşı kazanma motifleri vardır. İyilik bu efsanenin ana motifidir ve farklı varyantlarında da karşımıza çıkmaktadır.

Acara'da bilinen Nuh Gemisi efsanesinin diğer varyantına göre, Nuh, yüksek dağın tepesinde gemi yaparken yakınlarda yalnız bir yaşlı dul kadın yaşıyormuş. Kadının tek bir ineği varmış ve her gün Nuh'a ve ustalara süt dağıtıyormuş. Kaşılık olarak, gemi yaptıktan sonra onu da gemiye almasını istemiş. Gemi denize girmiş, ama yaşlı kadını herkes unutmuş. Onu ancak, kıyamet bittikten sonra hatırlamışlar. Nuh ve ustaları dağa onu görmeye gelmişler ve onu sağlam görmüşler. Kadın yine de:

- "Sel gelince beni burada bırakmayın, gemiye alın, götürün" diye yalvarmış.
- "Artık sel gelmez, kıyamet bitmiş sen nasıl kurtuldun" diye sormuşlar.
- "Benim hiç bir şeyden haberim yok, sis vardı sadece, ineğim her akşam eve ıslak halinde geliyordu" diye cevap vermiş. Bundan da ustalar, yaşlı kadının onlara yaptığı iyiliklerden dolayı hayatta kaldığını anlamışlar (KK3).

3.1.5. Taşlanmış Aile Efsanesi

Keda ilçesinin Dzentsmani köyünde, kayalı dağlar vardır. Kayalı dağlar hakkında köyde bir efsane bulunur. Efsaneye göre, eskiden bir dul kadın ve bir oğlu yaşarmış. Oğlu zamanı gelince evlenmiş. Oğlunun annesi yeni gelini pek sevmemiş ve her zaman onun kusurlarını arıyormuş. Gelin kaynanasının onu sevmediğini anlamış ve eşine o köyden gitmeleri için yalvarmış. Eşi sonunda kabul etmiş. Tam da kapıdan adım atarken kaynanası karşı çıkmış:

-Eğer benim evimi terk edersen, verdiğim sütüm sana haram olsun, diye beddua etmiş. Oğlu umursamamış yine gitmeye devam etmiş. Bu sefer annesi daha fazla beddua etmiş onlara:

-Yine de annenin sözünü anlamıyorsan git, ama bil ki kapıdan gideceğin zaman Allah seni ve eşini taşla çevirsin, diye ilave etmiş. Oğlu ve eşi evi terk eder etmez gerçekten annesinin dediği gibi taşla dönmüşler. Annesi taşlara bakmış ve anlamış kendi oğlu

kendi bedduası yüzünden taşa çevrilmiş ve kendisi için de bir gün ve bir gece durmadan beddua etmiş:

- Allah beni de taşa çevirsin, ben ne yapmışım böyle diyerek pişman olmuş davrandıklarından. Sonuçta, annesi yemek yememiş, içmemiş, evden dışarı çıkmamış ve sonunda taşa dönmüş. Taşa dönen anne, oğlu ve gelinin arasında duruyormuş.

Dzentsmani köyündeki kayaya dikkatli bakıldığı zaman üç figür görülür, halka göre biri oğlu, biri gelin ve ortasında büyük kaya annesinin taşlanmış figürleridir (KK3).

3.2. Masallar

Masal hem sözlü hem de yazılı olmasıyla beraber, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz olan kısa bir alıntıdır. Masallar olağanüstü hikayelerin bütünü olarak, iyilik, kötülük, maceralar ile doludur. En önemli özelliği, her zaman mutlu sonu ile bitmesi ve iyinin kötülüğe karşı kazanmasıdır.

3.2.1. Tembel Çocuk

Bir varmış, bir yokmuş, çok tembel bir çocuğun bir babası varmış. Babası çok yaşlı olduğu için yakında öleceğini hissetmiş, bir gün çocuğunu yanına çağırmış ve şöyle demiş:

- Ben yakında öleceğim ve malımı başkasına bırakmak zorundayım, çünkü sen çok tembelsin ve her şeyi kaybedebilirsin. Çalışmak ve para kazanmak istmiyorsun sen, bu yüzden servetimi sana bırakamam.

Çocuk babasının dediklerine çok alınmış.

Babası ona - Beni ikna etmek istiyorsan, git ve kazandığın parayı bana getir, ben de servetimi sana bırakırım.

Çocuk evden çıkmadan önce, sessizce babasının parasını almış, sokak sokak boş boş dolaşmış, akşam eve dönmüş, babasına parayı getirmiş ve şöyle demiş:

- Kendi ellerimle çalışıp para kazandım. Artık paranın ve çalışmanın kıymetini bilirim, demiş. Baba, oğlunun getirdiği parayı eline almış, koklamış ve şömineye atmış.

- Kazandığın şey bu değil! – diye oğluna söylemiş. Çocuk gülümsemiş, bir şey demeden evden uzaklaşmış. Ertesi gün yine sessizce babasının parasını almış. Yine sokak sokak dolaşmış ve akşam terli bir haliyle eve gelmiş, babasına koşup şöyle demiş:

- Alnımın ne kadar terli olduğunu görebilirsin, bu parayı zar zor kazandım. Baba, oğlunun getirdiği parayı yine eline almış, koklamış, ve yine şömineye atmış.

- Yalan söylüyorsun, kazandığın bu değil! Çocuk babasının akıllı bir adam olduğunu anlamış. Bu yüzden, gerçekten çalışmaya ve para kazanmaya karar vermiş.

Bütün hafta çalışmış, bir miktar para biriktirmiş ve babasına getirmiş. Baba, oğlunun getirdiği parayı eline almış, koklamış ve yine onu şömineye atmış.

- Hayır, sen asla değişemezsin, bu senin kazandığın para değil! Diye demiş.

Çocuk çok şaşırılmış, şömineye doğru koşarak attığı paraları çıkarmış ve

- Ne yapıyorsun baba, bu para kazanmak için haftalarca çalıştım ve sen nasıl atabilirsin onu demiş.

Babası durumu anlamış ve şöyle demiş:

- Şimdi inanıyorum oğlum, sana. Attığın para için canın nasıl yandığını gördüm, gerçekten senin çalışmanın bedeliymiş o para. Bundan sonra bil ki, para kazanmak zor, çalışacaksın ve kazandığın parayla yaşayacaksın, çalışmayacaksan eğer, açlıktan öleceksin. Artık servetimi de sana bırakıyorum. Babası, servetini oğluna devretmiş ve asla geri dönemeyeceği yolculuğa çıkmış (KK8).

3.2.2. Arkadaşlık

Bir varmış, bir yokmuş. Bir devlette cesur ve iyi yürekli adam bir adam yaşarmış. Her zaman hakikat yolundaymış ve adaletsizlikten nefret ediyormuş.

Bu nedenle adamın çok düşmanları ortaya çıkmış. Devlet hükümdarı bile bu adamdan bir şekilde kurtulmaya çalışıyormuş. Hükümdar iyi yürekli adama karşı hiç bir şey yapamayınca, adamın devlete ihanet ettiğini söyleyerek ve hapse atmış.

Adam, hapishanenin duvarı yıkıp ormana kaçmış. Ormanı geçerek bir mağaraya yerleşmiş. Yorgun olduğu için uykuya dalmış. Ani gürültülü adamı uyandırmış. Adam gözlerini açıp mağaranın girişinde kocaman, kükreyen bir aslan görmüş. Adam önce titremiş, sonra kendi kendine belki de kaderim buymuş diye mırıldanmış ve aslanla karşılaşmaya hazırlanmış. Hançeri eline almış ve ayağa kalkmış. Bakmış ki, aslan savaşılmaya gelmiyormuş. Adama yavaşça topallayarak yaklaşmış, ön patisini uzatmış ve adamın gözlerine bakmış.

Adam, aslanın yaralı olduğunu anlamış, aslanın ayağına diken battığını ve bu yüzden aslanın canı acıdığını görmüş.

Adam aslanın ayağındaki dikenı çıkarmış, sinir otu yapraklarını kopartarak, kendi gömleği ile yarasını sarmış ve bu şekilde aslana yardımcı olmuş. Bu olaydan sonra aslan ile adam arkadaş olmuşlar.

Bir gün aslan tuzağa düşmüş, avcılar onu almışlar ve hediye olarak krala götürmüşler. Kral aslan için geniş bir kafes yaptırmış, aslanı bu kafese koymuş ve misafirlerle göstermeye başlamış. Aslan mağaraya geri dönmeyince adam da mağarayı terk edip başka bir yerlere gitmiş. Orada evlenmiş mutlu bir hayata başlamak istemiş ama kralın adamları oraya kadar gitmişler ve adamın ailesine elçileri göndermişler. Elçiler kralın dediklerini iletmışler:

– Bu adam büyük bir suçlu, hapisten kaçtı ve bana geri getirin yoksa ciddi şekilde cezalandırılırsınız diye söylemiş. Böylece, adama kelepçe takarak saraya göndermişler.

Kral buna çok sevinmiş ve adamın olağanüstü bir şekilde cezalandırılmasını istemiş ve halkını bunu izlemesi için davet etmiş. Sarayın bütün avlusu seyircilerle dolmuş, kelepçeli bir esiri çıkarmışlar ve onun yüzünü bir hain olarak herkese göstermişler.

- Sonunda elime mi düştün? – Kralın gücünün sınırsız olduğunu ve kaçamayacağını bilmiyor muydun? –Açın kelepçesini ve aslanın kafesine koyun ! diye buyruk vermiş kral.

Köleler adamı çözüp kafese atmışlar. Aslan adamı görünce sanki tanıyormuş gibi yavaşça yaklaşmış ve başını adamın omzuna koymuş. Bu duruma bakan herkes hayran

kalmış ama aslanın davranışını kimse açıklayamamış. Kral adamı kafesten çıkarmış, yanına yaklaşmış ve aslanın seni paramparça etmemesinin sebebi nedir diye sormuş.

Adam krala aslan ile kendisinin arkadaşlığının hikayesini anlatmış. Kral aslanın sadakatini beğenmiş ve ikisini de serbest bırakmış. "Ama benim ülkemde dolaşmayın yoksa ölürsünüz," demiş. Adam, ülkeni çoktan terk ettim ve artık durmayacağım, diye yanıtlamış ve iki arkadaş beraber yola koymuşlar (KK25).

3.2.3. Fakir Sazcı

Bir varmış, bir yokmuş . Güçlü bir kralın dünya güzeli bir kızı varmış. Kızının evlenme zamanı geldiğinde, babası ölümsüzlük elmasını getirene kızı vereceğine söz vermiş. Kızıyla evlenmek isteyenler ölümsüzlük elmasını almaya gitmişler ama oradan geri dönememişler.

Bu ülkede ünlü sazıcı bir çocuk yaşıyormuş. Kralın güzel kızına âşık olmuş ama itiraf etmeye cesaret edememiş. Ben fakir bir sazcıyım, kral bana kız vermez, bunu söylersem beni yaşatmazlar diye çok korkmuş ve susmuş. Uzun zaman sonra, nihayet cesareti toplamış, kralın huzuruna gitmiş ve arzusunu ifade etmiş.

Kral ilk başta kızmış, - Bu sazıcı kim, benim kızım kim, hangi cesaretle buraya gelmiş bu fakir diye demiş ama sonra fikrini değiştirmiş – ben niye öldüreyim bu fakiri, elma getirmeye göndereyim, ölümsüzlük elmasını koruyan ejderha öldürsün diye düşünmüş ve herkesten istediği gibi, sazıcıdan da ölümsüzlük elmasını istemiş.

Sazcı, sazı almış ve yola çıkmış. Dokuz dağı, dokuz nehri ve dokuz köyü geçmiş ve uzun bir kayaya yaklaşarak ölümsüzlük bahçesini görmüş. Sazcı, bahçenin etrafına dolaşmış ama bahçeye giren kapıyı bulamamış.

Sonunda sazı almış, çalmaya başlamış ve tatlı sesle bir şarkı söylemiş. Şarkının sesiyle, tüm canlı cansız her şey susmuş, ağaçlar yapraklanmayı bırakmış, ormandan hayvanlar çıkmış, kuşlar gökten inmiş ve sazıcıyı dinlemiş. Bahçenin kapısını da açılmış ve sazıcı içeri girmiş. Bahçeyi koruyan ejderha insan kokusunu koklar koklamaz, kocaman ağzını açmış ve sazıcıyı yutmak istemiş. Fakir sazcı öleceğini anlamış, son kez çalayım bari demiş ve yine tatlı sesiyle çalıp şarkı söylemeye başlamış.

Sazcı şarkı söylemeyi bitirmiş, gözleri açmadan kaderi beklemiş. Gözleri açınca ejderhanın gözyaşlar içinde kaldığını görmüş. Sazcı, ejderhanın durumuna şaşırılmış ve ürpermiş. Ejderha korkuyu fark etmiş ve şöyle demiş:

- Korkma, sana zarar vermeyeceğim. Hayatımda hiç böyle tatlı bir ses duymadım ve şarkından çok zevk aldım. Ölümsüzlük elmasını al ve hayaline kavuş. Bugünden sonra insanoğluna hiç bir zarar vermeyeceğim. Sazcı, ölümsüzlük elmasını alarak kralın sarayına koşmuş. Ölümsüzlük elmasını krala getirmiş ve şöyle demiş:

- Büyük kral, ben görevimi yerine getirdim ve şimdi sen de ne yapacağını biliyorsun. Kral, güzel kızını odadan çıkarmış ve sazıcıya vermiş. Düğünün parasını kendisi ödemiş kırk gün kırk gece büyük düğün yapmış ve sarayına yeni damadını ve gelecek kralı kabul etmiş (KK11).

3.2.4. Azrail'in Yeryüzüne İnmesi

Bir varmış, bir yokmuş. Bir köyde çocuğu olmayan fakir bir adam varmış. Sabahtan akşama kadar tarlada çalışıp duruyormuş. Geceleri gördüğü rüyadan çok korkmuş. Yaşlı adam, rüyasında Azrail'in yeryüzüne inip annesinin canını aldığını görüyormuş.

Bu yüzden hayatında ölümden başka hiç bir şeyden korkusu yokmuş. Sonunda Azrail gerçekten beyaz atıyla yeryüzüne inmiş.

Azrail ahirete götüreeği kişileri arıyormuş. Azrail, zavallı adamla doğrudan tanışmış. Adam Azrail'in geldiğini, ve onu alacağını anlamış, çok korkmuş, kaçmak istemiş ama cesaret edememiş.

- Korkma, seni almaya gelmedim, bu köyden bir yada iki adam alacağım, ben gider insanları seçerim, sen de atımı tut bir yere kaçmasın demiş Azrail. Yaşlı adam Azrail'in atıyla yalnız kalırken düşünmeye başlamış:

- Hadi, Azrail'den bu atı çalacağım, üzerine oturacağım ve gideceğim, böylece ölümden birkaç kişi de kurtarmış olacağım. Adam ata binmiş ama at bir adım bile atmamış. Meğer Azrail kamçıyı yanına almış ve kamçı olmadan at hareket etmemiş.

Birazdan Azrail de genç insanları alarak adamın yanına gelmiş. Yaşlı adamı kendi atına bindiğini görünce, Azrail şaşırmış.

- Atımı mı çalmak istedin? diye sormuş adama. Adam korkudan hiç bir şeye cevap verememiş. Azrail gülmeye başlamış. Adama kamçısını uzatmış ve öyle demiş:

- Al bu kamçıyı, ve gökyüzüne uç, oradan ne görüyorsan söyle bana! Adam kamçısını alarak atı gökyüzüne uçurmuş. Uzun bir süre amaçsızca uçmuş ve bir süre sonra geri dönmüş.

-Peki, söyle bana, gökyüzünde ne gördün? Zavallı adam cevap verdi:

-Hiçbir şey göremiyordum, ama dünyamızın bir yumurtadan daha küçük olduğunu gördüm ve çok şaşırdım. diye cevap vermiş adam. Azrail gülerek demiş:

- Evlat, sen benden atımı çalsaydın, yumurta gibi küçük dünyada seni bulamaz mıydım sandın? Şimdi git ve bundan ders al kötülük yapmak bir daha aklına gelmesin. Azrail ata binmiş ve yeryüzünden uçmuş. Zavallı adam oturup kendi yaptığı kötülükleri ve Azrail'in dedikleri hakkında düşünmeye başlamış (KK7).

3.2.5. Ölümünden Kaçan Çocuk

Bir varmış, bir yokmuş. Bir köyde dul bir kadın varmış. Kadının oğlundan başka kimsesi yokmuş. Oğlu büyüyünce herkesin babasının olduğunu ve onun babasının olmadığını fark etmiş. Bir gün çocuk annesine -

- Anne, herkesin babası varken benim babam nerede? Neden babam yanımda yok diye sormuş.

- Öldü oğlum, diye cevap vermiş annesi.

- Yani bir daha gelmeyecek mi? Ya da ölüm nedir? -

Annesi - ölümler bir daha gelmeyecekler oğlum, ama biz onlara gideceğiz. Kimse ölümünden kaçamaz, hepimiz toprak olacağız, öleceğiz diye anlatmış.

- Ben doğmayı Allah'tan istemedim, madem o beni bu dünyaya getirdi, canımı almasın, ben ölmek istemiyorum. Ölümün olmadığı bir yere gitmeliyim, demiş çocuk. İnatçı çocuk annesine kulak vermemiş, bir gün kalkmış ve ölümünden kaçmak için uzaklara gitmiş.

Gittiği yerlerin her tarafını gezip herkese "Burada ölüm var mı?" diye sormuş. Cevap olarak "Evet, var" demişler. Böylece dolaşarak çocuk büyümüş, yirmi yaşına girmiş. Ölümden kaçarken bir tarlaya ulaşmış ve o tarlada bir geyik görmüş. Geyiğin uzun boynuzları bulutlara kadar yükseliyormuş.

Çocuk geyiğe yaklaşıp sormuş:

- Ölümün olmadığı bir memleketi biliyor musun?
- Boynuzlarım göğe değmediği sürece yaşayacağım, boynuzlarım göğe değdikten sonra öleceğim. İstersen benimle kal ve ben yaşadığım sürece sen de yaşayacaksın.
- Yaşarsam sonsuza kadar yaşamalıyım yoksa burada kalmam diye cevap vermiş çocuk. Tarlaları, ovaları, dereleri, kayaları geçmiş ve bir ağacın dallarında bir kargayı görmüş. Hemen yanına gitmiş, kargaya:
- Ölümün olmadığı bir ülke bilmiyor musunuz?
- Bu dallarda yüksek yuva yapıyorum. Yuvamı yapar yapmaz öleceğim. Benimle kalmak istiyorsan kal, ben ölene kadar yaşayacaksın.

Karganın söyledikleri çocuğun hoşuma gitmemiş ve oradan ayrılmış. Dokuz deniz, dokuz dere ve dokuz ormanı geçmiş ve uzaklarda bir yerde parlayan bir ayna görmüş. Çocuk aynaya doğru yürümüş aynadaki kapıyı açmış ve içeri girmiş. Odada öyle güzel bir kız görmüş ki hemen ona aşık olmuş.

- Ben ölümden kaçıyorum ve sen ölümün olmadığı bir yer bilmiyor musun? diye kıza sormuş.
- Dünyada ölümsüz bir yer yok, kal benimle. Kara toprak bir gün seni de isteyecek, sence kaç yaşında olabilirim ? Çocuk bakmış ve demiş ki:
- On beş yaşında olabilirsin.

- Hayır, - demiş kız. - Yaratılışın ilk gününde doğdum ve hala böyleyim, yaşlanmam, hep böyle olacağım ve ölmeyeceğim. Çocuk sevinmiş ve kızın yanında kalmaya karar vermiş. Kız ve çocuk beraber yaşamaya başlamışlar. Yıllar dakikalar gibi uçup gitmiş ama çocuk eskisi gibi kalmış, hiç değişmemiş, öyle ki zamanın uçuşunu bile fark

etmemiş. Ardından bin yıl geçmiş. Çocuk ülkesini görmek istemiş, annesini ve akrabalarını özlemiş ve bir gün kıza demiş ki:

- Gidip annemi ve akrabalarımı görmeliyim. Kız şöyle cevap vermiş:

- Şimdi onların kemikleri bile olmayacak toprakta. Onlar çoktan öldüler.

- Ben buraya geleli üç dört gün oldu, onlar ne zaman ölmüşler ki?

- Ben söyledim sana, toprak seni de isteyecek diye, ama çok istiyorsan gidip kendi gözlerinle görebilirsin. Kız çocuğa üç elma vermiş oraya gittiğin zaman ye demiş. Çocuk geçtiği yerlerden geri dönmeye karar vermiş, tarlada gökyüzüne yaklaşan bir geyik boynuzu görmüş. Geyik çoktan ölmüş. Aynı şekilde kargayı da görmüş, karga yuvasını yapmış ve ölmüş. Çocuk her şeyi anlamış ama yine de akrabalarını görmekten vazgeçmemiş. Çok yürümüş, çok yorulmuş ama nihayet memleketine ulaşmış. Memleketine gelmiş ama kimseyi tanıyamamış. Annesini sormuş, ama kimse onun kim olduğunu bilememiş. Sonunda bir bastonlu, yaşlı, ak sakallı dede görmüş. Annesinin hikâyesini sormuş ve dededen şöyle bir cevap almış.

- Ben çocukken büyük dedem anlatmıştı bana, bahsettiğin kadın bin yıl önce ölmüş, onun çocuğu şimdi nasıl hayatta olabilir ki! Köydeki insanlar çocuğa inanmamışlar, onun ahiretten döndüğünü sanmışlar. Sonunda çocuk evinin bulunduğu yere gitmiş. Bakmış ki, evinin olduğu yerlerde yosunlar büyümüş, evi yıkılmış, yerlerde kır çiçekleri açmışlar. Tam o zaman çocuk her şeyi anlamış. Annesi, akrabalarını, çocukluğunu, tanıdıklarını hatırlamış, çok üzülmüş ve cebinden bir elma çıkarmış.

- Hadi, bir elma yiyeceğim. demiş kendi kendine.

Elma yedikten sonra, saçlarına ve sakallarına ak düşmüş, ikinci elmayı de yemiş, dizlerinde ağırlık hissetmiş, ellerini kıpırdatamamış, yaşlı bir adam olmuş. Sonunda üçüncü elma da almış, yemiş ve ölmüş (KK2).

3.3. Alkışlar ve Kargışlar

Alkış ve kargışlar, atasözleri ve deyimler gibi, toplumun zaman içinde oluşturduğu sözlü anlatım kalıplarıdır. Toplumun günlük yaşayışı içinde çok sık kullandığı bu kalıp sözler atasözleri ve deyimlerin ardından ikinci sırayı alır. Alkış ve kargışlar, Türk

kültürünün en eski çağlarından beri varlığını sürdüren geleneksel ilişki sözleridir. Alkış, insanların kendileri, yakınları ve sevdikleri için övgü, kutsama, iyilik, esenlik dilemek amacıyla söyledikleri kalıplaşmış sözlerdir. Bunun tersi olan kargış ise bir kimsenin Tanrı'nın ya da insanların sevgi ve ilgisinden mahrum kalmasını, amansız bir kötülüğe veya felâkete uğramasını dileyen sözlerdir. “Alkış” kavramı, birçok ağız ve şivede “dua” kelimesiyle karşılanırken; “kargış” yerine birçok yörede “beddua” veya “ilenmek, ilenç” kelimelerinin kullanıldığı görülür (Sayifeli, 2016: 1).

3.3.1. Keda'da Yaygın Alkış Örnekleri

1. Allah uzun ömür versin.	Gmertma gatsotsklos.
2. Allah seni sevindirsin.	Gmertma gagakharos.
3. Allah güzel bahtını versin.	Gmertma kai bedi mogtses.
4. Allah sağlıklı evlatları versin.	Gmertma kai shvilebi mogtses.
5. Allah bereketini versin.	Gmetma bereqeti mogtses. (KK.22)
6. Allah güzel günlerini versin.	Gmertma kai dgeebi mogtses.
7. Allah acıdan, beladan korusun.	Gmertma shigibralos.
8. Allah seni hiç ağlatmasın.	Gmertma ar agatiros.
9. Allah sana iyi geleceğini versin.	Gmertma kai momavali mogtses.
10. Allah şifa versin.	Gmertma gamogajanmrtelos. (KK33).

3.3.2. Kargış Örnekleri

1. Allah belanı versin.	Gmetma bela mogtses.
2. Allah yedirmesin.	Gmertma ar gachamos.
3. Allah yaşatmasın.	Gmertma ar gagakharos.
4. Allah seni yok etsin.	Gmertma mogspas.
5. Allah sana hiç bir şey vermesin	Gmertma rame ar gagirsos. KK2).
6. Allah utandırсын.	Gmetma shegatrskhvinos.
7. Allah seni süpürge gibi kurusun.	Gmertma tsotskivit gagakhmos.

8. Allah sana gün işığı göstermesin. Gmertma mzis sinatle ar gagirsos.
9. Allah sana huzur vermesin. Gmertma mshvidoba ar mogtses.
10. Allah seni çürütsün Gmertma dagalpos. (KK16).

3.4. Atasözleri

Atasözleri halk edebiyatı türü olarak, düz konuşmadan bağımsız olarak düşünülemez. Yani atasözü masal ya da türkü gibi durup dururken tek başına söylenmez. Bir atasözünün söylemesi için belli bir vesilenin çıkmış olması gereklidir.

1. Asıl atasözleri, - anlamlarına bir öğüt, bir davranış kuralı, bilgelik bir yargı yüklemiştir. Bunun alt başlıkları da vardır.
2. Bir yargıyı ya da bir gözlemi kapsayan atasözler.
3. Açık bir öğüt, akıl verme,
4. Fıkra edası taşıyan atasözleri.
5. Atasözü değerinde deyimler – atasözü değerinde deyimlerin günlük konuşma dilindeki hazır söz kalıpları söz konusudur (Boratav, 1999: 119-121).

3.4.1. Atasözü Örnekleri

1. Yüz kez ölç bir kez kes.	Asjer gazome, ertkhel gacheri.
3. Yasak meyve tatlıdır.	Akrdzaluli khili gemielia.
4. Dilin kemiği yoktur.	Enas dzvali ar aq.
5. İyi bir dost kara günde belli olur.	Dosti shav dgeze itsnoba. KK20).
6. Ne ekersen, onu biçersin.	Ratsas dates, ima meimki.
8. Kör mum ışığından anlamaz.	Brma shuqisas ver mikhdeba.
9. Köre ayna hediye edersen teşekkür etmez.	Brmas sarke rom achuqo madlobas ar getkvis.
10. Akıllı düşününeye kadar deli köprüyü geçer.	Chkvianas mikhvedramde blakvi khids geirbenso (KK10).

3.4. Deyimler

Gerçek anlamı dışında kullanılarak yeni bir anlam ifade eden ve bir düşünceyi dile getiren iki veya daha fazla kelimededen oluşan kalıplaşmış söz dizisine deyim adı verilir. Deyimler gündelik konuşma dilinin gerçek yapı taşlarıdır.

Deyimler aracılığıyla gündelik konuşma dilinde üretilen ve tüketilen anlamlar zenginleşip çeşitlenir. Bir dilin zenginliği sadece kelimeleriyle değil, deyimleriyle belli olur. Bir milletin söz yaratma gücünü ortaya koyan deyimler, ulusal damga taşıyan ve ulusal kültürü zenginleştiren dil varlıklarıdır.

Her deyim güzel bir buluştur ve çoğu zaman küçücük bir kaç kelimeye koskoca bir anlam dünyası sığdırılmış olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle, deyimler Anonim Halk Edebiyatının en küçük ancak en işlevsel ve yaygın olarak kullanılan konuşmalık türüdür.

Ayrıca, deyimler kalıplaşmış sözlerdir ve isteğe bağlı olarak değiştirilemez. Deyimler halkın yarattığı ve gündelik konuşmalarda o özgün yapısı ile kullanılır (Çobanoğlu, 2018:85).

3.4.1. Deyim Örnekleri

1. Güneş olsa aydınlatmaz.	Mze ikos ar mianatebs.
2. Baş belada.	Tavi belashi aq.
3. Yılan gibi dili var.	Gvelivit ena aq.
4. Baş kazan gibi boş.	Tavi qvabivit tsarieli aq.
5. Melek gibi insan	Angelozivit insania (KK12).
6. Şeytana kuyruğu kırmak.	Eshmakze pekhis motekhva.
7. Kulakları asmak.	Kurebis chamokra.
8. Kanlı gözyaşlarıyla ağlamak.	Siskhlis tsremlebit tirili.
9. Kafası saman çöpü ile dolu dolaşmak.	Tavshi chala ukria.

10. Şeytanın ayağı	Eshmakis pekhi. KK1).
12. Köpek gibi havlamak.	Dzaglivit kepa.
13. Eşek gibi inatçı olmak.	Viris inati.
14. Gözleri kiraya vermek	Tvalebis gaqiraveba. KK17).

3.5. Fıkra

Fıkra, yazarın belirli bir konuda anlayışını, görüşünü ya da düşüncelerini kanıtlama zorunluluğu olmadan, eğlenceli ve hoş bir üslup ile yazdığı kısa fikir yazıdır. Fıkralar, genel olarak çok eski tarihlerde yazılmış ve kulaktan kulağa söylenerek yayılmıştır. Geçmişten günümüze dek fıkraların genel özelliklerini incelediğimizde; Fıkraların konusu sınırsızdır ve herhangi bir düşünceyi, yaşanmış bir olayı veya bir konuyu ele alınır.

Çoğunlukla gerçek hayat hadiselerinden hareketle ‘‘hisse’’ kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok nükte, mizah, tenkid ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikayelere fıkra adı verilir. Fıkraların konuları her türlü hayat hadiselerini teşkil eder. İnsan-Cemiyet münasebetindeki düşünce ve davranış farklarından doğan çatışmalar, beşeri kusurlar ve gülünç olaylar fikrayı meydana getirir. Başlangıçta ferdi karakter taşıyan ve zamanla anonimleşen fıkralar, sade, yaşayan dille, geçmiş zamanın hikayesi, soru ve emir cümleleri ile anlatılır (Elçin, 2004: 566-567).

3.5.1. Fıkra Örnekleri - İki Yaşlı Nine

İki yaşlı nine oturup konuşuyorlarmış. Birisi yaşlılığından şikayet etmeye başlamış.

–Eh, yaşlılık işte, görüyor musun nasıl da yaşlandım hiç bir şeyi göremiyorum artık. Diğer nine sözünü kesiyor, - Ablahanım, bana bak, sen buradan Şavşat Dağlarını görebiliyor musun?

-Evet, Şavşat dağlarını görebiliyorum.

-Tamam işte, Şavşat Dağlarının ötesi dağlarını ben de göremiyorum (KK18).

3.5.2. Babamız Yok Cemal

Acaralının babası incir ağacından düşüp ölmüş. Cenazesine ölen babanın bir oğlunun haberi olmadığı için gelememiş. Kardeşi hemen telefonu alıp aramış.

- Babamız yok Cemal, hemen gelmelisin. Demiş.

- Nasıl yok, Cumber, nereye gitmiş ki.

-İncir ağacından düştü. Babamız yok işte, Dedi.

- İncir ağacından düştüyse ağacın oralarda bir yerde olmalı, iyi arayın demiş (KK2).

3.5.3. Tren

İki Acaralı treni kaçırmamak için istasyona doğru hızlı koşuyorlarmış. Çok yorgun şekilde istasyona varmışlar. Bakmışlar ki, ne tren var ne de kimse. O sırada oraları temizleyen bir görevli bunları görünce:

- Ne arıyorsunuz burada? diye sormuş.

- Trene binecektik, demişler.

- Tren yirmi dakika önce gitti. Geç kaldınız. Bunu duyan bir Acaralı çok kızar ve diğerine:

- Niçin bu kadar yorulduk, keşke yavaş gelseydik.

- Öyle deme Davut, çok iyi oldu koştuğumuz. Yoksa bir saat gecikmiş olacaktık (KK3).

3.5.4. Kilise Yolunu Bilmeyen Papaz

Bir gün bir papaz köyden Batum'a gelir ve kiliseye girmeye karar verir. Bütün gün dolaşır ama kiliseyi bulamaz. Kiliseyi ararken bir çocuk görür ve ona sorayım diye düşünür.

- Ben kiliseyi arıyorum da yolu tarif edebilir misin? diye sorar. Çocuk da anlatır. Çocuğa minnettar kalan papaz:

- Sen çok iyi bir çocuksun, madem bana kiliseye giden yolunu tarif ettin ben sana cennete giden yolu tarif ederim, böylece, ben de sana sevap yapmış olurum der.

Çocuk: - sen kiliseye giden yolunu bilmiyorsun da cennete giden yolu nasıl bileceksin, der (KK9).

3.6. Bilmeceler

Halkbilimci Prof. Pertev Naili Boratav’a göre, bilmece ilk bakışta bir «oyun» türü sanılır; nitekim bilmeceli oyun çeşitleri vardır. Ama, bilmeceyi bu oyunlardan ayırt eden nitelik «soru» bölümünün olduğu gibi söylenmesi gereken bir söz kalıbı, karşılığının da tartışılmadan önceden kabul edilmiş belli bir şey oluşudur. Bilmece söyleşenler bir tür bilgi yarışına girerler, belleğinde daha çok sayıda, kusursuz söyleyebileceği bilmece metni ve sorulabilecek bilmecelerin çözümünü bulunduran kazanacaktır. - Bilmeceli oyunlarda ise, gerek soruda, gerek çözümde oyuncular daha serbesttirler; hazır, kalıplaşmış soru ve çözümlere bağlı kalmazlar (Boratav, 1969: 118).

3.6.1. Bilmece Örnekleri

1. Dışarıdan bakarsın bir tane, açacaksın bin tane. (Nar).
2. konuşurken görülen otuz iki kardeş. (Dişler).
3. Gelip gidiyor ama aynı yerde durur. (Kapı).
4. Dili yok sesi yok ama yine de çok faydalı şeyleri söylüyor. (Kitap).
5. Akşam baktım çoktu, sabah baktım yoktu. (Yıldızlar) (KK2).
6. Kanı yok, canı yok, beş parmağı var. (Eldiven).
7. Kız içerde saklanıyor, saçları dışarda görülüyor. (Mısır).
8. Tadı yok rengi yok, içmezsek yaşam yok. (Su).
9. Uzundur ip değil, fena ısırır köpek değil. (Yılan).
10. Göklerde dolaşan yedi elbiseli kız (Gökküşağı) (KK7).

BÖLÜM 4: ADLAR

4.1.Yer İsimleri - Keda İlçesinin Etimolojisi

Keda adının etimolojisi hakkında pek bir şey bilinmemektedir. Keda kelimesi Gürcüce Kedi kelimesinden gelmiş olabilir, Kedi kelimesinin Türkçe karşılığı sıradağdır. Coğrafi olarak ilçe kayalı ve dağlı olduğundan Keda kelimesini de bundan ötürü gelmiş olduğu düşünülmektedir (Abaşidze, 2017: 5).

4.2. Gegelidzebi Köyü Etimolojisi

Gegelidzebi köyünün etimolojisi Gegelidze soy ismi, ya da Gegela isminden oluşmaktadır. Eskiden, bu köyde Gegelidze soy isminin temsilcisi yaşamış. Sonradan Gegeelidzeler çoğalmaya başlamış, zamanında Gegelidzeler başka köylere gitmiş ama köyün ismi Gegelidze olarak kalmıştır. Gegelidze soy isminden zamanla Kekelidze soy ismi oluşmuştur (KK9).

4.3. Dandalo Köyü Etimolojisi

Dandalo köyünün etimolojisi hakkında çeşitli varyantlar bulunmaktadır. Dilbilimcilere göre "Dandalo" kelimesi Dandali kelimesinden oluşmaktadır. Dandali kelimesi eski Gürcücede merdivenlerin birleştiği direk anlamına gelir. İkinci varyantına göre Dandali kelimesi kağının tekerleklerin birleştiği direği demektir. Köyün Dandalo ismi muhtemelen kendi coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır. Köyün arasından geçen nehir köyü ikiye bölüyor ve köprü ise birbirinden ayrılmış iki alanı birleştirmektedir. Köy köprüsü birleştirilen direk anlamına gelir ve Dandali kelimesi de bu sebeple isim olarak kullanıldığı düşünülmektedir (KK10).

4.4. Dologani Köyü Etimolojisi

Dologani kelimesinin etimolojisi Bolo gani kelimesinden gelmektedir. Bolo gani Gürcü dilinde düz, dümdüz yer, dümdüz yol anlamını taşımaktadır. Eskiden bu köyünün düz yerlerinde üzüm bağları varmış ve halk üzüm yetiştirip şarap üretirlermiş. Sonradan köyün Bolo gani olan ismi Dologani olarak değiştirilmiştir (KK11).

4.5. Dzentsmani Köyü Etimolojisi

Dzentsmani köyünün etimolojisi Dzetsna kelimesinden gelmektedir. Dzetsna kelimesinin Türkçe karşılığı söğüttür. Köyün ilk ismi dzetsna, sonradan Dzentsmani olarak değiştirilmiş (KK3).

4.6. Zvare Köyü Etimolojisi

Zvare kelimesinin Gürcüce Zuari kelimesinden gelmektedir. Zuari bağ üzümünün sahibi, Mezuare ise bağ üzümünün bekçisi anlamını taşımaktadır. Köyün Zvare ismi ise Zuari kelimesinden gelmektedir. Köydeki yaygın rivayetlere göre, Osmanlı döneminde, (bazı varyantına göre, Osmanlılardan daha önce de) Zvare köyünde zengin bir ağa (Bek, Begi) ünvanını taşıyan bir efendi yaşıyormuş. Zengin efendi bütün köyün sahibiymiş ve güzel üzüm bağları varmış. Köyde ona herkes Zuari veya Mezuari demeye başlamış ve zamanla köyün sahibinin ismi, köyün ismi olarak adlandırılmış (KK19).

4.7. Kvaşta Köyü Etimolojisi

Kvaşta kelimesinin etimolojisi köyün coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır. Köyde bulunan Kopati deresi köyü, Kvaşta ve Sirabidze tarafı olarak ikiye bölüyor. Bundan dolayı köy Kvaşta ismi ile adlandırılmıştır. Kvaşta ikiye bölünmüş bir yerin ismi anlamına gelmektedir (KK13).

4.8. Vaio Köyü Etimolojisi

Vaio kelimesi Vay kelimesinden geldiğini düşünülmektedir. Bununla ilgili köyde iki rivayeti vardır. Eski zamanda, bir annenin kızını kaçırmışlar, anne de kızının peşine düşmüş, "Vay, vay" diye ağlamaya başlamış ve köyün ismi de zamanla Vaio olarak adlandırılmıştır.

Diğer varyantına göre, küçük bir köylü kız, su almaya gitmiş döndüğünde ise evi yıkılmış ve anne babasının öldüğünü görmüş. Kız arkasından "Vay Vay" diya ağlamaya başlamış ve bayılmış. Köylüler de bu köye Vaio ismini vermişler (KK6).

4.9. Mahuntseti Köyü Etimolojisi

Mahuntsrti köyünün etimolojisi hakkında iki rivayeti bulunmaktadır. Halkın inancına göre, eskiden bu köyde küçük bir dere varmış. Dere ağaçların kabuklarını aşağıya götürürmüş. Bir yaşlı adam, ağaç kabuklarının nereden geldiğini merak etmiş ve dereye girerek kabukların izlerini takip ederek ilerlemeye başlamış. Sonunda, kimsenin yaşamadığı bir yere gelmiş ve yeri beğenmiş, ertesi gün küçük bir balta almış ve ağaçları keserek ev yapmaya başlamış. Yaşlı adam bu yerde yerleşmiş ve kendisi yaşlı olduğu için sonradan bu köye yerleşen halk bu yere "Mohutseti" demiş. Mohutsi Gürcüce yaşlı demek, Moutseti ise yaşlıların yaşadığı yer anlamına gelmektedir. İkinci varyantına göre, Bir yaz döneminde bu köyde kuraklık yaşanmış, sular tamamen kesilmiş ve inekler su aramaya giderken köyün diğer tarafına doğru geçmişler. Hayvan sahipleri, kendi hayvanlarını ararken bu bölgede su kaynakları bulmuşlar ve suların olduğu yerde yaşamaya başlamışlar. Köy ismi Mahuntseti de buradan gelmiştir. sonradan köyün nüfusu artınca ikiye bölünmüştür (KK5).

4.10. Merisi Köyü Etimolojisi

Merisi köyünün etimolojisi hakkında halk arasında bir rivayet vardır. Rivayete göre, eskiden üç kardeş yaşıyormuş, kardeşler evlenince baba evinden ayrılmaya karar vermişler. Büyük kardeşi Tskmorisi köyüne doğru gitmeye karar vermiş, ortanca kardeşi de uzaklara gitmiş, sıra küçük kardeşe gelince ona nereye gideceğini sormuşlar, o da "Me isi" yani, "Ben o" diye demeye başlamış ve nereye gideceğini bilememiş. Sonunda baba evi küçük kardeşe kalmış ve köye de Merisi ismini verilmiştir (KK1).

4.11. Oktomberi Köyü Etimolojisi

Oktomberi köyü Alikoglebi, (Alikoğlu) ismiyle de adlandırılmaktadır. Osmanlı döneminde Oktomberi köyünde Alıkaşvili sülalesi diye adlandırılan zengin aileler yaşarmışlar. Alıkaşvili güçlülüğünden dolayı zamanında köyün en soylu soyadı olmuş ve Osmanlılar onlara Alikoğlu soyismi vermiştir. Osmanlı döneminden sonra Alikoğlu köyüne Oktomberi ismi verilmiş (KK1, KK2).

4.12. Pirveli Maisi, (Sağoreti) Köyü Etimolojisi

Pirveli Maisi köyü Sağoreti ismi olarak da adlandırılmaktadır. Halk arasında Sağoreti köyü hakkında bir efsane vardır. Efsaneye göre, Acara'ya Osmanlılar geldiği zaman, Sağoreti halkı islam dinini çok zor bir şekilde kabul etmişler.

Köy halkının İslam'dan önce Hristiyanlık dinine inanıyorlarmış ve köy halkı domuzculuk ile meşgulmuş. Osmanlılar bu yüzden bu köye "Domuzhane" – Domuzların yaşadığı köy ismini vermişler. Domuzhane kelimesi sonradan Sağoreti olarak değiştirilmiş. Gori Gürcüce domuz anlamına, sağoreti ise domuzhane anlamına gelmektedir.

Köyün Sağoreti ismi Osmanlıların Acara'daki hakimiyeti son bulduğu zaman Pirveli Maisi (Birinci Mayıs) olarak değiştirilmiştir (KK7).

4.13. Tskhmorisi Köyü Etimolojisi

Tskmorisi köyü Keda ilçesinin tarihi köylerinden biridir. Bu köy hakkında tarihi kaynaklar yaklaşık XII. Yüzyıldan itibaren bulunmaktadır. Bazı tarihçiler ise köyün daha eski bir köy olduğunu düşünmektedir. Etimolojisi hakkında farklı bilgiler mevcuttur. Genellikle, Tskmorisi gölgeli bir köydür. Eskiden bu köyde insanlar çok sık hasta oluyorlardı. Bu hastalığa halk "tshro" ismini vermiştir. Tskmorisi kelimesi de tshro hastalığından gelmektedir (KK16).

4.14. Tsoniarisi Köyü Etimolojisi

Tsoniarisi köyünün etimolojisi hakkında halk arasında iki tane rivayet vardır. Birinci rivayete göre, Osmanlılar döneminde köyün merkezinde bir terazı varmış. Terazı kelimesinin Gürcüce karşılığı "Sastsori" Tsoniarisi kelimesine dil açısından yakındır. Buna göre, halk, Tsoniarisi kelimesinin Sastsori kelimesinden geldiğini düşünmektedir.

Köyün etimolojisi hakkında bulunan ikinci rivayete göre, Osmanlı döneminde bir Osmanlı paşası köyü gezmiştir. Gezdiği zaman paşa köye "Datsunebulı" yani 'güzel değil' olduğunu söylemiştir. Datsuneba Gürcüce beğenmemek anlamına gelir. Halkın inancına göre Datsuneba kelimesinden, Tsoniarisi ismi oluşmuştur (KK8).

4.2. Keda İlçesindeki Yaygın İsimleri

4.2.1. Müslüman Acaralıların İsimleri (Yaşlılar)

1. Abduli,
2. Dursuni,
3. Enveri,
4. Şukri,
5. Memedi,
6. Mamuka,
7. Temeli,
10. Muradi,
11. Hasani,
16. Ziya,

4.2.2. Hristiyan Acaralıların İsimleri

1. Aleksandre,
2. Giorgi,
3. Andria,
4. Nikolozi,
8. Erekle,
9. Demetre,
10. Luka,
11. Mate,
12. Lazare,

13. Saba,

14. Noe.

4.2.3. Müslüman Acaralı Kadınların İsimleri (Yaşlılar)

1. Asye,

2. Asime,

3. Peride,

4. Meriko,

5. Nazie,

6. Tenzile,

7. Rukiye,

8. Meriyemi,

9. Huriye,

10. Mavile,

11. Pati,

12. Dariko,

13. Giuli,

4.2.4. Genç Kız İsimleri

1. Anna,

2. Natia,

3. Khatia,

4. Nino,

5. Nona,
6. Maia,
7. Nia,
8. Lile,
9. Elene,
10. Salome,
11. Mariami,
12. Marika,
13. Nini,
14. Megi,
15. Eka (Georgian Genealogy: Popular Names In Adjara: 2004-2022 E.T. 18/11/2022).

4.3. Soyadları

- 1. ABAŞİDZE** (Dologani, Gegelidzzebi, Vaio, Zvare, Mahuntseti, Dzentsmani).
- 2. ABESLAMİDZE** (Milisi, Namlisevi).
- 3. ANANİDZE** (Abuketa, Dandalo, Vaio, Kvaşta, Merisi, Tskmorisi, Dzentsmani).
- 4. BALADZE** (Gegelidzeebi, Kvaşta, Tskmorisi).
- 5. BERİDZE** (Abuketa, Baladzzebi, Aho, Gegelidzeebi, Dandalo, Zvare, Zundaga, Varcanisi, Kvaşta, Medzibna, Pirveli Maisi, Keda merkezi).
- 6. BOLKVADZE** (Abukata, Aho, Dandalo, Vaio, Varcanisi, Kvaşta, Mahuntseti, Medzibna, Oktomberi).
- 7. GATENADZE** (Kvaşta, Gegelidzzebi, Varcanisi).
- 8. GOGİTİDZE** (Gegelidzzebi, Vaio, Dandalo, Zesopeli).
- 9. DAVİTADZE** (Dologani, Gegelidzzebi, Dandalo, Keda merkezi).

- 10. DĠASAMĠDZE** (Abuketa, Aho, Bzubzu, Dandolo, Gulebi, Dologani, Kvaşta, Varcanisi, Mahuntseti, Medzibna, Milisi).
- 11. VARřANĠDZE** (Dologani, Vaio, Zundaga).
- 12. TAVDGĠRĠDZE** (Gegelidzeebi, Gulebi, Mahuntseti, Milisi).
- 13. TURMANĠDZE** (Dandolo, Varcnisi, Mahuntseti, Merisi, Medzibna, Oktomberi).
- 14. KAHĠDZE** (Zvare, Mahuntseti, Oktomberi, Pirveli Maisi, Keda merkezi).
- 15. KONTSELĠDZE** (Gegelidzeebi, Abuketa, Dandolo, Vaio, Varcanisi, Kvaşta, Zendidi, Oktomberi, Tskmorisi).
- 16. MAKARADZE** (Arsenauli, Tsoniarisi, Haraula).
- 17. MAHARADZE** (Gegelidzeebi, Gulebi, Vaio, Varcanisi, Mahuntseti, Merisi, Medzibna, Oktomberi, Keda merkezi).
- 18. MĠKELADZE** (Dandolo, Gegelidzeebi, Dologani, Keda merkezi).
- 19. NAKAřĠDZE** (Arsenauli, Aho, Gegelidzeebi, Dologani, Zundaga, Kvaşta, Oktomberi, Tskmorisi, Dzentsmani).
- 20. SAMNĠDZE** (Zvare, Zundaga, Kokotauri, Mahuntseti, Pirveli Maisi, Keda merkezi).
- 21. řĠRABĠDZE** (Aho, Gegelidzeebi, Dandolo, Kvaşta, Tsoniarisi, Keda Merkezi).
- 22. SURMANĠDZE** (Arsenauli, Dandolo, Varcanisi, Mahuntseti, Medzibna, Oktomberi, Tskmorisi, Dzentsmani).
- 23. UZUNADZE** (Pirveli Maisi, Tskmorisi).
- 24. PARTENADZE** (Arsenauli, Bzubzu, Dologani, Medzibna, Mahuntseti, Pirveli Maisi, Keda merkezi).
- 25. KATAMADZE** (Aho, Gegelidzeebi, Oktomberi).
- 26. řĠRVAřĠDZE** (Kvaşta, Mahuntseti, Oktomberi, Pirveli Maisi, Keda merkezi).

27. ŞOTADZE (Dologani, Mahuntseti).

28. HALVAŞI (Aho, Gegelidzzebi, Zvare, Merisi, Oktomberi, Pirveli Maisi).

29. CAKELİ (Dandalo, Vaio, Kvaşta, Keda merkezi) (Gürcistan Nüfus Sayımı ,2004-2021. E.T. 15/09/2022).

SONUÇ

Her milletin, kendi kültürü, gelenek-görenekleri ve adetleri farklıdır ve bu farklılık milletleri birbirinden ayırarak kendi benliklerini ve ruhlarını oluşturmaktadır. Gürcistan milleti bu bağlamda zengin ve renkli kültüre sahip olan ülkelerden biridir. Bu araştırmada Gürcistan'ın Acara bölgesinde bulunan, Keda ilçesini farklı kılan kendi benliği ele alınarak bu zengin kültürel mirası hakkında araştırma yapıldı.

Araştırma konusu olarak seçilen Keda ilçesi Acara bölgesinde bulunan yüksek dağlık alanlara sahip yükseltisi fazla olan coğrafi bir bölgedir. Keda ilçesi Acara'da, Acaristskali nehrinin (Acara Suyu) ortasında bulunmaktadır. İdari merkezi Keda ilçesidir. Keda ilçesi 10 idari birimi içerir, bunlar: Daba Keda, (Keda merkezi), Dandalo, Zvare, Mahuntseti, Dologani, Merisi, Oktomberi, Pirveli Mayısı, Tskhmorisi ve Tsoniarisi köyleridir. İlçenin kuzeyinde Kobuleti, doğusunda Şuahevi, batısında Helvaçavur ilçeleri ve güneyinde Türkiye ile sınırı bulunmaktadır.

Keda ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, Keda, antik çağlardan Orta çağlara kadar yoğun nüfuslu bir bölge olmuştur. 1921 yılından itibaren Keda, yeni bir idari bölge olarak Batum ilçesine dahil edildi. 1924 yılında Batum ilçesinden ayrılmıştır. 1930'dan itibaren ilçe olarak kurulmuştur. 1966'da Keda Merkezi'ne ilçe statüsü verildi ve 2006'da bölge Keda Belediyesi olarak yeniden adlandırıldı. Keda isminin etimolojisi hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Keda kelimesi, Gürcüce Kedi kelimesinden geldiği düşünülmektedir, Kedi kelimesinin Türkçe karşılığı sıradağdır. Coğrafi olarak ilçe kayalı ve yükseltisi fazla olan bir özelliğe sahip olmasından ötürü Keda kelimesi ile adlandırıldığı kaynaklarda ifade edilmektedir.

Keda halkı; kültürel yapısı, ölüm, doğum, evlilik ilgili gelenekleri, dini törenleri, bayramları, kutlamaları ve çoğu adetlerine yüzyıllar boyunca sahip çıkarak günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

Ayrıca, ilçede farklı dinlerin bir arada bulunması da ilginç bir tablo ortaya koymaktadır. İlçede Müslüman, Ortodoks ve Katolik Hristiyan nüfusu birlikte yaşamaktadır. Dolayısıyla, cami ve kilise gibi ibadet yerlerini Keda'da görmek mümkündür. Dini çeşitliliğin bulunması birbirinden farklı ritüel ve geleneklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bu çalışmanın amacı Keda ilçesinin zengin kültürü hakkında alan araştırması yaparak bu kültürel mirasın yaşatılmasına katkı sağlamaktır. Keda ilçesi hakkında çok çeşitli kaynaklar bulunmasına rağmen, halk edebiyatı hakkında yazılı kaynaklar yeterli değildir. Keda ilçesinde yaşayan halk tarafından efsane, masal, nazar dualar, atasöz, alkış-kargış, türkü, şiir, bilmece gibi halk edebiyat ürünleri sözlü şekilde nesilden nesile aktarılmıştır.

Nesilden nesile aktarılan bu bilgilere ulaşmak amacıyla araştırma kapsamında yerli halk ile görüşmeler yapıldı ve Keda halkı ile yapılan bu görüşmeler doğrultusunda araştırmaya kaynak sağlandı.

Çalışmanın birinci bölümünde Gürcistan, Acara bölgesi, Keda ilçesi ve Batum hakkında bilgiler verilmiştir. Bilgiler bu bölgeleri tanıtım amaçlıdır. Birinci bölümünde Keda ilçesinin özelliklerine, tarihi ve coğrafya bilgilerine detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Keda halk kültürü üzerine araştırma yapılmıştır. Bu bölümde köy yaşamı, ekonomi türleri, beslenme, mutfak düzeni ve sofraya kültürüne yer verilmiştir. Ayrıca, geleneksel halk mimarısı, cami, ambar, eski ve yeni tarz evler mimarısı hakkında bilgi vermeye çalıştık.

Geleneksel mimarı başlığı altında, Acara'daki yaygın geleneksel evlerinden bahsettik, Acara'da ahşaptan, taştan, bir kat taş, ikinci kat ise ahşaptan yapılan geleneksel evleri görmek mümkündür. Bu tarz evler hemen hemen her köyde görülür.

Acaralılar için önemli gelenekleri ve ritüellerine de bu bölümde yer verildi. Yeni yıl karşılama, tarım ile ilgili ritüellerine, sünnet, vaftiz törenleri üzerine de bilgiler elde ettik. Ortaya çıkan tablo çok enteresan bilgileri içerir, yeni yıl karşılama geleneğinde mekvlle geleneğinden bahsettik, bu geleneği, Müslüman ve Hristiyan Acaralında da görmek mümkündür. Mekvlle, yeni yıl saati geldikten sonra eve giren bir erkek ve ya çocuktur. Eve giren mekvlle eve şeker, çikolata veya tatlı getirir ve yeni yılın kutlu olsun der.

Ayrıca, yeni yıl sofrası, mısafır ağırlaması, ziyaretlere gitmesi üzerine de bilgileri elde ettik. Bütün Gürcistan'da olduğu gibi, Acara'da da yeni yıl sofrası süslü olmalı, yemekler çeşitli, bol bol koymalı. Yeni yıl sofrasının ayrılmaz bir unsur şaraptır. Şarap

içerken Acaralılar şerefine söylerler, yeni yılı bu şekilde kutlanır. Sonrası ise birbirlerini görmeye giderler, gittiği yerlerde de tatlı, şeker yanına alırlar, orada da şarap içerler ve bu şekilde yeni yıl kutlamalar yapılır.

Geçiş dönemlerinden doğum, evlenme, ölüm konularını incelemeye çalıştık, özellikle, Keda'da yaşayan Müslüman ve Hristiyan Acaralıların geleneklerini birbirine karşılaştırdık, her ikisinin uygulamalar ve ritüelleri üzerine bilgi vermeye çalıştık. Aynı şekilde, Müslüman ve Hristiyan Acaralıların dinsel bayramlarını araştırdık. Müslümanların Ramazan ve Kurban bayramlarını, Hristiyanların ise, Kutsal doğuş bayramını, Paskalya bayramları kutlarlar.

Bu bayramlar sırasında yerliler nasıl kutlama yaparlar, nereye giderler üzerine bilgileri topladık. Bu konular ile ilgili kaynak kişilerden enteresan bilgileri elde ettik.

İkinci bölümünde dinsel büyüsel içerikli inançlara, batıl inançlara yer verildi. Bu başlıklar altında fal, rüyalar ve yaygın olan batıl inançlara yer verdik. Örneğin, Keda ilçesinde kahve falına bakmak çok yaygın bir ritüelidir. Kadınlar kahve içtiği sırasında fala sık sık baktırırlar. Fala ve gördükleri rüyalarına da çok inanırlar. Bazılar rüyalar ne anlama geldiğini bilir ve ona göre tedbir almaya çalışır.

Aynı bölümün sonunda Keda'da yaygın olan şarkılar, danslar, türkülere yer verdik ve örneklerini getirdik. Acara'da düğün, doğum, aşk türküleri birbirinden daha farklıdır. Acaralılar neşeli halklardandır, gittikleri yerlere dans ederler, türkü söylerler ve şenliklere katılırlar. Acara'da dans etmeyi çok severler, Gürcü dansların en güzel örneklerini de Acara'dan gelir. Khorumi, Gandagana dansları, Gelino, Cilveloy türküsü bu örneklerin bazılarıdır. Bilgiler tematik olarak çok çeşitlilik oluşturmaktadır.

Üçüncü bölümün tamamı halk edebiyat ürünleri, efsaneler, masal, atasözü, fıkra ve bilmeceler başlıkları altındaki bilgileri içermektedir. Bu bölümde kaynak kişilerimizi kullanarak Keda ilçesindeki yaygın olan masal, efsane, fıkra, atasözü ve gibi unsurları anlattık. Kaynak kişilerimizin anlattıklarını çok enteresan bilgileri içerir, örneğin, Nuh'un gemisi, Peygamber ve evliyalari hakkında yaygın efsaneleri elde ettik. Tematik olarak konular birbirinden farklıdır, her masalarda olduğu gibi burada da iyilik ve kötülük, iyiliğin kötülüğe karşı kazanması gibi konuları görmek mümkündür. Dolayısıyla, her masalın sonucu olumlu bir şekilde sonuçlandırmaktadır.

Son dördüncü bölümünde köy isimlerinin etimolojik olarak incelenmesi yapıldı. Keda ilçesi Dağlık Acara'nın büyük ilçelerinden biridir ve geniş bir coğrafyaya sahiptir. Bu sebeple coğrafyanın içinde barındırdığı her yerleşim alanına gitme imkanı bulunmasa da, bölgenin büyük köylerine gidilerek, araştırma yapıldı ve araştırma için gerekli kaynaklar sağlandı. Etimoloji ile birlikte Keda ilçesinde yaygın olan isim ve soy isimleri hakkında araştırma yapıldı. Bu bağlamda, Müslüman ve Hristiyan Acaralıların isimlerini araştırdık.

Ayrıca, elde ettiğimiz bilgilerimize çalışmanın sonunda görselleri de eklemiştir. Görsellerin hemen hemen her konuyla ilgilidir. Köylerin görünümü, geleneksel kiyafetler, mutfak araç-gereçleri ve Acara halk kültürü göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Abaşidze, Ş. (2017). Dedao Chemo Kedao. Batum, Poligraf 2010 Yayınevi.
- Abuladze, N. (2019) Engagement And Arranged Mariages İn Adjarian Folk Portry. Annual Of Kutaisi Public Library yayınları.
- Artun, E. (2010). Türk Halkbilimi, Kitabevi Yayınları.
- Bakradze, D. (1987). Guria ve Acara'da Arkeolojik Seyahatları. Soviyet Acara Yayınları, Batum.
- Brandts, H, Wheeler, A, Shioshvili, V. (2018). The Wooden Mosques Of Adjara, İslamic Architectural Heritace İn Georgia. Tiflis Yayınları.
- Boratav, P. (1969). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi.
- Çobanoğlu, Ö. (2018). Halk Edebiyatına Giriş I, Anadolu Üniversitesi Yayınevi.
- Davitadze, G. (2018). Keda Cultural Haritage Guidebook, Batum Yayınları.
- Diasamidze, İ. (2020). Eski Acara'nın yaşamı, Batum Yayınevi.
- Elçin, Ş. (2004). Halk Edebiyatına Giriş, Akçağ Yayınları.
- Gabisonia, T. (2018). Acara'nın Müzikli Dialekti, İlya Devlet Üniversitesi Yayınevi.
- Hacıbekiroğlu, E. Akalın, Z, Sürmeli, A, (1994). Halk Oyunlarıyla Artvin, Damla Matbaacılık Yayınevi.
- Halk Masalları, Anadolu Üniveristesi, Açıköğretim Fakültesi, Halk Masalları Ders Kitabı, Murat Yayınları.
- Kaya, D. (1997). Dualar ve Beddualar, Türklük Bilimi Araştırmaları.
- Karakuş, H. (2015). Gürcistan'da Defin ve Taziye Merasimleri, Turkish Sdudies Sosyal Bilimler Dergisi.
- Kvinitadze, G. (2018). Gürcü Kiyafetleri, Tiflis Yayınları.
- Mgeladze, N, Tunadze, T. (2018). Gürcü halkın Etnoloji Sözlüğü, Batum Yayınları.
- Mgeladze, N. (2018). Gürcü Halkın Etnoloji Sözlüğü, Samshoblo Yayınevi.
- Mgeladze, V. (2016). Dağlık Acara'daki Hayvancılığı, Batum Yayınları.
- Makharadze, Ş. (2017). Acara'daki geleneksel kiyafetleri, Tegi yayınları.
- Makharadze, E, (2016). Acara kuklaları, Tegi Yayınları.

- Medetoğlu, O. (2000) Geleneksel Gürcü Çalgıları, Çveneburi, Kültürel dergi.
- Mikeladze, N. (2013). Acara Bölgesinin Sözlü Geleneği, Doktora tezi, Batum Şota Rustaveli Devlet Üniveristesi.
- Nikabadze, N. (2018). Batumi Keda İlçesi Kvaşta Köyü Halk Edebiyat Ürünleri, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Nogaideli, C. (1935). Acaralıların Yaşamı, Bilim Edebiyatı Yayınevi.
- Tatanaşvili, Z. (2018). Keda İlçesini İhtiyaç ve Kaynak Araştırması, Tiflis Yayınevi.
- Tataradze, A. (2010). Gürcü halk Dansları, Devlet Folklor Yayınları, Tiflis.
- Tunadze, T. (2019). Gürcü Halk Danslardan Gandagana Dansinin monografyası, Acara Kültür Yayınları, Batum.
- Saladze, S. (2020) Acara'daki Sepet Yapımının Tarihi. Batum Yayınları.
- Selçuk, S. (2018) Gürcistan Acara Keda Bölgesi'ndeki Osmanlı Dönemi Camileri, Turkish Studies Dergisi.
- Sevindik, H. (1996). "Akçaören ve Yeşilöz (Nevşehir) Köylerindeki Doğum Geleneğinin Halkbilimsel Açısından İncelenmesi", I.Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri II.
- Sordia, G. (2021). Gürcistan'daki Din Çeşitliliği, Tiflis Yayınevi.
- Topçışvili, R. (2019). Kafkasya'nın Ortak Erkek Kıyafetinin Kökeni. Tiflis Yayınları.
- Örnek, S, V. (1995). Türk Halkbilimi, Kültür Bakanlığı Yayınevi.
- Partenadze, V. (2020). Acaristskalı Vadisi'nin Tarihi-Arkeoloji Araştırmaları, Keda İlçesi Örneği. Doktora Tezi, Batum Şota Rustaveli Devlet Üniveristesi.
- Peikrişvili, J. (1015). Kartvelolojiye Giriş, Tiflis Yayınevi.
- Putkaradze, T. (2019). Acara'daki Düğün gelenek-Görenekleri ve ilgili Sözlüğü, Yüksek Lisans Tezi, Aziz Tbel Abuselidze Üniversitesi, Khiçauri.

İnternet Kaynaklar

- <https://president.gov.ge/ka/page/sakartvelos-shesaxe>. E.T. 21/05/2022.
- <https://batumelebi.netgazeti.ge/news/195821/> E.T. 25/09/2022.
- <https://Georgiantravelguide.com/en/adjara>. E.T. 15/08/2022.
- https://geogen.ge/ge/history_surnames/wide_spread_surnames E.T. 15/09/2022.
- <https://www.orthodoxy.ge/>. E.T.01/12/2022.

<https://Gürcü.org>. Batum tarihi, E.T. 09/06/2022.

<https://Religious cognitive tourism Georgia>, E.T. 17/07/2022.

<https://lyricstranslate.com/tr/gandagana-georgian-trap>. E.T.02/05/2022.

<https://keda.gov.ge> E.T.22/08/2022.

<https://islamansiklopedisi.org./acara> E.T.09/06/2022.

[https:// netgazeti.ge](https://netgazeti.ge) Acara Evler Mimarısı, E.T. 11/07/2022.

Kaynak Kişi Listesi

1. K-1. Nanuli Bajelidze 1971 Doğumlu, Oktomberi Köyü, Emekli.
2. K-2. Padime Şervaşidze, 1945 Doğumlu, Oktomberi Köyü, Emekli.
3. K-3. Makvala Kontselidze, 1968 Doğumlu, Dzentsmani Köyü, Ev hanım.
4. K-4. Mari Goradze, 1991 doğumlu, Keda ilçesi, Keda merkezi, Memur.
5. K-5. Marine Zakariadze, 1969 Doğumlu, Mahuntseti Köyü, Öğretmen.
6. K-6. Nazi Gatenadze, 1971 Doğumlu, Kvaşta Köyü, Ev hanım.
7. K-7. Guguli Dvalidze, 1976 Doğumlu, Pirveli Maisi Köyü, Ev hanım.
8. K-8. Nani Beridze, 1984 Doğumlu, Abuketa Köyü, Ev hanım.
9. K-9. Tengiz Sirabidze, 1994 Doğumlu, Gegelidzebi Köyü, Öğrenci.
10. K-10. Mavile Mgeladze, 1971 doğumlu, Dandalo köyü, ev hanımı.
11. K-11. Temur Varşanidze, 1948 doğumlu, Dologani köyü, emekli.
12. K-12. Donari Dumbadze, 1968 doğumlu, Medzibna köyü, ev hanımı.
13. K-13. Nunu Davitadze, 1969 doğumlu, Hohna köyü, ev hanımı.
14. K-14. Tsira Gorgiladze, 1970 doğumlu, Vaio köyü, ev hanımı.
15. K-15. Darejan Khalvaşi, 1980 doğumlu, Tsoniarisi köyü, ev hanımı.
16. K-16. Meriyem Beridze, 1950 doğumlu, Tskhmoris köyü, emekli.
17. K-17. Naziko Sirabidze, 1962 doğumlu, Haraula köyü, ev hanımı.
18. K-18. Eteri Sirabidze, 1955 doğumlu, Aho köyü, emekli.
19. K-19. Süleyman Davitadze, 1962 doğumlu, Zvare Köyü, işçi.

20. K-20. Vardo Şervaşidze, 1973 doğumlu, Keda merkezi, ev hanımı.
21. K-21. Memed Gatenadze, 1956 doğumlu, Kvaşta köyü, Marangoz,
22. K-22. Anuki Kakhadze, 1997 doğumlu, Keda merkezi, öğretmen
23. K-23. Makvala Çheidze 1969 doğumlu, Zesopeli köyü, evhanım
24. K-24. Nato Beridze, 1977 doğumlu, Varjanisi köyü, satıcı
25. K-25. Tengo Şervaşidze, 1984 doğumlu, Oktomberi köy, memur.

EK

Ek 1: Gürcistan Haritası

Kaynak: Reddit.com E.T. 22/08/2022

Ek 2: Acara Özerk Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: Abeonatravel.ge E.T. 22/08/2022

Ek 3: Keda İlçesi. Keda Merkezi

Kaynak: Keda.gov ge E.T.22/08/2022

Ek 4: Yöresel Ahşap Acara Evi, Keda İlçesi, Oktomberi Köyü

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2020

Ek 5: Geleneksel Ahşap Evinin Dış Cephesi, Oktomberi Köyü

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 6: Geleneksel Acara Evi, Bir Kat Taş, İkincisi Ahşap Ev Örneği

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 7: Geleneksel Acara Evi, Nalia Ve Ahır Yapıları ile Birlikte. Keda İlçesi,

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 8: Geleneksel Su Değirmeni, Kvaşta Köyü

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 9: Su Değrimenin İç Düzeni. Kvaşta Köyü

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 10: Keda İlçesindeki Bulunan Abdul Bolkvadze'nın İki Yüz Yıllık Ahşap Bir Evi

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2021

Ek 11: Misafir Odası. Kvaşta Köyü

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 12: Zundaga Köyündeki Cami

Kaynak: Levan Dzneldze,2022

Ek 13: Caminin Kubbesi

Kaynak: Levan Dzneldze, 2022

Ek 14: Caminin İç Düzeni

Kaynak: Levan Dzneldze, 2022

Ek 15: Gegelidzebi Köyü Camin

Kaynak: Tengiz Sirabidze, 2022.

Ek 16: Caminin İç Düzeni

Kaynak: Tengiz Sirabidze, 2022

Ek 17: Aziz Giorgi Kilisesi. Keda İlçesi, Zvare Köyü

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2021

Ek 18: Vaftiz Töreni, Keda İlçesi, Zvare Aziz Giorgi Kilisesi

Kaynak: Monika Kontselidze, 2018

Ek 19: Vatfit Töreni Sonrası

Kaynak: Monika Kontselidze 2018

Ek 20: Müslümanların Nikah Töreni. Pasta Kesme Sahnesi

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 21: Yüzük Takma Töreni, Keda İlçesi

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 22: Kilise Nikahi

Kaynak: Anuki Kakhadze, 2021

Ek 23: Gelin Ve Damad Pasta Keserken. Keda Merkezi

Kaynak: Anuki Kakhadze, 2021

Ek 24: Gelin Ve Damad Geleneksel Gürcü Dansı Ederken

Kaynak: Anuki Kakhadze, 2021

Ek 25: Eski Tarz Düğünü. Yıl 1983.

Kaynak: Nanuli Bajelidze'nin Arşivinden Almıştır.

Ek 26: Eski Tarz Düğünü, Yıl 1995, Keda Merkezi

Kaynak: Guguli Dvalidze'nin Arşivinden Almıştır.

Ek 27: Sadili Sepetleri, Keda İlçesi

Kaynak: Adjaranet.com E.T. 25/09/2022

Ek 28: Yun Çıkarma Aleti. Keda İlçesi Müzesi

Kaynak: Nino Razmadze, 2022

Ek 29: Hali Örne Makinesi

Kaynak: Batum Khariton Akhvlediani Müzesi, 2021

Ek 30: Geleneksel Çöraplar, Keda İlçesi Müzesi

Kaynak: Nino Razmadze 2022

Ek 31: Geleneksel Acara Nakışlari, Keda İlçesi Müzesi

Kaynak: Nino Razmadze, 2022.

Ek 32: Geleneksel Sepeti - Godori Keda İlçesi

Kaynak: Etnografya Müzesi, 2022

Ek 33: Geleneksel Acara Beşıği Ve Beşik İçin Kullanılan Nakışlı Kemer

Kaynak: Nino Razmadze, 2022

Ek 34: Namaz Postu, Kvaşta Köyü, Keda  l esi

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 35: Dağlık Acaralıların Yaşamı.

Kaynak: Batum Etnografya Müzesi, 2019

Ek 36: At İçin Gerekli Eşyalar. Keda Etnografya Müzesi

Kaynak: Nino Razmadze, 2022

Ek 37: Tütün Tarlası Ve Yaprakları Düzenlemesi

Kaynak: Nunu Davitadze, 2020

Ek 38: Geleneksel Erkek Kiyafeti, akura. Baş Tarafında Kabalakı, Geleneksel şapkası, Ayak Tarafında Kalamanı, çizmesi ve Bel Tarafında Silahlar. Göğüs Tarafında Gmřtan Yapılmış Barut Vezneleri.

Kaynak: Batum Khariton Akhvlediani Müzesi, 2020

Ek 39: Geleneksel Erkek Giyimi: akura, Ayakkabıları ve Heybesi

Kaynak: Batum Khariton Akhvlediani Müzesi, 2021

Ek 40: Yöresel Acara Kadın Kiyafeti Çataka, Sikhma İle Peştemalı

Kaynak: Netgazeti Sayfası, E.T. 25/09/2022

Ek 41: Geleneksel Kadın Çatakası, Gelin Çeyizi.

Kaynak: Batum Khariton Akhvlediani Müzesi, 2021.

Ek 42: Kadın Sikhması

Kaynak: Keda Etnografya Müzesi, Nino Razmadze, 2022

Ek 43: Geleneksel Acaralı Kadın Gelinciliđi

Kaynak: Batum Khariton Akhvlediani Müzesi, 2021

Ek 44: Yöresel Acaralı Kadın Köylesi ve Kemer

Kaynak: Batum Khariton Akhvlediani Müzesi, 2021

Ek 45: Modern Dans Kiyafetleri

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 46: Acaralılar Geleneksel Acara Horonu Ederken

Kaynak: Nino Razmadze, 2022

Ek 47: Gandagana Dasni

Kaynak: Qartulicekvisstudia.ge E.T. 11/09/2022

Ek 48: Geleneksel algılar, Keda Etnografya Müzesi

Kaynak: Nino Razmadze, 2022

Ek 49: Yöresel Çalgılar, Panduri, Garmon ve Davul

Kaynak: Batum Khariton Akhvlediani Müzesi, 2021

Ek 50: Yöresel Acara'daki Demir Mezarları. Keda İlçesi, Kvaşta Köyü

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 51: Yöresel Kedeloba Festivali

Kaynak: Keda ilçesinin Resmi Facebook Sayfası, E.T. 15/09/2022

Ek 52: Yeni Yıl Karşılama. Keda Merkezi

Kaynak: Adjaratourism.ge E.T. 11/12/2022

Ek 53: Gegelidzeebi Köyü, Gvantsa-Lela Dağı

Kaynak: Tengiz Sirabidze, 2019

Ek 54: Kvaşta Köyü

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 55: Üzüm Bağı, Kvaşta Köyü

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 56: Mısır Tarlası, Keda İlçesi

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2021

Ek 57: Üzüm Bağı, Vaio Köyü, Keda İlçesi

Kaynak: Guranda Abeslamidze, 2022

Ek 58: Mahuntseti Köyü, Kraliçe Tamara Köprüsü. Keda İlçesi

Kaynak: Visitadjara.com, E.T. 20/12/2022

Ek 59: Mutfak Araç-Gereçleri Yemek Tavaları Su Surahları

Kaynak: Keda Etnografya Müzesi, Nino Razmadze, 2022.

Ek 60: Mutfak Araç-Gereçleri.

Kaynak: Keda Etnografya Müzesi, Nino Razmadze, 2022

Ek 61: Phalobio Yemeği Ve Turşusu Geleneksel Ahşap Tabağında

Kaynak: Nino Razmadze, 2022

Ek 62: Geleneksel Şömine. Keda İlçesi

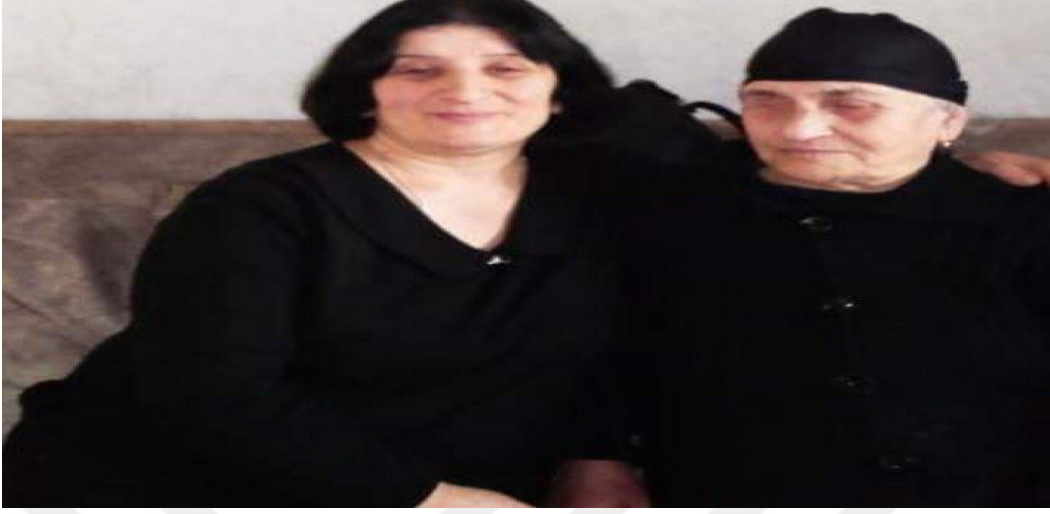
Kaynak: Nino Razmadze, 2022

Ek 63: Şönlünün Süslemesi

Kaynak: Nino Razmadze, 2022

Ek 64: Kaynak Kişilerle Görüşmek

Ek 65: Kaynak Kişilerle Görüşmek. Keda İlçesi, Kvaşta Köyü, 2022.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Guranda ABESLAMIDZE	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Batum Şota Rustaveli Devlet Üniversitesi
Fakülte	Beşeri Bilimler Fakültesi
Bölümü	Türklük Bilimi
Makale ve Bildiriler	
1. Abeslamidze, G. (2017). Osmanlı Dönemindeki Acara Köyleri, Batum Şota Rustaveli Devlet Üniversitesi, Gürcü Bilimi Bölümü, Bildirim.	
2. Abeslamidze, G. (2022). Gürcistan'ın Acara Bölgesinde Yaşayan Müslüman ve Hristiyan Gürcülerin Ölüm Gelenekleri, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi.	